

Lemart za jutri

Lenart za jutri

Krajevna skupnost Lenart

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za arhitekturo

Lenart, Ljubljana 2010

Lenart za jutri

Janez Erjavec, Borut Juvanec (urednik), Slavko Lapajne, Breda Rakuša Slavinec,
Marjan Toš, Vida Šavli, Tomaž Tollazzi, Domen Zupančič

oprema:

Damjan Hidič

fotografije:

Borut Juvanec

Domen Zupančič

Foto Tone

jezikovni pregled:

Karmen Sluga

prevajanje:

Helene Erjavec

izdali:

Krajevna skupnost Lenart in

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo

Lenart, Ljubljana 2010

tisk:

BOGRAF TISKARNA, d.o.o., Bevke

naklada:

1000 izvodov

prvi natis

*CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana*

308(497.4Lenart)(082)

*LENART za jutri / [Janez Erjavec ... [et al.] ; prevajanje
Helene Erjavec]. - 1. natis. - Lenart : Krajevna skupnost ;
Ljubljana : Fakulteta za arhitekturo, 2010*

ISBN 978-961-6823-06-7 (Fakulteta za arhitekturo)

*1. Erjavec, Janez, 1949-
251486464*

stran 7

Predgovori

Pavel Gantar, Janez Erjavec, Vida Šavli

stran 19

Zgodovina

Marjan Toš

stran 33

Arhitektura

Borut Juvanec

stran 53

Okolje, voda

Slavko Lapajne

stran 67

Promet

Tomaž Tollazzi, Marko Renčelj

stran 71

Kultura

Breda Rakuša Slavinec, Martin Bezgovšek

stran 89

Gospodarstvo

Milan Repič, Mojca Letnik

stran 99

Odsev

Domen Zupančič

stran 107

Kdo je kdo

stran 111

Knjigo so omogočili

Predgovori

Pavel Gantar
Janez Erjavec
Vida Šavli

Lenart – danes za jutri

Slovenijo odlikujejo pestra poselitev in raznoliki vzorci naselij. V veliki meri je ta poselitev rezultat zgodovinskih okoliščin, ki so bile različne od pokrajine do pokrajine, v veliki meri pa tudi od geografskih in naravnih okoliščin, ki so v preteklosti imele večjo vlogo, kot jo imajo danes. Vse v tej naši poselitvi ni dobro, še posebej velika razpršenost gradnje v zadnjih štiridesetih letih, ki povzroča številne probleme z dostopnostjo do javnih dobrin, povečuje prometne poti in s tem stroške, draži gradnjo ter vzdrževanje komunalne infrastrukture. Ni treba posebej poudariti, da tudi krajinska podoba izgublja tiste vrednote in pomene, ki smo jih bili vajeni.

Proces industrializacije in svojstven način urbanizacije, ali bolje rečeno suburbanizacije, sta zelo prizadela za Slovenijo značilno trško-mestna naselja, ki so imela pomembno upravno, trgovsko in izobraževalno vlogo. Marsikatero takšno naselje je danes popolnoma neprepoznavno. Vendar ne vsa. In gotovo ne Lenart v Slovenskih goricah. Sam sem v tesnejši stik z Lenartom in njegovimi meščani prišel tedaj, ko smo načrtovali potek avtoceste od Maribora do Lendave. Tedaj je mesto trpelo pod težkimi tovornjaki, ki so življenje ob Mariborski cesti in Kraigherjevi ulici spremenili v trpljenje in onemogočali normalni trški utrip, ki ga je bilo mesto dolgo vajeno. Spominjam se tudi "duha mesta", ki ga izražajo pomembne stavbe in urbane ureditve v mestu, in ga neznosna prometna agonija ni mogla izničiti.

Prav pogovori o poteku avtoceste mimo Lenarta so na nek način vzbudili tudi razmišljanja o Lenartu v prihodnosti. Mesto se je razvilo na stičišču prometnih poti na vse štiri strani neba, hkrati pa je opravljalo pomembne funkcije za prevladujoče kmetijsko zaledje. Zato je bilo pomembno avtocesto umestiti tako, da ne bo odrezala mesta od novih prometnih povezav in zdi se, da smo to nalogo tedaj uspešno opravili. Mesto je osvobojeno težkega prometa, hkrati pa ima avtocesto na dosegu in ohranja svojo ugodno prometno lego.

Vendar pa avtocesta ne prinaša rešitve vseh razvojnih problemov mesta. Avtocesta lahko pripelje delovna mesta, ljudi in dejavnosti, lahko pa jih tudi odpelje. Zaradi boljših prometnih povezav je mesto bolj izpostavljeno prepihu konkurenčnih mest v regiji. Ključen je aktivni odnos mestne oz. občinske politike. Razvoj mesta se mora obrniti navznoter v obnove in rekonstrukcije obstoječe mestno-trške urbane strukture, ki bo povečala privlačnost mesta in pritegnila nove kreativne ljudi. Gotovo je treba še marsikaj izgraditi – med drugim tudi obljubljeni "severno obvoznico", ki bo šele poudarila vse prednosti, ki jih prinaša avtocesta, ampak poudarek mora biti na kvaliteti.

Strpno, odprto mesto, v katerem se prebivalci počutijo dobro, v katerem uživajo, da lahko živijo drug ob drugem, obkroženi s čudovito krajinsko podobo Slovenskih goric, hkrati blizu in dovolj daleč od večjih urbanih aglomeracij je tisto, kar zagotavlja Lenartu dobro prihodnost. To se ne zgodi samo od sebe, takšen razvoj lahko doseže le skupno sodelovanje v korist mesta. Svoje mesto moramo imeti radi.

dr. Pavel Gantar
predsednik Državnega zbora
Republike Slovenije

Lenart za jutri

Gričevnato pokrajino med Dravo in Muro so izoblikovale reke Pesnica, Globovnica, Velka, Drvanja in Ščavnica, ki so nekoč vijugale po istoimenskih dolinah. Vode v rekah so poganjale mline, vodnjaki in slatinski vrelni pa so omogočili naseljevanje na višjih platojih. Tako so nastajali zaselki Lenart, Sv. Trojica, Sv. Ana, Benedikt, Cerkvjenjak, Jurovski Dol, Voličina in drugi, ki tvorijo Slovenske gorice. Zаметki Lenarta segajo v bližnjo Radehovo, ki se omenja že leta 1115. Zaradi ugodnejše lege in izvira pitne vode pa so se ljudje kmalu raje naseljevali pri šentpavelski pristavi pri cerkvi Sv. Lenarta, po kateri je kraj tudi dobil ime. V listinah se Lenart prvič omenja v buli, ki jo je 17. junija 1196 izdal papež Celestin III. za šentpavelskega opata in njegove brate.

V več kot 800-letni zgodovini je imel Lenart veliko mejnikov, ki so zaznamovali dogajanje v tem prostoru in ki so bolj ali manj odražali tudi stanje duha v razvoju Slovenskih goric. Slovenske gorice so doživljale podobno usodo kot ostale slovenske pokrajine. Menjavali so se lastniki in gospodarji, posledice pa se čutijo še danes. Razvoj je bil pogojen z lokacijo, pa tudi s količino vode, energije in strateških surovin. Slovenske gorice imajo veliko vodnega bogastva s potoki in rekami, pa tudi izvirov pitne vode in slatinskih vrelni, vendar preveč razpršeno in v malih količinah. Prvi vodovod je v Lenartu nastal v sedemdesetih letih 20. stoletja iz trškega vodnjaka in pozneje iz izvira v Gočovi, vendar je to komaj zadoščalo za nekaj uporabnikov. Da bi Lenart in Slovenske gorice sploh imeli pogoj za razvoj in življenje, je bilo potrebno pripeljati pitno vodo, elektriko, telekomunikacije, ceste, vzporedno pa tudi graditi šole, vrtce, zdravstveni dom, trgovine, industrijo in vse ostalo, kar sodi v standard določenega prostora.

Pred dvajsetimi leti, ko je Lenart dobival obrise mesta in tudi po vsebini storitev predstavljal center Slovenskih goric, se je izoblikovala določena vizija nadaljnega razvoja. Vizija, ki je tudi pripeljala do razglasitve mesta. Ta naziv Lenartu ni prinesel posebnih prednosti, je pa zagotovo vzpodbudil drugačna razmišljanja in ambicije. Lenartčani smo začeli čutiti neko pripadnost in ponos, ki se je odražal v odkrivanju naravne in kulturne dediščine, v novih načrtih za razvoj turizma, v projektu ločenega zbiranja odpadkov, razvoju kmetijsko-predelovalne industrije, celostnem razvoju podeželja ter mnogih drugih projektih. Razvojni zanos je kmalu splahnel, deloma pa se je tudi razdelil.

Tako kot je bila leta 1956 politična odločitev, da se male občine Slovenskih goric združijo v veliko občino Lenart, ki je pač slučajno imela sedež

v Lenartu, tako je bila tudi politična odločitev leta 1994, da se z referendumom lahko velike občine razdelijo. Krajevne skupnosti, ki so postale občine, so si zastavile svoje vizije, predvsem kar se tiče izgradnje osnovne infrastrukture, razvoja podeželja, pa tudi gospodarskega razvoja. Tudi v občini Lenart ni zastal razvoj, vendar pa se je z ozirom na nove razmere preveč vlagalo v infrastrukturo in premalo v vsebine, ki pomenijo trajnostni razvoj in ki odražajo neko dolgoročno vizijo, pri kateri bi vedeli, kaj je tisto, po čemer smo lahko v prihodnje razpoznavni. Asfaltirati ceste, graditi vodovode, graditi stanovanjske bloke, odpirati nove industrijske in poslovne cone, to zna vsakdo. Na to se tudi vsi razumemo, še posebej župani. Načrtovati racionalno in dolgoročno prometno infrastrukturo, oskrbo z vodo in ravnanje z odpadnimi vodami ter odpadki, urejati naselja, ki so primerna za Slovenske gorice, pravilno locirati dejavnosti, to je pa tisto, kar zahteva več naporov in znanja iz različnih strok, pa seveda več časa. Mesto Lenart je le slučajno tudi sedež občine, lahko bi bil sedež tudi v Voličini ali Radehovi, vendar pa v poslovnem in političnem smislu pomeni mnogo več, saj je istočasno tudi sedež upravne enote, prometno stičišče, industrijsko, poslovno, obrtno in trgovsko središče. V mestu so ostale številne službe, ki jih koristijo prebivalci vseh šestih občin, pa tudi drugi. Krajevna skupnost Lenart, v kateri je dolga leta deloval tudi mestni odbor, je bolj kot občinska uprava in občinski svet povezana s problemi in načrti mesta in je lahko pomembna opora pri načrtovanju razvoja in reševanju tekočih problemov. Svetniki, ki so izvoljeni iz vseh zaselkov po večinskem sistemu, so s svojimi pobudami dajali osnove za številne rešitve in veliko se jih je v sodelovanju s županom in občinsko upravo tudi realiziralo. Res je, da ima vsak posameznik v nekem širšem prostoru svoje probleme in želje, kakor tudi posamezna ulica, vas ali zaselek. Toda vseh želja in problemov ni mogoče uresničiti.

Danes je torej glavno vprašanje, kakšen naj bo Lenart jutri in kakšen Lenart si sploh želimo. Zagotovo je, da si želimo takšen Lenart, ki bo ustrezal nam Lenartčanom, vsem Slovenskogoričanom in ki bo zanimiv tudi vsem tranzitnim in občasnim obiskovalcem. Obenem pa mora ostati povezan s slovenskogoriškim podeželjem, iz katerega črpa neokrnjeno naravo in ki mu nudi tudi vse, kar potrebuje za življenje in delo.

To je zahtevna naloga, ki je ne zmore ena oseba, težko tudi samo občinska uprava, občinski sveti in sveti krajevne skupnosti, ampak le najboljši strokovnjaki različnih strok, najboljši politiki, gospodarstveniki in kulturniki, ki v strpnem in kulturnem dialogu iščejo najboljše rešitve. Samo najboljše rešitve so namreč tudi najcenejše in predstavljajo trajnostni razvoj. V

Lenartu je veliko energije in znanja, ki se odražata v izredno uspešnih društvih, klubih, strankah, pa tudi v podjetjih in posameznikih, samo usmeriti ju je treba v pozitiven naboj.

Ta knjiga je nastajala na osnovi bogatih izkušenj in znanja avtorjev, ki neodvisno in nepristransko gledajo na probleme, možnosti in priložnosti tega prostora. Avtorji poznajo problematiko Lenarta in Slovenskih goric, saj so istočasno bili ali so še nosilci različnih projektov na področju zgodovine, kulture, arhitekture, prometa, celostnega razvoja kmetijstva in ekologije.

Mejniki in jubileji, povezani z razvojem tega prostora, so me vzpodbudili, da poiščem nekaj tistih, za katere vem, da imajo veliko znanja s področij, ki so ključna za trajnostno naravnan razvoj Lenarta in Slovenskih goric. Z nekaterimi sem že sodeloval pred mnogimi leti, kot so gospa Vida Savli, dr. Borut Juvanec, mag. Slavko Lapajne in dr. Marjan Toš. Ostale sem povabil, ker so tako ali drugače vpeti v ta prostor in obenem strokovnjaki na svojem področju, to pa so dr. Tomaž Tollazzi, Breda Rakuša-Slavinec, mag. Mojca Letnik, mag. Milan Repič in dekan Martin Bezgovšek. Dr. Pavla Gantarja, predsednika Državnega zbora Republike Slovenije, pa sem povabil kot dobrega poznavalca Lenarta, da se nam pridruži v uvodnih razmišljanjih.

Prav gotovo bi za celovito vizijo razvoja Slovenskih goric morali vključiti še več strokovnjakov, posebej s področja gospodarstva, izobraževanja in strateškega načrtovanja. Iskati najboljše rešitve za prihodnost predstavlja obveznost do mladih in novih generacij, ki želijo živeti v Slovenskih goricah.

Avtorjem in pokroviteljem se v imenu Krajevne skupnosti Lenart in svojem imenu prisrčno zahvaljujem za skupno iskanje prihodnosti.

Janez Erjavec
predsednik Krajevne skupnosti Lenart

Lenart v objemu podeželja

*Tu smo vsi eno:
Zemlja in človek,
Bog in ptice,
drevesa, domovi
in naše gorice.*

(dr. Stanko Janežič)

Da ne pozabimo.

28. novembra 1989 je bilo naselje Lenart razglašeno za mesto. Dobilo je svoj grb in svojo zastavo. Skupščina Občine Lenart je soglasno podprla predlog Krajevne skupnosti Lenart. Razglasitev je opravil predsednik Skupščine Republike Slovenije, gospod Miran Potrč.

Pobuda je nastala v krajevni skupnosti, ki je v svojih organih združevala izredno zagnane, ustvarjalne ljudi, z vplivom in znanjem ter velikimi ambicijami po celostnem razvoju krajevne skupnosti, ki bi omogočila ljudem kvalitetnejše bivanje in življenje ter preprečevala odseljivanje mladih. V tem času smo gradili ceste, telefonijo, vodovod, industrijsko cono, avtobusno postajo, hladilnico, hotel Črni les, novo šolo, kabelsko televizijo itn. Delovala je turistična agencija pod vodstvom prof. Aleša Ariha, dobrega poznavalca in ljubitelja Slovenskih goric. Svoja vrata je odpiral Motel Vindiš, s prenočitvenimi kapacitetami za turiste in poslovne partnerje domačih podjetij. Ob industriji in obrti se je začelo končno premikati tudi na področju turizma in ekologije. To je obdobje začetkov zbiranja in sortiranja komunalnih odpadkov. Bili smo prvi v Sloveniji, ki nam je avstrijski podjetnik, gospod Roth, zaupal in sofinanciral uspešen pilotski projekt v Lenartu. Takrat je nastalo podjetje Saubermacher – Letnik, s sedežem v Lenartu. To je bilo obdobje, ko smo opravljali mnogo prostovoljnega dela (čiščenje Globovnice, zasaditev drevoreda pri Hrastovcu, kopanje jarkov za telefon, kabelsko TV idr.) Prav in pošteno je, da naštejemo vsaj nekaj teh zagnancev tistega časa (naj mi bo oproščeno, ker vseh ne morem): Breda Zorko, Edi Golob, Marija Cafnik, Bogdan Šavli, Karel Vogrinčič, Slavko Jančič, Janez Erjavec, Anton Letnik, Martin Bezgovšek, Janez Ferlinc, Alojz Peserl, Francko Breznik, Evgen Udiljak in mnogi, mnogi drugi.

To je bil čas optimizma in iskrene želje pomagati celostno razvijati svoje kraje in se za vedno odlepiti z zadnjega mesta najmanj razvite občine v Sloveniji, kar nam je tudi uspelo. S hitrejšim razvojem vseh centrov krajevnih skupnosti se je počasi začelo zmanjševanje odseljivanja ljudi. To je čas, ko smo edini v Sloveniji še uspeli pozitivno izglasovati samo-

prispevek, s katerim smo končali velik ciklus vlaganj v prepotrebno infrastrukturo: ceste in šolski prostor. Nadgrajevali smo projekte, ki so bili že v preteklosti dobro zastavljeni in dodajali mnogo novih, predvsem 'mehkih' vsebin, ki jih je vizionarsko oblikoval Odbor za varovanje kulturne in naravne dediščine pri Skupščini občine Lenart s projektom 'Odkrivamo, ohranjamo, obnavljamo kulturno in naravno dediščino občine Lenart' (skrb za avtohtono arhitekturo, ekologijo, pitno vodo, kulturne in naravne znamenitosti naših krajev idr.). Mnogi projekti odbora so še danes aktualni.

Lenart je dobil prvi mestni odbor, ki ga je vodil gospod Janez Erjavec. Zavedali smo se prednosti neokrnjenega, lepega podeželja, prijaznih ljudi ter mnogih naravnih in kulturnih danosti.

Zavedali smo se, da je Lenart mlado mesto, v objemu podeželja, v katerem je prijetno živeti. Mesto velikih možnosti na področju zelenega, mehkega turizma. Le poti in povezave je bilo treba vzpostaviti. Kar je zahtevalo znanje, zaupanje, čas in denar.

To je čas, ko je občina Lenart s svojimi tremi zbori in takratnimi delegati upala podeliti Maistrovim borcem DOMICILNO LISTINO. Srečanja s temi izredno toplimi in zavednimi ljudmi mi ostajajo med najlepšimi spomini. Prav tako razstava in obisk našega priznanega slikarja Božidarja Jakca s soprogo Tatjano na Osnovni šoli Lenart.

Postali smo odprti in nismo se smilili sami sebi. Računali smo nase in na naše ljudi. Takrat je v Lenart prihajalo mnogo poslovnih ljudi, različnih strokovnjakov. Gospodarstvo je dobilo nov zalet tudi s pomočjo finančnih sredstev za manj razvita območja takratne Jugoslavije, kamor so spadale tudi Slovenske gorice. Lenart je postal zaposlitveni center za domačine in prebivalce sosednjih občin. Vodstva podjetij in njihovi zaposleni so znali prisluhniti potrebam kraja in so prispevali svoj delež k razvoju kulture, športa in infrastrukture.

Motor razvoja so vedno ljudje. Imela sem čast, da sem lahko z njimi soustvarjala zgodovino občine, Lenarta in naših krajev. Na to sem ponosna še danes.

Čas sprememb

Rojstvo naše države Slovenije je tudi v naše kraje prineslo večstrankarski sistem. Kar je dobro in koristno takrat, ko so ljudje, ki v njih odločajo, dovolj zreli, usposobljeni in pošteni.

Z razpadom Jugoslavije se je sesul tudi skupni trg in mnoga podjetja so propadla, ker se niso uspela dovolj hitro preusmeriti na druge trge. To je bilo obdobje velike socialne krize, ko so ostale brez dela cele družine (Maribor: TAM, Metalna idr.). Tudi Lenart je občutil te probleme v gospodarstvu. Nekateri so bili povzročeni umetno, politično.

Avtoriteta se je gradila na razvrednotenju obstoječega. Kontinuiteta je bila pretrgana ... za nekaj izgubljenih let.

V teh dvajsetih letih so na območju UE Lenart – nekdanje občine Lenart, nastale organizacijske spremembe. Iz takratne občine Lenart, ki je v letu 1989 štela 17.200 prebivalcev in se je raztezala na območju 204 km², je nastalo šest občin: Benedikt, Cerkvjenjak, Lenart, Sv. Ana, Sv. Jurij in Sv. Trojica. Krenile so po svojih poteh razvoja – uspešno. Na teh poteh jim želim mnogo dobrih in inovativnih odločitev v korist ljudi, ki živimo tukaj, za danes in jutri. Za včeraj le toliko, da ne pozabimo ...

In kje je občina Lenart? Kje je naše mlado mesto? Kam se je ujelo? Ali je izpolnilo pričakovanja ljudi? Ali je kvaliteta našega bivanja v njem res boljša v primerjavi s podobnimi mesti? Težko je odgovoriti na vsa ta vprašanja in pri tem ostati popolnoma objektivni in nepristranski.

Po prvih letih stagnacije in z oblikovanjem novih občin je razvoj krenil naprej. Gospodarstvo je dobilo nov zagon. Mesto se je urejalo, dobilo čistilno napravo, nadaljevalo ločevanje odpadkov, ureditev Polane, pridobilo je prizidek k osnovni šoli, nadaljevalo izgradnjo trgovskih centrov, obnovo občinske stavbe in prepotrebne avtoceste z veliko napako – brez obvoznice. Tako se Lenart znova duši v prometu, kar opozarja na zamujeno priložnost. Začela se je gradnja blokovskega kompleksa, ki je znova sprožil prostorske probleme v vrtcu in šoli. Po dograditvi vrtca bo treba zaokrožiti investicijo šole, tako da bo rešitev za daljše obdobje. Prostori stare šole še zdaleč ne odgovarjajo več zahtevam sodobnega pouka in bivanja otrok. V mestu je premalo zelenih površin. Mnogo škode in slabe volje povzročajo nenehno prekopavanje ulic in uničevanje že tako slabe infrastrukture ter na hitro načrtovane investicije. Poseben problem v Lenartu predstavlja umeščanje ekološko oporečne industrije in obrti.

Prostorski razvoj mesta bi moral temeljiti na dolgoročnem prostorskem planiranju, ki bi vključeval tudi druga področja (sociološko, ekološko, krajino, arhitekturo idr.) ter v večji meri upošteval prednosti podeželja (kolesarske in druge rekreacijske poti, lokalno samooskrbo s produkti podeželja, širitev tržnice, dejavnosti ob jezerih, ureditev in promo-

cijo naravnih in kulturnih znamenitosti našega podeželja, namestitev mlekomata in mnogih drugih mehkih vsebin), ga povezoval z mestom in obratno ter interdisciplinarno načrtoval najboljše rešitve.

Živimo v objemu podeželja, ki nam nudi prelepe enodnevne izlete, posebej za družine z majhnimi otroki. Le videti jih moramo in želeti.

Bivanje v neokrnjeni naravi je danes iskana dobrina in danost. Tega se moramo bolj zavedati, to moramo ceniti in ohranjati. Če bomo to vedeli in spoštovali sami, bodo to znali ceniti tudi drugi. Razvoj turizma je velik izziv, tako za Lenart kot za celotne osrednje Slovenske gorice.

Z izgradnjo Centra Slovenskih goric je nastal eden od možnih modelov, kako se lahko z ustrezno obnovo in vsebino sanira stara jedra. Ustanovitev Razvojnne agencije, Lokalne akcijske skupine (Društva za razvoj podeželja) in Turistično-informacijskega centra za območje vseh šestih občin je velik korak naprej, to moramo priznati sedanjim županom, ki vidijo možnosti in priložnosti podeželja, ki jih lahko uresničimo tudi s pomočjo evropskih finančnih sredstev. V delo društva je vključenih mnogo ljudi in prvi rezultati so že vidni.

Ljudje smo veseli dobrih rezultatov in odločitev v občini ali v mestu. Prav pa je, da jim župan in svetniki prisluhnejo tudi takrat, ko želijo povedati svoje predloge, želje, potrebe in pripombe, ne glede na strankarsko pripadnost, veroizpoved ali narodnost.

Naj svoje dobronamerno razmišljanje končam z besedami, ki sem jih spregovorila pred dvajsetimi leti ob razglasitvi mesta:

"Ljudje so duša vsakega mesta. Želim, da bi svoje mesto imeli radi, da bi v sebi nosili ljubezen do lepih, mehkih, zelenih Slovenskih goric. Z njo v srcih bomo pripravljeni narediti še več – tudi poiskati že delno izgubljene poti do src drug drugega."

Vida Šavli
predsednica Skupščine občine Lenart med leti 1986–90

Zgodovina

Marjan Toš

Pokrajinski muzej Maribor

Lenart od admontske Radehove do središča Slovenskih goric

Lenart se je razvil na stičišču pomembnih poti proti Mariboru, Ptuj, Radgoni in Cmureku. Že od nekdaj ga odlikuje ugodna prometna lega, ki je bila v preteklosti odločilnega pomena za njegov razvoj in postopno presežanje najožjih lokalnih okvirjev. Prav ugodna prometna lega v preteklosti je največ pripomogla, da se je Lenart uveljavil kot pomembnejše naselje v osrednjih Slovenskih goricah in prevzel vlogo njihovega prepoznavnega središča. Kraj se prvič omenja leta 1215, cerkev v njem pa leta 1196 in to v listini šentpavelskega samostana (apud Sanctum Leonardum). Lenart je bil povzdignjen v trg leta 1332, za mesto pa razglašen leta 1989. Prvotno je bil Lenart last deželni knezov, potem pa od leta 1227 do konca fevdalne dobe podložen bližnji hrastovski graščini.

Kraj je dobil ime po cerkvi svetega Lenarta. Postavili so jo na majhno vzpetino nad tržnim prostorom. Bila je izolirana od ostale naselbine in jo je obdajalo obzidje, ki je bilo dokončno porušeno v prvi polovici 19. stoletja. Sedanja cerkev je enotna poznogotska zgradba, sezidana v letih 1515–1518. Ima bogato notranjščino iz oseškega apnenca in je po ocenah umetnostnih zgodovinarjev eden najlepših primerov slovenskogoriške pozne gotike. V mestu je ohranjen del starega trškega jedra, med najstarejšimi zgradbami pa velja posebej omeniti Rotovž in Špital. Sicer pa segajo začetki Lenarta v admontsko postojanko Radehova, ki leži na isti terasi, nedaleč od Lenarta. Pri tem je bila odločilnega pomena pitna voda, saj je Lenart od nekdaj slovel po vodnjakih s kvalitetno pitno vodo. Prvotno je bil kraj last Spanheimov in je bil do konca 14. stoletja že dobro znani trg, ki ga omenjajo številne listine. Imel je tedenski tržni dan in sedem letnih živinskih sejmov. V času reformacije je bil Lenart pomembnejše protestantsko oporišče z zelo znano sekto skakačev. V vsem poznem srednjem veku in v novem veku, vse do 19. stoletja, je bil Lenart pomemben za širše območje osrednjih Slovenskih goric, nato pa je njegova funkcija začela usihati. V 19. stoletju je bil med manjšimi in ekonomsko ne ravno pomembnimi trgi na Štajerskem. Na začetku 20. stoletja je bil lep primer kraja, v katerem so potekali zanimivi narodnostni boji med Nemci in Slovenci. Na zunaj je sicer kazal nemško lice, a je bil povsem slovenski. Za krepitev slovenstva in narodne zavesti je bila zelo pomembna vloga Sokola. V prevratnem obdobju po prvi svetovni vojni je tudi Lenart podprl generala Maistra in njegovo slovensko vojsko v bojih za severno mejo. Med obema svetovnima vojnama v prejšnjem stoletju je bil trg Lenart središče širšega območja Slovenskih goric, vendar z vsemi elementi velike gospodarske nerazvitosti in zaostalosti. Ta se je dolgo zrcalila še po 2. svetovni vojni, saj je Lenart dosegla nagla industrializacija in z njo povezani deagrarizacija in urbanizacija šele sredi 70-tih let prejšnjega stoletja. S hitrim razvojem industrije se je Lenart postopno razvil v gos-

podarsko-zaposlitveno, upravno-politično in družbeno-kulturno središče osrednjih Slovenskih goric in to vlogo dodobra okrepil v zadnjem desetletju.

V samostojni Sloveniji je Lenart po velikem valu stečajev v začetku 90-tih let minulega stoletja vendarle okrepil funkcijo in vlogo pomembnejšega zaposlitvenega središča za širše območje Slovenskih goric. Temu je sledil razvoj na ostalih področjih, pri čemer je mlado mesto najbolj pestila velikanska prometna obremenitev. Kraj se je dušil v gostem tranzitnem prometu v smeri proti Gornji Radgoni in naprej proti madžarski meji. Razmere so se bistveno spremenile šele po dokončni izgradnji avtoceste mimo Lenarta proti madžarski meji oktobra 2008. A s tem še vedno ni rešen vseh prometnih zagat, saj je ostal brez nujno potrebne dodatne razbremenilne ceste ali 'severne obvoznice', ki je bila načrtovana in predvidena že ob izgradnji avtoceste. Brez te prometnice bi se lahko mlado mesto, ki ga mnogi označujejo tudi kot 'mesto prihodnosti', znašlo v resnem razvojnem krču.

The town of Lenart developed on the junction of important traffic routes leading to Maribor, Ptuj, Radgona and Cmurek. The excellent central location has throughout the course of history been of crucial importance for its development and for its evolving gradually from stringent local frames. It was this very favourable location which contributed to its importance and its distinctiveness as centre of the region of Slovenske gorice. The place was first mentioned in 1215, its church already in 1196 in a document of the Šentpavel monastery (apud Sanctum Leonardum). Lenart was upgraded to a market town in 1332 and declared a town in 1989. At first Lenart was owned by provincial princes but from the year 1227 until the end of the feudal age it belonged to the nearby castle of Hrastovec.

The place was named after the church of Saint Lenart (Leonard). It was built on a small elevation above the market place. It was quite isolated from other settlements and was surrounded by walls which were finally demolished in the first half of the 19th century. The present-day church is of homogeneous late Gothic style and dates back to the years 1515 – 1518. Its rich interior is made of Osek limestone and is, according to art historians, one of the most beautiful examples of Late Gothic in the Slovenske gorice region. A part of the old town centre has been preserved; the oldest buildings to be mentioned here are the town hall (rotovž) and the almshouse (špital). Otherwise, the beginnings of Lenart reach back to a subsidiary of the Admont Benedictine Abbey in Radehova near Lenart. Drinking water was of crucial importance and Lenart was famous for its wells with excellent drinking water. First Lenart was owned by the Earls of Spanheim and by the end of the 14th century it became a well known market town mentioned in numerous documents of the time. There was a market day every week and seven cattle fairs a year. During the Reformation Lenart became a foothold of some importance with a mention of the religious sect of the "Skakači". In the late Middle Ages and well into the New Age until the beginning of the 19th century, Lenart was important to the wider area of Slovenske gorice. But then its role began to fade. In the 19th century it became one of the smaller and economically not very important places in this part of the province. At the beginning of the 20th century Lenart had become a good example for a place where interesting national conflicts took place between the German and the Slovene. Outwardly, it showed a German face, but inwardly it was utterly Slovenian. The Sokol Movement played a very important part in strengthening national awareness and language. In the revolutionary period after World War I, Lenart supported General Rudolf Maister and his Slovenian military units in securing the country's Northern border. In the period between both World Wars, though remaining the centre of the wider region,

Lenart showed all the elements of economic impasse and backwardness. This situation lingered on for a long time after the end of World War II and it was only in the seventies of the 20th century that a swift industrialization related with deagrarization and urbanization took place. The rapid industrialization allowed Lenart to gradually develop into an economic, job-providing, administrative, political and cultural centre of the region, a role the town has well intensified during the last decade.

After Slovenia's independence and the wave of bankruptcies in the 1990ies Lenart managed to consolidate its function and role as an important centre of employment of the larger area and to develop in further fields. But the young town suffered greatly from massive traffic load due to the incessant transit traffic in direction of Radgona and the Hungarian border. The situation changed once the motorway past Lenart was built and opened in October 2008. But still it cannot be said that all traffic problems have been solved yet, as the town is very much in need of an additional bypass road, the "northern bypass" a road already planned during the construction of the motorway but not yet realized. Without solving this important traffic issue the young town of Lenart, often referred to as "town of the future", could very well suffer a serious setback in its development.

*Lenart -from the
subsidiary of the
Admont Abbey to
the centre
of the region of
Slovenske gorice*

Zgodovinski oris ob dvajsetletnici razglasitve Lenarta za mesto

Lenart leži na polovici poti med Mariborom in Gornjo Radgono. Že od nekdaj ga odlikuje ugodna prometna lega, ki je bila v preteklosti odločilnega pomena za njegov razvoj in postopno preseganje najožjih lokalnih okvirjev. Lega Lenarta na stičišču prometnih poti proti Mariboru, Gornji Radgoni, Cmureku in Ptuju je v preteklosti pripomogla, da se je uveljavil kot pomembnejše naselje v osrednjih Slovenskih goricah in prevzel vlogo njihovega prepoznavnega središča. Kraj se prvič omenja leta 1215, cerkev v njem pa leta 1196. Lenart je bil v trg povzdignjen leta 1332, za mesto pa razglašen leta 1989 ¹.

Prvotno je bil Lenart last deželnih knezov, potem pa od leta 1227 do konca fevdalne dobe podložen bližnji gosposčini Hrastovec. Širše lenarško območje se je intenzivneje naseljevalo po odhodu Madžarov konec 12. stoletja. Slovenske gorice so bile namreč, tako kakor velik del današnjega slovenskega ozemlja, od konca 9. stoletja močno izpostavljene vpadom Ogrov. Ti so se bili v drugi polovici 10. stoletja zaradi poraza na Leškem polju (955) prisiljeni odpovedati svojim pohodom čez osrednje slovenske pokrajine in tako se je prebivalstvo širše okolice današnjega Lenarta znašlo blizu nevarne ogrske meje. Ta je vse do prve polovice 13. stoletja potekala približno po prostoru med zdajšnjo Gornjo Radgono in Borlom. Zаметki Lenarta segajo v bližnjo Radehovo, ki se omenja že leta 1115. Zaradi ugodnejše lege in izvira pitne vode pa so se ljudje kmalu raje naseljevali pri šentpavelski pristavi (praedium) pri cerkvi svetega Lenarta. Po njej je kraj tudi dobil ime. Prvotno je bil Lenart v lasti Spanheimov (to so bili bogati fevdalni gospodje in koroški vojvode), že leta 1196 pa je bil kraj v lastni šentpavelskega samostana v Labotski dolini na Koroškem. Tega leta se v listinah tudi prvič omenja in to v buli, ki jo je 17. junija 1196 izdal papež Celestin III. za šentpavelskega opata Ulrika in njegove sobrate. V omenjeni buli se papež sklicuje na svoje predhodnike in z njo menihom potrjuje vrsto posesti, med njimi tudi nekatere v Slovenskih goricah – pri sv. Lenartu (apud Sanctum Leonardum) ². Leta 1202 je šentpavelski samostan Lenart prodal Wernerju von Tannu iz Melja pri Mariboru. Od leta 1265 do 1376 je bil last plemiške družine von Haag, ki je bila lastnica bližnjega hrastovškega gradu ³. Hči zadnjega člana tega rodu Gunterja, po imenu Ana, se je leta 1379 poročila s Henrikom Herbersteinom in mu za doto v zakon prinesla Hrastovec.

Rodbina Herberstein ⁴ je nato z manjšimi presledki gospodarila s Hrastovcem do konca aprila leta 1945. Z njo je močno povezana tudi srednjeveška in poznejša zgodovina Lenarta. Velik pomen za razvoj Lenarta, kakor tudi njegove širše geografske okolice, gre pripisati dejstvu, da je že pred nastankom hrastovškega gospostva te kraje zajela cerkvena organizacija. Prva znana omemba lenarške cerkve sega v leto 1196, prva omemba župnije pa v leto 1354 ⁵. Tako je bila župnija s sedežem pri cerkvi svetega Lenarta prva, ki se je izločila iz pražupnije Jarenina. Nastanek samostojne lenarške župnije je bil velikega pomena za sam razvoj kraja in njegovo vlogo v širšem prostoru. Kraj se je razvijal na položnem griču ob tranzitni cesti. Dovolj je bilo tudi pitne vode, saj je Lenart že od nekdaj slovel po vodnjakih s kvalitetno pitno vodo. Na slemenu se je uveljavila pravilna parcelacija zemljišč, v kraju se je lepo razvijala obrt. V srednjeveškem času se je njegova trška funkcija prav zaradi ugodne prometne lege, tranzitnih poti in razvite obrti krepila. Trški sodnik se omenja leta 1332, volili so ga vsi polnopravni tržani, potrjeval pa hrastovski gospod ⁶. Trg je imel tedenski tržni dan in sedem letnih živinskih sejmov ⁷. Popis tržanov iz leta 1542 navaja 20 obrtnikov, največ lončarjev, mesarjev, tkalcev in kovačev. Lenart je bil tudi močno protestantsko oporišče, znana je bila zlasti sekta skakačev. Ob tem je treba omeniti, da so se vzporedno s prekrščevalstvom kot ljudskim duhovnim gibanjem pojavile tudi težnje podložnikov po osamosvojitvi v verskem življenju in v cerkveni organizaciji. Med sektami so se skakači najbolj zakoreninili ravno v Slovenskih goricah in to v drugi polovici 16. stoletja, ko so se pri shodih ob božjih poteh začeli pojavljati posebni obredni plesi, pri katerih so plesalci skakali kvišku. Zato so jih začeli imenovati skakači. V župniji sv. Lenarta se je temu gibanju pridružila vrsta tamkajšnjih tržanov. Skakači so prirejali procesije na krajih, kjer naj bi se po njihovem zatrjevanju prikazovali Mati božja, svetniki in sam Kristus, ter na njih postavljali kapele. Shode so običajno prirejali brez prisotnosti krajevne duhovščine, vendar ponekod, tudi pri Lenartu, z njeno tiho privolitvijo ⁸. V 17. stoletju skakači v dobršnem delu slovenskega ozemlja skoraj povsem izginejo, največji razcvet pa ravno takrat doživijo v Slovenskih goricah, okoli Sv. Benedikta, pri Radehovi in pri Lenartu. Kapelo pri Radehovi je dala oblast leta 1600 dvakrat požgati ⁹. Kljub večkratnemu uničenju kapele skakači niso mirovali, ampak so postavili novo. Leta 1605 so se obrnili na škofa Brennerja s prošnjo, da bi jim dovolil znova postaviti kapelo in mu hkrati poročali o čudežih,

ki naj bi se tod godili. Ker pri škofu niso dobili odziva, so se obrnili na deželnega kneza in nadvojvodo Ferdinanda II. ter na salzburškega nadškofa Wolfganga Teodorika. Tudi to ni zaleglo, zato so prošnjo posredovali papežu Pavlu V. Zadevo je pozneje vzel v roke škof Brenner, ki je med drugim zavrgel navedbe prosilcev in ocenil, da je početje skakačev hudičevo delo. A skakači niso odnehali in so prizadevanja za gradnjo kapel nadaljevali. Leta 1614 je kapela pri Lenartu že stala in to s pomočjo lenarškega župnika Mihaela Milešiča, ki pa jo je dal, po posredovanju cerkvenih oblasti, požgati. Po letu 1617 so skakači postavili novo. Skakači so se uklonili šele po letu 1622. Po tem letu so ljudje s privolitvijo svetne in cerkvene oblasti na mestih nekdanjih skakaških kapel zgradili cerkve, ponavadi posvečene svetemu Duhu. Tako lahko tudi v cerkvi sv. Trojice gledamo nadaljevanje kapele pri Lenartu 10.

Zgodovinarji poudarjajo, da je bil Lenart v poznem srednjem in v novem veku, vse do 19. stoletja, pomemben za širše območje osrednjih Slovenskih goric, nato pa je njegova funkcija začela usihati in v 19. stoletju je bil Lenart med gospodarsko ne ravno vplivnimi podeželskimi trgi na slovenskem Štajerskem. V kraju je bila razvita obrt, v 19. stoletju pa je postal upravno središče širšega okoliša. Stavbni fond kraja je zaradi požarov v preteklosti povečini iz 19. stoletja, mestna hiša (rotovž) pa iz leta 1675 11. Že leta 1625 je bil pri Lenartu ustanovljen špital, katerega zgradba se je ohranila vse do današnjih dni. Špital je pri Lenartu ustanovil tržan Maks Pernhart. Dovoljenje za gradnjo lenarškega špitala je tržan Maks Pernhart 12 dobil od Andreja Holeneškega. Leta 1661 je Erazem Herberstein sirotišnico obnovil, povečal in nad njo prevzel patronat. Šele leta 1910 je bila uprava špitala izročena lenarški občini. Špital je bil namenjen skrbi za ravne in bolne krajane ter okoliške ljudi. Leta 1626 so izdatki lenarškega špitala znašali 447, prihodki pa samo 456 guldnov. Znanih je tudi nekaj špitalskih mojstrov oz. špitalskih upraviteljev, in sicer: leta 1684 se omenja Jurij Pichler, od leta 1728 do 1741 se omenja Matija Čuček, od leta 1784 do 1789 pa Janez Korošec 13. Sicer je treba omeniti, da je bil lenarški špital, v primerjavi z drugimi tovrstnimi ustanovami, ustanovljen dokaj pozno, šele v 17. stoletju. Njegov ustanovitelj je zapisal, da imajo v njem prednost oskrbe obubožani tržani in drugi revni ljudje. Kmalu po ustanovitvi špitala je bilo 23. novembra 1625 popisano vse premično premoženje, ki ga je v testamentu ustanovitelj določil za špital. Šlo je za solidno premoženje, denar, zlatnino, srebrnino in druge vredne predmete. Med premoženjem se najde tudi večje število jedilnega

pribora, posode in deset svečnikov, moška in ženska obleka, več kot deset postelj z opremo, orožje, kuhinjsko opremo in orodje. Na raznih krajih je ustanovitelj zapustil v petih kletah 50 štrtinov vina (okoli 27.500 litrov), okoli 160 korcev žita (nad 6000 litrov), tri konje z vso opremo, deset volov, šest krav in šestnajst svinj 14. Leta 1625 je bilo kupljeno zemljišče, leto pozneje pa je bil špital nared za prve oskrbovance. Prva leta po ustanovitvi špitala je s premoženjem upravljal en špitalski mojster, včasih tudi trije ali štirje. Kljub dvorni uredbi, z dne 31. marca 1787, o razpustitvi špitalov, do razpustitve te ustanove pri Lenartu ni prišlo, pač pa je ustanova prejemala obresti od glavnice 10.000 goldinarjev. Leta 1796 je bil špitalski mojster Boštjan Žužko. Med arhivskim gradivom o lenarškem špitalu iz 19. stoletja je ohranjen zapis hišnega reda 15. Dokument je dokaj obširen in med drugim določa hišni red, po katerem morajo oskrbovanci pošteno in spodobno živeti, se ne prepirati, ampak živeti v popolni slogi in razumevanju. Če jim zdravje dopušča, morajo biti vsak dan pri božji službi v lenarški cerkvi in tam moliti za ustanovitelje in dobrotnike. Kdor ni slabotnega zdravja, mora pozimi vstati ob sedmih, poleti ob šestih, se lepo urediti in oditi k opravičilo. Poleti naj gredo oskrbovanci v posteljo od devetih, pozimi ob osmih. V sobah je treba skrbeti za red in snago, vsak dan pomesti in prezračiti, v njih je prepovedano kuhati in kaditi. Nihče ni smel zapustiti špitala brez dovoljenja uprave, najpozneje do osmih zvečer se je bilo treba vrniti v ustanovo. Oskrbovanci špitala niso smeli hoditi po gostilnah ali beračiti. Za spore je bila pristojna uprava, razen za tiste, ki so bili v pristojnosti sodišča. Kdo je ozdravel ali prišel do premoženja, je bil deležen razmisleka, ali še sodi v to ustanovo ali ne. Hišni red je obsegal skupaj 14 točk, biti je moral na vidnem mestu, dvakrat letno prebran, vsakemu oskrbovancu špitala pa predočen ob sprejemu v ustanovo 16. V noči s 27. na 28. avgust 1883 je špitalsko poslopje pri Lenartu pogorelo. Vzroka za požar niso ugotovili, nastala je velika škoda, ki je znašala 650 goldinarjev. Špitalski mojster je še istega leta začel popravilo poslopja, saj je bil objekt zavarovan za 1200 goldinarjev. V letih 1888–1905 je bil špitalski mojster Janez Polanec. V letih 1911–1913 je objekt doživel večja popravila, v tem času je imel špital zemljo v občinah Lenart in Zamarkova in to v vrednosti 13.095 kron. Leta 1907 je bil špitalski mojster Štefan Zdravec, leta 1910 pa Janez Muhič. Lenarški špital je preživel čas vse do 2. svetovne vojne leta 1941. Neko-liko mlajši kot špital je stari lenarški rotovž, katerega gradnja datira v leto 1675. To je zanimiva trisosna nadstropna stavba,

katere spodnji prostori so obokani, zgornji pa imajo tramaste stropne in lesene portale. Na enem od njih je letnica 1675. Zgradba lenarškega rotovža je ostala solidno ohranjena, v povojnem obdobju je bil v njej lep čas sedež obrtne zbornice, nato je leta 1995 v njem začel delovati radio Slovenske gorice, zadnja leta pa v rotovžu domujejo lenarški upokojenci. V kletnem delu je vinoteka, kar je dalo zgradbi nekaj nove svežine in upanja, da bo lahko preživela tudi sodobni čas. Že nekaj let je znana pobuda, da bi v njej uredili manjšo mestno muzejsko zbirko. Bila bi koristna in dobrodošla, zlasti še, ker bi lahko veliko pripomogla k učinkovitejši turistični promociji mesta in okolice. Obe omenjeni zgradbi, špital in rotovž, kličeta po racionalnejši umestitvi v mestno kulturno in družbeno dogajanje. Zdajšnji funkciji sta namreč daleč od možnosti, ki jih ponuja njuno historično izročilo.

V 19. stoletju je bil Lenart med najmanjšimi trgi na Štajerskem, počasi se je krepila in naraščala le njegova tržna funkcija. Na prelomu 19. in 20. stoletja je imel kar osem gostiln, v katerih se je odvijalo izjemno živahno gostilniško življenje. Leta 1918 je dobil prvo avtobusno povezavo z Mariborom, leta 1927 pa v Pirichovi usnjarni tudi manjšo elektrarno na parni pogon. Na prelomu 19. in 20. stoletja, pa vse do izbruha 1. svetovne vojne, je bil Lenart tudi lep primer kraja z narodnostnimi boji med Nemci in Slovenci. Na zunaj je kazal nemško lice, v resnici pa je bil slovenski. V narodnostnih bojih in v kulturnem življenju je bila nadvse pomembna vloga društva Sokol, katerega gonilna sila je bil lenarški narodnjak dr. Milan Gorišek. Na prelomu 19. in 20. stoletja je v Lenartu živelo 622 prebivalcev, pred začetkom 1. svetovne vojne pa 637 prebivalcev 17. Za narodnostno življenje in utrjevanje slovenstva sta bili zelo pomembni ustanovi šola in župnišče. Začetki šolstva pri Lenartu segajo v leto 1759, ko je dokazana prva stalna namestitev učitelja v kraju. Prvi znani stalno nastavljeni lenarški učitelj je bil Jožef Sekol 18. Lenarška šola je bila pomembna slovenska postojanka, na veljavi pa je pridobila zlasti po letu 1895, ko je bila pri cerkvi v trškem središču zgrajena nova šolska zgradba, ena najlepših na slovenskem Štajerskem 19. Župnijska cerkev sv. Lenarta je lep primer pozne slovenskogoriške gotike, enoladijska stavba, zgrajena v letih 1516–1518, kapeli in zvonik so iz 18. stoletja, oprema pa daje notranjščini baročni poudarek. Stranski in veliki oltar sta delo znamenitega Jožefa Holzingerja. Zavetnik lenarške župnijske cerkve je sveti Lenart, opat in puščavnik 20. Med obema svetovnjima vojnama v minulem stoletju je bil Lenart sicer gospodarsko središče širšega območja Slovenskih goric,

a v razvojno gravitacijskem pogledu v primerjavi s sosednjim Mariborom ali Ptujem manj pomemben trg 21. Ta predel Slovenskih goric se je namreč soočal z elementi podedovane gospodarske zaostalosti, industrije praktično ni bilo, razvita je bila obrt, prevladujoča gospodarska panoga je bilo kmetijstvo. Med obema svetovnjima vojnama se je s kmetijstvom ukvarjalo kar 37 % aktivnega prebivalstva 22. Lenart je še naprej ohranjal trški videz z živahnim društvenim življenjem. Po zadnjem štetju pred 2. svetovno vojno je Lenart štel 733 prebivalcev.

Po 2. svetovni vojni (med vojno so nemške okupacijske oblasti veliko narodno zavednih Lenartčanov izgnale, izselile in zaprle v koncentracijska taborišča) je Lenart s počasnimi koraki dosegel vlogo pomembnejšega upravno - političnega in po koncu sedemdesetih let minulega stoletja še gospodarsko - zaposlitvenega središča osrednjih Slovenskih goric. Še leta 1961 je bila usnjarna edino lenarško industrijsko podjetje, v sekundarnih dejavnostih pa je bilo zaposlenega le 14,2 % aktivnega prebivalstva. Po štetju leta 1971 je takratni trg Lenart štel 1145 prebivalcev. To je bil čas, ko so se v Lenartu začeli snovati ambicioznejši gospodarsko-razvojni načrti, za kar ima nemalo zaslug takratna občinska oblast. Začela se je namreč gradnja dislociranih industrijskih obratov mariborskih tovarn, v katerih je našlo delo veliko domačinov iz Lenarta in tudi iz okoliških krajev. Industrijski obrati sredi sedemdesetih let minulega stoletja predstavljajo izjemno pomembno razvojno prelomnico za Lenart in za celotne osrednje Slovenske gorice. Začela se je nagla industrializacija tega nekoč izrazito agrarnega območja in z njo povezana urbanizacija. Kmalu po izgradnji prvih večjih dislociranih obratov mariborske industrije je bilo v njih zaposlenih že okoli 1500 delavcev. Številke so nato le še rasle, Lenart pa je doživel tudi urbano preobrazbo, intenzivno individualno in družbeno stanovanjsko zidavo, izgradnjo cestne in komunalne infrastrukture. Osrednja prometnica je bila na relaciji Maribor-Lenart-Gornja Radgona, po kateri so se vršile intenzivne dnevne migracije delovne sile in mladine, ki se je vozila na šolanje v bližnji Maribor. Manj intenzivni pa je bil prometni tok na relaciji Cmurek - Lenart - Ptuj in še manj na relaciji Maribor - Lenart - Videm - Ljutomer. Z izjemo dnevnih migracij in potovanj lokalnega prebivalstva. A treba je poudariti, da Lenart v novejšem času, podobno kot v srednjem veku, ni znal izkoristiti izjemno ugodne prometne lege. Kljub temu je bil razvoj viden na vseh področjih, industrializacija in z njo povezana urbanizacija sta povzročili naglo

deagrarizacijo, zaradi česar je prišlo do znatnih sprememb fiziognomije nekoč agrarne pokrajine. Lenart je pri tem izstopal in doživljal nagel razvoj. Nasploh je treba opozoriti, da celotna povojna urbanizacija tudi Lenarta ni zaobšla. Nenehno so se uvajale nove gradbene tehnologije z uporabo novih materialov. Noveliranje življenjskih pogojev je tudi pri Lenartu vplivalo na to, da se že lep čas ne gradi več za mestne ali vaške predele specializiranih stavb. Vse to je dejansko pripomoglo k postopnemu izginjanju razlik med mestom in vasjo 23. Prvim dislociranim obratom so se pridružila nova podjetja, med domačimi pa je bila izstopajoča vloga Klemosa, Pika in Centrovoda. Leta 1989 je trg Lenart štel 2500 prebivalcev, ki so se v kraj še priseljevali. S tolikšnim številom prebivalstva in ambicioznimi razvojnimi načrti je Lenart dočkal razglasitev mesta 24. Val družbenih in političnih sprememb v letih 1990 in 1991 je pljusnil tudi v Slovenske gorice in v Lenart, ki se seveda ni mogel izogniti procesom slovenske demokratizacije. In tudi ne silovitemu valu stečajev, ki je v dobršni meri pobral nekdanje lenarške dislocirane obrate in velika proizvodna podjetja z nizko dodano vrednostjo. A na njihovem pogorišču so dokaj hitro zrasla nova, med katerimi velja posebej omeniti Tovarno bovdenov in plastike (TBP) ter Prevent-Halog, Avtokonfekcijo, d. o. o. Lenart. Po letu 1994 je v teh dveh največjih lenarških gospodarskih družbah našlo delo več kot 1300 delavcev. Obe družbi sta izrazito izvozno naravnani. Nastala je tudi množica manjših in srednje velikih novih podjetij, ki se prilagajajo zahtevam globalnega gospodarstva. Od nekdanjega družbenega kmetijstva (Agrokombinat Lenart) je tudi zaradi denacionalizacijskih procesov ostalo nekaj malega, predvsem v ŽIPU. Lenart je konec devetdesetih let minulega stoletja postal dokaj stabilno zaposlitveno središče za dobršen del osrednjih Slovenskih goric. To je mestu dodalo element razvijajočega se urbanega središča, ki demografsko sicer počasi, a vendarle zanesljivo veča svoj obseg in gravitacijski družbeno-ekonomski vpliv. Po popisu prebivalstva iz leta 1991 je Lenart štel 2531 prebivalcev, po popisu iz leta 2002 pa 2592 prebivalcev. Od tega je bilo 1387 aktivnih prebivalcev, 712 dijakov in študentov, 454 upokojenecv in 39 drugih neaktivnih prebivalcev. Skupaj je bilo po zadnjem popisu 975 stanovanj, od tega 864 v zasebni lasti in 93 ostalih stanovanj. Skupna površina stanovanjskega fonda v Lenartu je znašala 76.839 kvadratnih metrov 25. Število prebivalcev v Lenartu tudi zaradi pospešene stanovanjske gradnje narašča in tako je bilo konec leta 2008 v Lenartu 2711 prebivalcev, v celotni KS pa 4698.

Najbolj pereč problem mladega mesta sredi Slovenskih goric, ki ga mnogi imenujejo 'mesto prihodnosti', je bila velikanska prometna obremenitev. Mesto se je namreč nekaj let pred izgradnjo avtoceste med Mariborom in Lendavo dobesedno dušilo v gostem osebnem in še zlasti v tranzitnem tovornem prometu. Razmere so bile katastrofalne, tako ob prometnici Maribor-Gornja Radgona kot tudi ob Ptujski cesti proti Ptujju in naprej proti Zagrebu. Če bi pred tem mesto dobilo tako imenovano razbremenilno cesto ali tudi severno lenarško obvoznico, bi bile razmere znosnejše 26. Ne smemo namreč pozabiti, da je skozi Lenart peljal ves promet proti vzhodu, pa da je državna (magistralna) cesta Maribor-Lenart-Gornja Radgona-Lendava postala najpomembnejša prometnica za tranzit iz Vzhodne v Srednjo in Jugovzhodno Evropo. Najprej je postal Lenart delno razbremenjen z odprtjem avtoceste od krožišča Pesnica do priključka Lenart 30. maja 2008, v skupni dolžini 11 kilometrov. Pravo in celovitejšo razbremenitev pa je pomenila otvoritev odseka Lenart-Vučja vas 30. oktobra 2008, v skupni dolžini 26,1 kilometra. A kljub avtocesti je mesto še vedno prometno živahno, kar kaže, da je živo in gravitacijsko zanimivo. Tudi zaradi tega in ostalih gospodarsko-razvojnih, ekoloških, urbanističnih in demografskih kazalcev (p)ostaja Lenart mesto prihodnosti. V zadnjem času tudi na račun živahnega kulturnega in družbenega utripa, ki ga vedno bolj oddaljuje od sivine povprečnosti in uvršča med dinamična družbena okolja.

Je torej Lenart mesto prihodnosti? Najbrž bo držalo, da se mu obetajo boljši časi, sploh če bo znal rešiti prometne zagate in zaobiti politikantske zdrahe okoli vzporedne ceste (in vsega ostalega tudi). Kakor koli se bo že imenovala, potrebna je, sicer bo razvoj zaustavljen ali vsaj za dalj časa upočasnen, kvaliteta življenja meščanov pa okrnjena. A to še ni vse. Lenart potrebuje parkirno hišo ali vsaj parkirišča. To, kar se dogaja danes, je grozljivo. Avtobusna postaja, okolica zdravstvene doma, vrtca, občinske zgradbe, knjižnice – pločevine, da se ti meša. In kam z njo, če ne na urejena parkirišča. Kaj bo z multikulturnim centrom za mlade? Kaj bo z muzejem? Stara šolska lepota na osrednjem trgu kliče po prehodu na srednjo šolo. Jo potrebujemo? Zagotovo. In to kakovostno, sodobno zasnovano, interdisciplinarno. Gledališka dvorana je še ena od kulturnih priložnosti. Ko bomo obnavljali obstoječi kulturni dom, na to potrebo ne bi smeli pozabiti. In še kaj bi se našlo. Aleja lenarških velikanov, kam z njo? Mlado mesto sredi Slovenskih goric kliče in vabi, vabi bogate na umu in duši, ljudi širokih obzorij, pridnih rok in plemenitega srca.

Kot je nekoč trg vabil svobodne ljudi in jih navezal nase, da so pustili večja mesta in razkošne sobane za razgibano trško življenje, polno zdrav, preprirov in nezdod, a hkrati bogato z duhovno sporočilnostjo in nabito z domoljubjem. Slovensko se je govorilo pri Lenartu, to je vedel tudi Maister. Iz Zavrha je rad gledal na Lenart, lep se mu je zdel.

**Naj bo tak tudi za nas in bodoče sosede.
Naj bo resnično mesto prihodnosti.**

1 Že leta 1988 so v organih nekdanje SZDL in KS Lenart sprejeli pobudo, da bi Lenart, ki je bil vse od leta 1959 priznan kot mestno naselje, dobil tudi naziv mesta. Postopek za sprejem tega sklepa v organih nekdanje občinske skupščine je trajal več kot leto dni, sklep o razglasitvi Lenarta za mesto pa je bil sprejet na zasedanju vseh treh zborov skupščine občine Lenart, dne 26. septembra 1989. Uradna in svečana razglasitev Lenarta za mesto je bila v domu kulture pri Lenartu v torek, 28. novembra 1989, ob 17. uri. Slavnostni govornik je bil predsednik takratne skupščine Socialistične republike Slovenije Miran Potrč. Od tega leta se Lenart vodi v seznamu mest v Sloveniji pod imenom Lenart v Slovenskih goricah.

2 Okoli leta 1200 se omenja posest benediktinskega samostana Št. Pavel v labotski dolini na Koroškem 'apud sanctum Leonardum', iz česar sledi, da je tedaj cerkev sv. Lenarta že stala. V letu 1354 se prvičkrat omenja žitna desetina 'in der pfarre ze Sant Leonhard bei Marcchburg', kar potrjuje domnevo Frana Kovačiča, da je pri Sv. Lenartu nastala samostojna dušnopastirska postojanka v 14. stoletju (prim. Jože Mlinarič, Župnija Sv. Lenart do jožefinske dobe, v: Zbornik občine Lenart, Lenart 1996, 63).

3 Ime gradu Hrastovec je povezano s hrastovimi gozdovi, ki so nekoč pokrivali obsežna zemljišča v njegovi okolici. Predvideva se, da se je Hrastovec v začetku imenoval drugače, morda Dobrovec. Vsekakor pa se je ime nanašalo na hrast oziroma na starejše poimenovanje tega drevesa – dob. Iz tega prvotnega imena se je pozneje razvil napačni nemški prevod 'Gutenhag', ki pomeni 'dobro podiranje', namesto 'podiranje dobov'. Obstaja še druga teorija o etimološkem izvoru imena Hrastovec, ki trdi, da je ime izpeljano iz Gehag-Kaag, kar naj bi pomenilo preseko skozi gozd in se natančneje nanašalo na preseko skozi gozd na obmejnem območju z Ogrsko, v katerem se je vse do začetka 13. stoletja nahajal tudi Hrastovec.

4 Družina Herberstein, katere predniki so izpričani v začetku 13. stoletja, izvira z avstrijske Štajerske. Njen matični grad, po katerem se rodbina imenuje, se nahaja približno pol ure vožnje od Gradca in se razprostira na ogromni skali nad rokavom rečice Feistritz (Bistrica). Od leta 1290, kamor sega prva pisna omemba gradu, je Herberstein v lasti iste družine, ki danes šteje že 21. generacijo. Herbersteini so se v službi Habsburžanov povzpeli do najvišjih dvornih, državnih in vojaških služb ter se tako uveljavili v večini dežel. Leta 1537 so bili povzdignjeni v barone, leta 1644 v grofe. Močne stike so imeli tudi z ozemlji v današnji Sloveniji, kjer so posedovali ali imeli v zakupu posesti na Kranjskem, v Istri, največ na slovenskem Štajerskem in so tako odigrali pomembno vlogo v političnem in kulturnem razvoju teh območij (prim. Maja Toš, Grad Hrastovec skozi čas, rokopis, arhiv Zavoda Hrastovec 2008).

5 Jože Koropec, Srednjeveški Hrastovec, v: ČZN / 1, Maribor 1973, 47–59.

6 V nekaterih navedbah se omenja, da je bil Lenart povzdignjen v trg šele leta 1447. Takrat naj bi Andrej Holeneški pri cesarju Frideriku Habsburškemu dosegel, da je Lenartu podelil trške pravice. Holeneški so bili nekaj časa vmesni lastniki gradu Hrastovec in posesti okoli njega. A kljub tej navedbi ostaja, da se je prvi trški sodnik v Lenartu omenjal že leta 1332.

7 Trške pravice je Lenartu potrdil kralj Friderik IV. leta 1447, a je trške pravice dejansko imel že pred letom 1332, ko se prvič omenja trški sodnik. Leta 1447 je bližnji Grad Hrastovec dobil sodno pravico. Čeprav mnogi pisci zgodovine Lenarta navajajo, da so kraj večkrat požgali in oplenili Turki, te navedbe nimajo tehtne podlage v primarnem viru oz. dokumentu (prim. Enciklopedija Slovenije, VI. zvezek, Ljubljana 1992, 126).

8 Jože Mlinarič, Župnija sv. Lenart do jožefinske dobe, v: Zbornik občine Lenart, Lenart 1996, 67.

9 Kapela se je imenovala 'božji grob', zbita pa je bila iz desk.

10 Jože Mlinarič, Župnija sv. Lenart do jožefinske dobe, v: Zbornik občine Lenart, Lenart 1996, 68.

11 Nace Šumi, Naselbinska kultura na Slovenskem, Urbana naselja, Ljubljana 1994, 129. Prvotno podobo trškega središča so uničili požari v 17. in 18. stoletju, nekaj ohranjenih starih stavb kaže slogovne znake klasicizma. V zvezi z lenarškim rotovžem je treba omeniti, da je že leta 1787 takratni trški sodnik v Lenartu prisegel tudi v slovenščini, ob cesti proti Velki pa je stal 'gerihtni križ', na mestu, kjer so nekoč stale trške vislice. Zgradba rotovža v najožjem mestnem središču Lenarta je še danes ohranjena in uporabna. Ob ustanovitvi leta 1995 je v njem deloval Radio Slovenske gorice.

12 V nekaterih zapisih je naveden priimek Maks Bernhart (prim. Jože Mlinarič, *Kronika slovenskih mest, Ljubljana, XXIII/1975*). Kot navaja Mlinarič, je bil Maks Bernhart tudi trški sodnik, ki je v testamentu, z dne 9. novembra 1625, ker ni imel ne otrok in ne drugih sorodnikov oz. dedičev, zapisal vse svoje premoženje za ureditev špitala pri Lenartu. Zgradba špitala ob Mariborski cesti je lepo ohranjena in je danes stanovanjski objekt.

13 *Vojni invalidi, Ljubljana, 2005, 48–49.*

14 Jože Mlinarič, *Meščanski špital pri Lenartu v Slovenskih goricah, Kronika, Ljubljana, XXIII/1975, 15.*

15 *Ibid., 18.*

16 *Ibid.* Oskrbovanci lenarškega špitala so bili dolžni opravljati tudi določena dela, bolnim pa je morala ustanova takoj zagotoviti zdravniško pomoč.

17 *Almanah Lenart 1989–1999, Lenart 1999, 9.* Pred prvo svetovno vojno so bili lenarški tržani predvsem trgovci in obrtniki, industrije, razen manjše opekarne, ni bilo. Trgovina in obrt sta zadoščali dnevnim potrebam trškega in tudi okoliškega kmečkega prebivalstva. V trgu je bilo 5 trgovin z mešanim blagom, 1 trgovina z železnino, steklom, usnjem in mineralno vodo. Lenart je takrat premogel 3 pekarne, 2 mesariji, 2 čevljarja, 2 mizarja, 2 kleparja, po enega krojača, brivca, lončarja, medičarja in svečarja, sedlarja, zidarja, ključavničarja, kolarja in urarja. Bilo je 8 gostiln, med njimi je bila slovenska samo Arnuševa. Gostilničarji so se šteli med najpomembnejše lenarške tržane.

18 Bernard Petek, *Osnovno šolstvo v Lenartu skozi čas, v: Žive sledi, Lenart 2009, 22.* Lenarška šola je v okviru občinskega praznika novembra 2009 svečano proslavila 250-letnico šolstva in v zajetni publikaciji, ki sta jo uredila Marjan Zadravec in Simona Peserl Vezovnik, celovito predstavila zgodovino šole in njeno poslanstvo pri Lenartu.

19 *Oprijel se je je vzdevek 'lenarška lepotica'.*

20 *Sv. Lenart, puščavnik in opat, se je rodil v francoski plemiški družini in ga je krstil škof Remigij. V začetku 6. stoletja se je naselil kot puščavnik v neki koči pri Limogesu. Srce je imel vedno odprto za jetnike in je mnogim s svojimi dobrimi zvezami pomagal na svobodo. Iz njegove celice se je razvil samostan, ki ga je Lenart zadnja leta svojega življenja vodil kot opat.*

21 *Uradno se je kraj imenoval Sv. Lenart v Slovenskih goricah.*

22 *Po popisu iz leta 1991 se je s kmetijstvom ukvarjalo samo še 2,35 % aktivnega prebivalstva.*

23 *Nace Šumi, Naselbinska kultura na Slovenskem, Urbana naselja, Ljubljana 1994, 52.*

24 *V registru prostorskih enot, ki ga vodi Geodetska uprava Republike Slovenije, je Lenart naveden kot naselje z imenom Lenart v Slovenskih goricah. V Leksikonu Sova (Ljubljana 2006, str. 596) pa je Lenart v Slovenskih goricah naveden kot mestno naselje, severovzhodno od Maribora, z 2566 prebivalci in edino pomembnejše središče pokrajine. Enciklopedija Slovenije ga prav tako omenja kot mestno naselje in občinsko središče v osrednjem delu Slovenskih goric (prim. Enciklopedija Slovenije, VI. zvezek, Ljubljana 1992, 26).*

25 *Aktivno prebivalstvo, popis 2002 (Lenart); Statistični urad republike Slovenije. Lenart pa ni samo občinsko, temveč tudi krajevno središče. V celotni Krajevni skupnosti (KS) je po zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2002 živelo 4452 prebivalcev v 1438 gospodinjstvih. Od tega je bilo 2266 aktivnih prebivalcev, 1209 dijakov in študentov, 827 upokoјencev in 150 drugih neaktivnih prebivalcev.*

26 *Izgradnja severne obvoznice ali razbremenilne ceste, kot so jo poimenovali tako v uradnih dokumentih kot tudi v mnogih medijskih poročilih, je bila predpogoj za soglasje k južni trasi avtoceste po Slovenskih goricah mimo Lenarta. A na tem nihče v Lenartu ni vztrajal. Razbremenilna cesta je naletela na velik odpor lokalnega prebivalstva ob njeni bodoči trasi, kar je povzročilo, da Lenart še vedno nima vzporedne cestne povezave. Ta bi koristila mestu in njegovemu razvoju.*

Arhitektura

Borut Juvanec

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo

Lenart jutrišnjega dne

Arhitektura je predvsem kultura bivanja, dela, odnosov. Cenim napore preprostega človeka, ki je zgradil svojo arhitekturo po svojih potrebah, za razliko od imenitnih strokovnjakov danes, ki ne razumejo potreb, ki jim ni mar za počutje človeka, za kulturo, za lepoto.

Med Avstrijo in Halozami, vse do hrvaške meje, je doma cimprana arhitektura, ki stoji na kamnitih temeljih, kamor so umestili klet. Klet je v Slovenskih goricah predvsem prostor za negovanje vina.

Za Slovenske gorice okrog Lenarta so značilna strnjena, skoraj mestna naselja za skupne potrebe, pa velike domačije v ravninskih vaških naseljih, manjše vasi na slemenih, ki jih tvorijo manjši, bolj specializirani objekti. Bogataške hiše, zidane in postavljene na ključna, izpostavljena mesta, so redkejšje, a zato izrazitejše.

Načrtovati pomeni premisliti, predvidevati vse okoliščine, od uporabe in do rezultatov te uporabe. Premišljena gradnja vnaša v mesto red, uspešnost in napredek.

Planirani posegi so cenejši od enkratnih, naključnih, ki venomer zahtevajo popravke, dograjevanja, nadgrajevanja, pri čemer se odpirajo problemi na vseh področjih. Rezultat je dražja gradnja, neskladnost, neuspešnost, nedelovanje, nezadovoljstvo vseh.

Možnosti prostora za razne dejavnosti vedno obstajajo, le izkoristiti jih je treba. Bogata krajina okrog Lenarta nudi možnosti. Najprej jih je treba najti, jih ovrednotiti in poiskati možnosti za rešitve. To je temelj planiranja.

Kulturno usmerjeni posegi urejanja okolja na področju arhitekture v občini Lenart tečejo že od leta 1985. Takrat je šlo za nekakšne civilne pobude, ki so danes hudo razširjene, takrat pa je bila to predvsem inovacija. Pomembno pri tem je, da nobena akcija ni bila 'proti', pač pa vedno 'za', za dvig kulture s konkretnimi predlogi realizacij. Zato ni čudno, da so te akcije vzbudile zanimanje Ministrstva za kmetijstvo in da je na njih in iz njih razvilo niz konkretnih projektov, ki še danes delujejo.

Včasih je bil Lenart močna občina, ki so jo parcialni interesi in politika razdelili. Za nekatere zelo uspešno. Škoda, za Lenart namreč.

Lenart je mesto, njegovo središče pa je značilen 'trg'. Včasih je to pomenilo sodnika, vislice, špital, saj so imeli vodnjak in cerkev ponekod tudi na vasi. Trg torej pomeni le osrednji del. Jedra mest v Avstro-Ogrski so se praviloma imenovala 'glavni trg'. V Mariboru ga imajo, tudi v Ljubljani je ulica pred magistratom, mestno hišo, imenovana 'Mestni trg', v Gornji Radgoni je Mestni trg prava, značilna ulica.

Teoretično so gibanja v prostoru razdeljena na faze usmerjanja, načrtovanja in izvedbe. To so politika, strategija in taktika.

Politika mora v Lenartu odgovoriti na vprašanja, kaj in kako z Lenartom

jutri, pri čemer je ključno vprašanje prostorskega razvoja. Odgovoriti mora na pomembno vprašanje, kako oblikovati regijo, v kateri se bo našel kot ključni element. Vedeti je treba, da je uspešna regija le močna regija, ki lahko in mora s skupnimi naporji narediti več. Najti mora obliko, ki bo umeščena med Maribor in Ptuj in ne pod Maribor in Ptuj. Neaktivnost na tem področju bo pripeljala do zaspanega spalnega naselja obeh večjih mest.

Pravijo, da se je najbolje učiti na napakah. Smo se iz malih, nemočnih in okrnjenih občin kaj naučili? Ali se bomo veselili samostojnosti in pobirali drobtinice velikih in močnih?

Strategija predstavlja načrtovanje vsebin, ki jih določa politika kot usklajevalec potreb, možnosti in hotenj.

Taktika pa predstavlja umeščanje vsebin, oblikovanje vseh dejavnosti v povsem življenjski prostor, med ljudi.

Največji problemi Lenarta so prav v prostoru: od cest in prometnega režima do novih gradenj in prenove starega mestnega jedra. Enako je po vaseh. Naslednji sklop je kultura, od muzeja do kulturnega turizma. Prav za kulturo potrebujemo najmanj posegov v prostor. Posegati moramo predvsem v pamet. Te je zadosti, tudi v Lenartu. Ampak – ji bomo znali prisluhniti?

Največji problem mesta Lenart je v življenju, v življenju ljudi. In prav prostor je tisti, ki daje največ možnosti za delo, za sodelovanje, za uspehe.

Lenart je bil njega dni trg. To pomeni malo mesto, ki ima posebne značilnosti, ki ni razčlovečeno kot velemesta. Za to pa potrebuje predvsem prostor. Osrednji prostor, imenovan 'trg', sta čas in napredek razdelila na dvoje, promet na še več delov. Najpomembnejša naloga Lenarta je ta trg vrniti ljudem.

Le tako bo mestno jedro zaživelo in le tako mu bomo vrnilo tisti pomen, ki ga je včasih imel: s sodnikom in z vislicami, ki smo se jih bali, pa z vodnjakom, ki smo ga uporabljali. Sem je vpeto življenje, ki s svojo kulturo narod bogati, ga osrečuje in mu nudi tudi ekonomske rezultate.

Pri kulturi gre za udejanjanje že načrtovanih rešitev ekološkega turizma na področju športa, rekreacije in tematskih poti. Ne le vinskih, ki jih poznajo povsod po svetu in jih je prav mnogo na vsakem koraku.

Medtem ko so teoretično vsi trije teoretski elementi enakovredni, je praktično najpomembnejša politika, ki usodno posega v življenje mesta. Ljudje pa se za politiko vse manj zanimajo, češ da je to stvar elit in da je vse vnaprej odločeno. Prav to je neumnost. To je treba spremeniti. Ne z nerganjem, ne z odločnim 'proti', pač pa z 'za', za vse dobre reči, ki jih želimo sebi in bi jih morali želeti tudi drugim.

Prostor in problemi z njim predstavljajo pomembno problematiko, ki jo lahko rešujejo le strokovnjaki področij v sozvočju z vsemi. Posebej kadar gre za kulturo, za dediščino in za našo istovetnost. Naši dedje so to vedeli in so to znali. Zato smo obstali kot narod, kot država, kot kultura.

Prav v prostoru in v kulturi je treba združiti vse napore za dvig zavesti: vse stroke na vseh področjih morajo ozaveščati ljudi o pomembnosti značilnosti, ki temeljijo na kulturi, na prenosu znanja in na redu, ki odraža kulturo, dediščino in ponos, ki ne omejuje, pač pa vzpodbuja skladne aktivnosti vseh nas.

Se bomo znali poslušati? Se bomo slišali? Če nam bo uspelo to, se bomo tudi razumeli.

Lenart in future times

Architecture is predominantly about the culture of living, of working and of social interaction. I appreciate the efforts of the simple human being who made architecture according to his needs and quite in contrast to today's eminent experts who do not understand these needs and who do not care for the people's sense of well-being, culture and beauty.

The area reaching from Austria to the Slovenian region of Haloze and extending to the Croatian border is home to the wattle and daub architecture, erected on a stone foundation where the cellar was placed. In the region of Slovenske gorice the cellar is the place where wine is stored and cared for.

The region of Slovenske gorice, around Lenart, is characteristic for its densely built settlements - resembling town settlements - for the collective needs, for its big farm houses in village settlements of the plains and for its small villages on the ridges composed of smaller, more functional buildings. Rich houses, built in exposed locations are rather seldom but therefore more distinctive. To plan means to think, to anticipate all circumstances right up to its being used and to the results of this use. Carefully elaborated construction brings order, success and progress to a town. Planned interventions are cheaper than single or random ones which call for frequent corrections, extensions, additions and where problems are to be expected on all levels. The results then are more expenses, incongruity, lack of success, non-functioning and a general dissatisfaction.

Possibilities for various activities always exist, it is only necessary to make the most out of them. The thriving surroundings of Lenart offer many possibilities. Therefore it is necessary to find them, evaluate them and look for possible solutions. This can be considered as the foundation of planning. Since 1985 architectural activities have taken place in Lenart and its surroundings to shape the living environment. These activities were always governed by cultural aspects. It all started with a kind of citizens' initiative, something which has become very widespread in the meantime but was rather a novelty in those days. It is important to stress here that these actions were never "against" but always "for" some cause, such for instance as for an increase in culture with very concrete proposals for its realization. Therefore it is not surprising that these actions aroused the interest of the Ministry for Agriculture, Food and Forestry of the Republic of Slovenia and that they triggered a series of projects which are still alive nowadays.

Lenart was once an important municipality which was then split according to partial interests and politics. Though this split proved successful for some of the affected parties, it was certainly to the detriment of the town of Lenart.

The centre of the town of Lenart is its characteristic square. As all towns in those days it meant to have a judge, gallows and an almshouse, as churches and wells could also be found in some of the villages. The square was the centrepiece of the town. In the period of the Austro-Hungarian Monarchy the town square was as a rule called the "Main Square". There is a main square in Maribor too and in Ljubljana the street in front of the town hall is called the "town square", and in Gornja Radgona the "town square" is a proper, distinctive street.

Theoretically it can be said that any movement within a space is divided into three phases: direction, planning and realization or put into other words: politics, strategy and tactics.

Politics have to give answers to questions such as what is going to happen with Lenart tomorrow and how is it going to take place? And spatial development is of crucial importance here. An answer has to be found to the question of how to shape the region in which it is supposed to be a key element. It is necessary to realize that only a strong region can be a successful region and that joint efforts are needed to make the most out of it. The right structure has to be found in the scale somewhere between the towns of Maribor and Ptuj but not beneath them. Lack of activities in this field might result in Lenart becoming a dull dormitory town for its two larger neighbour towns. It is common knowledge that we best learn from mistakes. Have we drawn a lesson from small, inefficient and impaired municipalities? Are we going to be pleased with being independent and collect the crumbs of the big and the strong?

Strategy is about planning the contents defined by politics and finding a balance for the needs, possibilities and aspirations.

Tactics then mean installing these contents and shaping all the activities so as to fit them into our living space, among the people.

Lenart's main problems are precisely about space: from the roads and traffic regime to the newly constructed buildings and the renovation of the old town centre. The situation is similar in the villages. The next category is culture, from the museum to cultural tourism. It is in culture that the least spatial interventions are needed. Here, it is necessary above all to intervene in intelligence. There is enough of it in Lenart too. But will we know how to make good use of it?

The most important problem of Lenart lies in life itself, in the life of its inhabitants. And here again space is the element which creates the most opportunities for work, cooperation and for success. Formerly Lenart was a market town. This means a small town with all its characteristics, a place that is not as dehumanized as a big town. Therefore space is of the greatest importance. Time and progress have split the town's central space

called the "square" into two parts and traffic has divided it in even more parts. One of the town's most important tasks is to return its square to the people. In this way only the town centre can come to life again and its former significance be restored: as in those days with the judge and the dreaded gallows but also the well which we gladly used. It is here that life is taking place, that it enriches the people with culture, makes them happy and also presents them with economic results.

Culture is also the fruition of planned solutions for ecological tourism, sports, recreation and theme paths. And these theme paths are not only to be about wine, as there are already plenty of them everywhere.

Even if in theory all three parts of the theoretical elements are of the same value, the most important one in practice is politics with its crucial interventions in the town's life. People's interest in politics is dwindling, as it is widely believed that it is reserved for the elite only and that everything has anyway been decided in advance. Now, this is a very foolish thought that has to be changed. Not by complaining, by being against things, but quite on the contrary by giving our support to all good things we would like to have and should not begrudge others to have either, will we make a shift in the right direction.

Space and all the problems linked with it represent a serious set of problems to be solved by experts only and in accord with everybody, especially when culture, heritage and identity are at issue. Our grandfathers were aware of that and knew how to handle it. That is why we managed to subsist as a nation, as a country and as a culture.

It is precisely in space and culture that we have to join all our efforts in order to raise our consciousness: in all fields, experts should make people aware of the importance of characteristics founded on culture, knowledge transfer and order which reflect culture, heritage and pride, which do not restrict but stir concerted actions from us all.

Will we succeed in listening to each other? Hearing each other? If yes, then we will manage to understand each other.

Uvod

Lenart kot najmlajše slovensko mesto stoji v lepšem delu naše dežele. Mirna, gričevnata

krajina, zelena, bogata z vodami in z dobrim vinom, ima še bogatejšo kulturo. Ne mislim na mesto samo, ne na gradove in ne na umetnostne spomenike, četudi vse to spoštujem. Mislim na kulturo človeka, na tistega malega, umnega, poštenega človeka, ki je oblikoval svoje okolje v okvirih, kot jih je podedoval, jih razvijal in dopolnjeval, da je zgradil vso arhitekturo po svojih potrebah, v okviru možnosti, ki jih narakuje narava in po svojih lastnih zmožnostih.

Kot arhitekt mislim predvsem na kulturo bivanja. Cenim napore preprostega človeka, ki je zgradil svojo arhitekturo po svojih potrebah, tako arhitekturo, ki je stala nekdanj, stoji danes in bo še stala – za razliko od imenitnih strokovnjakov, ki ne razumejo potreb, ki jim ni mar za počutje človeka, za kulturo, za lepoto, hlatajo pa za denarjem, ki jim je višek in končni cilj. Je to res njihov cilj? Ali pa cilja sploh nimajo in ne vedo, kaj je kultura. Jim predstavlja klopotec le odvečno ropotalo, slamnata streha predrago investicijo, umaknjena domačija s plodnih polj strah pred javnostjo, spoštljiv odnos do vsega starega zastarelost in nazadnjaštvo, jim predstavljata lepota in umetnost le nedonosno reč brez dobička? Ali res vse sodijo po sebi?

Kot arhitekt lahko zatrdim, da je vsaka potrebna zgradba, ki uporablja dosegljive, značilne in domače materiale, ki trdno stoji in omogoča življenje, pa četudi trdo, kmečko življenje, tudi lepa, saj s temi značilnostmi sodi v okolje, je z naravo in z ljudmi skladna.

Vse to smo imeli v mislih, ko smo se pred dvajsetimi leti sestal skoraj isti ljudje kot danes okrog tega zbornika, z enakimi problemi in nameni: ohraniti in izboljšati kulturo bivanja. Delali smo in mnogo smo naredili. Če prav pomislim: premalo. Nismo premalo razmišljali, nismo imeli slabih idej, premalo je izvedenega, postavljenega.

Že takrat sem razlagal, da celo velike količine denarja, dobljenega od župana, kaj hitro pozabimo. Postavljena klopca, pločnik, ulična svetilka, ograja – vse to ostane kot prostor za druženje, kot prijeten kotiček prijaznih in kulturnih ljudi. Neprijazni se tako ne družijo. Ampak to ni kotiček kar tako, je županov kotiček, pa ne kar nekega župana, kotiček, kamor radi zahajamo: kotiček tega in tega župana. Za vedno.

Po dvajsetih letih smo nekaj starejši, a nič manj zagnani. Potrebe po kulturi grajenega okolja pa so vse večje.

Ko danes sedimo isti ljudje in preiščujemo za nazaj in za na-

prej: kljub dobri volji smo naredili premalo. V bodoče moramo narediti več. Več, če hočemo čez dvajset let spet sestati skupno mizo...

Ampak takrat bomo samo še govorili, delati bodo morali mlajši. To je naloga, ki je ne smemo prezreti.

Ljudem je treba povedati, zakaj, kako in čemu je spoštovanje starega pomembno. Ljudem je treba povedati, kaj imamo, jim razložiti vrednost naše dediščine, ki nam lahko ob najnovjših tehničnih in tehnoloških rešitvah pomaga k dvigu kulture tudi danes, nas osrečuje in plemeniti. Kaj več si lahko želimo?

Pregled, razvoj prostora

Prostor severovzhodne Slovenije, med Pohorjem in madžarsko mejo, med Avstrijo in Hrvaško, je dokaj značilen, čeprav povsem različen po svojih elementih. Pohorje sega s svojimi vzhodnimi obronki povsem v kulturni prostor Koroške, predvsem v arhitekturi. Razmeroma velike domačije z drugimi objekti, kot so mlin, kašča, žaga, so v temeljih praviloma grajeni iz kamna, zgornji del je kombinacija lesa in opečnega zidu. Nema lokje srečamo, tudi danes, dimnice in celo ognjišnice (osrednji prostor v hiši s pečjo pri dimnici in z oprtim ognjiščem pri ognjiščnici). Zaradi dima so odprtine majhne, pogostne in visoko nad tlemi, prav težko jim rečemo okna. Stene so od višine vrat navzgor zakajene, črne, sajaste. Strehe so vedno v lesu: praviloma so uporabljali skodle in šinkne (Juvanec 2009, 49), strehe so ogromne, z velikimi previsi in vedno s čopi. Vzhodni del Pohorja je drugačen. Tam kašč malone ne poznajo, zato pa so večja gospodarska poslopja, v katerih so spravljeni vsi nujni prostori kmečkega gospodarstva. Strehe so primerne tlorisom, velike so, imajo čope in so predvsem slamnate. Značilnost slamnate strehe na Pohorju je pleten (ojačan) rob zatrep, sprednjega dela strehe, pod čopom. Če je streha s svojo površino obrnjena 'na sonce', da jo greje – povsem ekološka kategorija –, so vetrovi očitno v pravokotni smeri in se zaganjajo v zatrep. Zgornji del zatrep je rešen s čopom, spodnji pa mora biti ojačan. Pletenje roba je pravo umetniško delo, če smatramo imenitno obrtniško delo, ki je razvito do popolnosti, kot umetnino. Pohorje predstavlja najvzhodnejše obronke Centralnih Alp in je značilno po trdi kamenini, granitolitu. Povsem drugače je na drugem koncu, gledano iz Lenarta. Goričko, pravzaprav vse Pomurje, je kot dežela krednih sedimentov pravi rudnik glin, ki jo že od nekdanj uporabljajo v lončarstvu, zdravilstvu,

predvsem pa v gradbeništvu. Tu najdemo vse tipe glinaste arhitekture: od gnetenih sten, na zraku sušenih zidakov, butane glin do opeke (Juvanec 2010, 39). Seveda obstaja ob obilici lesa tudi lesena arhitektura, cimprana, ki pa je vsa odeta v glinast oboj ali vsaj v apneni obrizg.

Med Avstrijo in Halozami, vse do hrvaške meje, je doma cimprana arhitektura, ki stoji na kamnitih temeljih, kamor so umestili klet. Klet je v Slovenskih goricah predvsem pro-stor za negovanje vina. H kleti, ki je mnogokrat povsem samostojen objekt (predvsem v Halozah), sodi še stiskalnica z ogromnimi, predvsem lesenimi napravami za stiskanje grozdja. Skupnih, vaških ali soseskih objektov, kot jih najdemo na Dolenskem, tukaj ni.

Slovenske gorice okrog Lenarta so značilne po strnjanih, skoraj mestnih naseljih za skupne potrebe (trgovine, gostilne, cerkev, manj obrt), po velikih domačijah v ravninskih vaških naseljih s skupnim gumnom, pa z manjšimi vasmi na slemenih, ki jih tvorijo manjši, bolj specializirani objekti. Bogataške hiše, zidane in postavljene na ključna, izpostavljena mesta, so redkejšje, a zato izrazitejše.

Prostor

Kolikor pogledamo svet okrog Lenarta, je to predvsem gričevje z izrazitimi vzdolžnimi dolinami, bogato z vodami in z gozdovi. Tako Drava kot Pesnica tečeta od severozahoda proti jugovzhodu, zato so doline, iz katerih se napajata, v tem delu predvsem v tej smeri, s poudarkom na severu. Ključnega pomena je tudi ureditev klasičnega Rima, ki je imel Poetovio, Ptuj za pomembno vmesno postojanko. Od Ptuja so tekle ceste proti severu, manj pomembne proti vzhodu. Tako je povezava Ptuj – Cmurek jasno vidna na enem najstarejših kartografskih zapisov, na vojaških kartah iz leta 1763 (Rajšp 2000).

Na teh kartah izstopajo predvsem gričevnat svet, gozdovi, vode, ceste in naselja.

Gričevje konec osemnajstega stoletja je seveda istovetno današnjemu, če ne upoštevamo izkopov za večje ceste, ki vplivajo tako na izgled krajine kot na klimo. Ljubljana je na primer izgubila meglo z usekom za hitro cesto nad Vrhniko, po katerem se spuščajo vetrovi, ki Ljubljansko kotlino čistijo nadležne megle. Kako bo v Lenartu, bomo videli že čez kakšno leto.

Gozdov je na prvi pogled nekako enako, a podrobnejše preučevanje pokaže razlike: na južnih pobočjih je gozdov vse manj, na severnih več. Seveda gre za krčenje za vinograde, v

primeru južnega dela Lenarta pod Ptujsko cesto pa za izseke v korist stanovanjski gradnji.

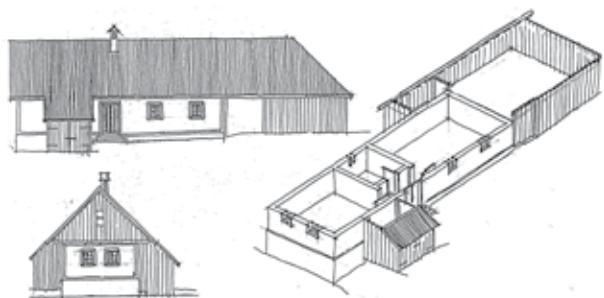
Najzanimivejše razlike so pri vodah. Te tečejo počasi in zelo ovinkasto skozi doline, kar zagotavlja bujno rast, bogat živalski svet in ustrezno mikroklimo. To so spremenili po drugi vojni z melioracijami, ko smo v imenu napredka ravnali vodotoke, a smo s tem spreminjali življenjske tokove narave. Takrat je šlo za nekaj let, vračanje v prvotno stanje (popolno vračilo preprosto ni več mogoče) pa bo trajalo še nekaj deset let. Najbolj značilna je pri tem Globovnica, ki vijuga že kilometre nad Lenartom, ga obide in nadaljuje pod Radehovo, preden se izlije v Pesnico. Enako je tudi z drugimi pritoki Pesnice.

Druga značilnost je Pesnica sama, ki je konec osemnajstega stoletja že urejena z brežinami in kontrolirano poraščena z drevoredom po vsej dolžini. To pomeni plansko delo, ki zagotavlja varnost pred poplavami pri normalni višini vode in z utrjenimi brežinami ter drevjem zaustavlja razdiralni učinek manjših poplav. Razumljivo, da ta sistem, ki ga je regulirala država, ne preprečuje velikih poplav in posledic tako imenovanih 'stoletnih voda'.

Pa še ena značilnost je: zadrževalni ribniki. Na pritokih Pesnice je niz ribnikov ali jezer, ki ključno pripomorejo k regulaciji višine vode v kriznih razmerah. Najznačilnejši je sistem vrste zadrževalnih ribnikov nad jezerom Komarnik, ki – zanimivo – nima vrisanega niti iztoka v Pesnico (Rajšp 2000: karta 166). Ribniki imajo značilno hruškasto obliko, s težiščem na spodnji strani, kar govori o umetnem zadrževanju, o posegu človeka, lokalnih skupnosti in države. No, tukaj smo se vsaj nekaj naučili: današnja ureditev vodotoka Pesnice z zadrževalnimi jezeri predvsem ščiti pred visoko vodo in to dokaj uspešno. Omogoča pa še turizem, rekreacijo, ribištvo, lovstvo, malo obrt.

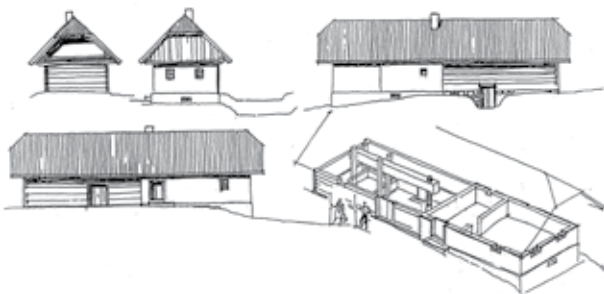
Seveda vse to velja le za normalne razmere. Ne bom pozabil jeseni 2009, ko sva s kolegom dr. Zupančičem zbiralala še zadnje podatke za knjigo Arhitektura Slovenije 2 in sva se nekega večera vračala na Zavrh. Voda naju je ustavila že pod Ptujsko cesto v mestu samem, potem je bila zapora v Šetarovi, in ko sem pametno zavil okrog proti Hrastovcu, tam nisva mogla niti s ceste, toliko je bilo vode. Končno sva se morala vrniti v Lenart, nadaljevati proti Ptuj, da sva dosegla Zavrh z zadnje strani. Kadar narava pokaže zobe...

Pri cestah se pozna rimska navezava juga proti severu, od Ptuja navzgor. Z mariborske smeri cesta v Lenartu že obstaja, nadaljevanje proti Radgoni pa teče le po ovinku prek Trojice.

slika 1 Zavrh 6, bivalna hiša z gospodarskim delom v podaljšku. Streha spredaj nima čopa, je slamnata in ima lesen dimnik. Stanje 1980 (Juvanec 1998).

slika 2 Značilen objekt je stiskalnica s kletjo, nad katero je stanovanje za oskrbnika kleti. Nadbišec 18 danes še komaj stoji, a skriva izjemne arhitekturne vrednote, tako v detajlih kot v celoti. Posebno pomembna je lesena stiskalnica, ki je izjemno obrtniško delo s tehničnimi detajli. Gospodarski del je sestav velikih brun, ki so zatesnjena z mešanico glin in slame, dimnik pa je že zidan.

slika 3 Mirna cona, namenjena peščem, je le udejanjanje nekdanjega stanja. Danes pomeni to spajanje dveh strani, ki ju je desetletja ločeval pretiran promet. Vendar le zaprtje seveda ni zadosti. Treba je organizirati dejavnosti tega prostora z arhitekturno ureditvijo, predvsem s programom in s cestno opremo.

slika 4 Problematika, ki jo rešuje mirna cona: zgoraj beg s ceste zaradi nevarnosti, neprehodnosti, smradu in hrupa, spodaj mirno območje z vsebino kulture, malih trgovin in obrti.

slika 5 Levo problematika, desno rešitev. Levo: promet skozi mesto je še vedno gost. Največji problemi nastopajo ob križišču, sicer pa skozi vse mesto, v vseh štirih smereh. Najhuje je v jedru, pod cerkvijo. Desno: rešitev je obvoznica, ki bi razbremenila osrednji del in mu vrnila nekdanjo veljavo in s tem uporabo. Obvoznica omogoča mirno cono. Vrnitev 'trga' človeku in ljudem je strateška naloga občine.

slika 6 Rast Lenarta v zadnji četrtini tisočletja. Pred 247 leti je dobro viden izrazit mestni niz okrog cerkve, ki obroblja cestne povezave. Zanimivo, da vezi Ptuj - Cmurek in naprej proti severu (rimska cesta) ni videti, je pa zastavljena povezava s Pomurjem. Velikost ne raste vse do druge vojne, ko se v sedemdesetih letih začne ekspanzija in doseže največjo rast leta 1977. Pozneje raste, razen na jugozahod, kjer je poplavno območje. Nasploh kaže mesto umno zasnovano: okrog cerkve in vodnjaka v križišču, vse na hrbtu nad poplavnimi vodami. Današnja slika ne kaže načrtovanja, pač pa stihijsko gradnjo obrti in industrije (kar je bilo dobro zastavljeno, odmaknjeno od jedra mest, a se danes mestu nevarno bliža z vsemi svojimi negativnimi vplivi).

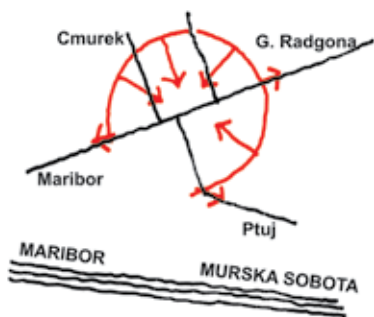
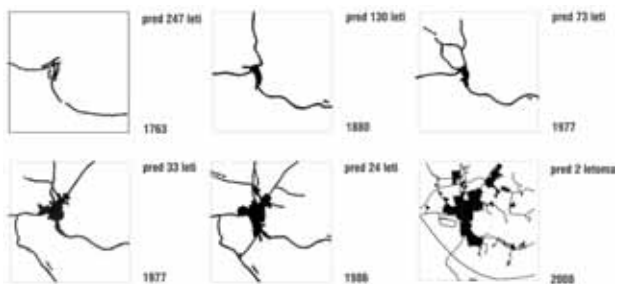
viri: Juvanec, B 1998 str 60 in Zupančič, D 2008 (L. Brojan) str 56

slika 7 Teorija prometne rešitve: notranji lokalni promet in zunanji obroč obvoznice. Obroč zagotavlja napajanje vsega mesta enakomerno in postopno z zunanje strani.

slika 8 Lenart leta 1763. Dobro vidna sta mestni niz okrog cerkve in križišče cest, ki so bile očitno načrtovane, a še ne izvedene (proti Radgoni). Trg je približno enake velikosti kot leta 1880 in celo 1937. Pomembna je ozelenitev takoj za hišami. Globovnica je počasna in zelo zavita, medtem ko ima Pesnica urejene brežine z zasajenim drevjem (povsem levo spodaj). Človek bi težko verjel, da je to stanje izpred 250 let.

slika 9 Zavrh 6, pogled na čelo hiše še pred prenovo, posnetek iz leta 1985.

slika 10 Današnje stanje je žalostno. Kdo ne zmore, kdo noče in kdo ne zna? Vprašanje za milijon? Ne, vsi poznamo odgovore.

slika 11 Znamenja pri Lenartu niso klesarske mojstrovine kot tista pri Radgoni ali pri Cerkevniku. So preproste gradnje, postavljene v prostor, da bi kam vodile ali kaj označevale. So izraz preprostega človeka, okornega, a iskrenega, ki je imel kaj povedati. Je mogoče, da tega danes nismo sposobni razumeti?

Za mesto Lenart je pomemben podatek, da že obstaja priključek proti vzhodu, ki je očitno planiran že v zasnovi mesta, a še ne izveden. To je stanje leta 1763 (Rajšp 2000: karta 166). Skoraj dvesto let smo potrebovali, da smo to razumeli in da je cestna povezava Lenart proti Radgoni zaživela tudi v praksi.

Ob tem se postavlja povsem resno vprašanje: ali so bili nekdaj geniji ali smo danes bebci? Praksa potrjuje prej slednje, a s tem se je ukvarjal Prešeren že pred sto leti, ko je napisal, naj 'čevlje sodi le kopitar'. Zasnova mesta Lenart je očitno strokovna poteza načrtovalca ali načrtovalcev, saj njihovi mestni nizi ob Ptujski cesti, pa v začetku proti Mariboru in predvsem začrtani niz proti vzhodu pričajo o njihovi strokovnosti. Ne gre za obliko, ne za nadvlado arhitekta ali za oblast, to je stvar ekonomike. Denar torej.

Planirana gradnja vnaša v mesto red, uspešnost in napredek, planirani posegi so bistveno cenejši od naključnih, ki venomer zahtevajo popravke, dograjevanja, nadgrajevanja, pri čemer se odpirajo problemi na vseh področjih. Rezultat je dražja gradnja, neskladnost, neuspešnost, nedelovanje infrastrukture in (upravičeno) nezadovoljstvo vseh. Začetni člen planiranja je politika, ki mora poznati potrebe, stanje in možnosti. Politika je usklajevanje interesov. Poudarek je na besedici 'interesi', kar predstavlja množino, vse ali skoraj vse zainteresirane. Tudi denar, tudi ekonomiko. A če diktirajo denar in osebni interesi kratkoročne rešitve ta trenutek, bodo rešitve drage, slabe, neusklajene, na koncu grde. Ena rešitev bo potegnila za sabo drugo slabost, ta tretjo in tako naprej. In vsaka nadaljnja rešitev bo dražja in prinesla bo še več težav. Umen kmet je že včasih vedel, da je treba najprej premisliti in potem udariti. Če je bilo res treba. Ampak delu se pa ni izognil. Nikoli.

In ko danes gledam karto Lenarta iz leta 1763, se preprosto sprašujem: ali smo se v zadnjih 250 letih sploh kaj naučili? Možnosti vedno obstajajo, le izkoristiti jih je treba. Bogato okolje Lenarta nudi možnosti, a najprej jih je treba najti, jih ovrednotiti in poiskati možnosti za rešitve. To je temelj planiranja, načrtovanja, brez katerega ne bomo prišli do vidnejših rešitev. Treba je gledati naprej in za najvrednejše se izkažejo projekti za bodočnost, ki ležijo v predalu: nekoč bodo zagotovo koristni. Posebej v Evropski uniji, ko je sredstev razmeroma veliko, a sta administracija in prijavljanje na razpise hudičevo težka reč.

Spremembe in razvoj so tudi v prostoru ključnega pomena, a le v izvedbi, v taktiki. Drugih dveh elementov, politike in

strategije v grajenem okolju, se spremembe dotikajo z velikimi zakasnitvami. Z njimi je kakor s stoletnimi vodami: dolgo jih ni, ko pa so, so res velike. Zato je načrtovanje grajenega okolja tako pomembno.

Pregled projektov za razvoj

Kulturno usmerjeni posegi urejanja okolja na področju arhitekture tečejo v občini Lenart že od leta 1985. Takrat je šlo za nekakšne civilne pobude, ki so danes hudo razširjene, takrat pa je bila to predvsem inovacija. Pomembno pri tem je, da nobena akcija ni bila 'proti', pač pa vedno 'za', za dvig kulture s konkretnimi predlogi realizacij. Zato ni čudno, da so te akcije vzbudile zanimanje Ministrstva za kmetijstvo in da je iz njih razvilo niz konkretnih projektov, ki še danes delujejo.

Projekt odkrivamo, ohranjamo, obnavljamo kulturno in naravno dediščino občine Lenart je bil zasnovan 1989, z namenom ohranjanja in negovanja zavesti ter vedenja o dediščini in o njenih vrednotah. Rezultati plodnega dela so predvsem: ozaveščanje ljudi, niz publikacij s podatki in arhitekturne delavnice, ki so sprožile marsikatero idejo pri urejanju okolja, tudi pri domačinih.

Programi CRPOV, Celostni razvoj podeželja in razvoj vasi, MKGP Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS, Ljubljana:

To so bili programi, ki so razvijali in vzpodbujali lokalne rešitve z raznih področij, ne le iz arhitekture. V arhitekturi je šlo predvsem za oživitve starih rešitev, za prenove in za novo v starem in za novo ob starem, predvsem v zvezi z zelenim turizmom. To je tudi največji problem, ko želimo obdržati staro in mu dodati nove programe, ki z novimi zahtevami spreminjajo potrebe. V mnogih letih se je nabrala množica projektov in kar nekaj rešitev je bilo tudi izvedenih.

Program CRPOV je vzpodbujal individualne rešitve s posamičnimi investitorji. To je bila napaka. Z manjšim izborom in z nadaljevanjem do realizacije bi bil program organizacijsko sicer mnogo zahtevnejši, a tudi mnogo uspešnejši. V članku Skladen razvoj med teorijo in odnosi (Juvanec, B 2008) sem v reviji AR Arhitektura raziskave/Architecture Research objavil nekaj predlogov:

1 predlog razvoja, dodelave in nadaljevanja programov (CRPOV, LAS itn.);

2 prednost morajo imeti celostne rešitve in večja območja;

3 vsakoletni razpisi (lahko tudi za več let, a z vsakoletnimi pregledi rezultatov) naj bodo tematski;

4 na podlagi prejšnjih najboljših projektov: izbor projektov za

izvedbo (na primer: ureditev vaškega trga, prenova domačije za novo dejavnost, novi programi; pek, glina, mlin, žaga, žganjekuha, organizacija novih aktivnosti, zeleni turizem, animacija mladine, žena, edukacija);

5 izbrani projekti morajo biti pripeljani do izvedbenih načrtov;
6 izvedba: sofinanciranje MKGP največ do polovice, z možnostjo etapne izgradnje;

7 pogoj (občini: nadaljevanje projekta);

8 kontrola in ocena uspešnosti;

9 nadaljevanje dela je mogoče le z načrtovanim nadaljevanjem programa CRPOV: MKGP, strok in uporabnikov za daljšo dobo.

S tem bi sicer krčili izbor malih ponudnikov in malih porabnikov z manjšimi rezultati, istočasno pa bi jih vzpodbudili k združevanju interesov, kar bi pripeljalo do večjih izvedb in do več uspeha v skladnem razvoju podeželskega prostora, predvsem pri dvigu kulturnega nivoja bivanja in dela ljudi (Juvanec 2008, str 21).

Kontinuiteta oblikovanja prostora Slovenskih goric 1, 2 in 3, MKGP Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS, Ljubljana in občine Slovenskih goric, vključno z Mariborom:

To je bil velik projekt ministrstva, ki je bil zaradi dobrih rezultatov z območja Slovenskih goric podaljšan na kontinuiteto Pomurja, obsegal pa je pregled prostora, potreb, možnosti, vse z uporabnimi projekti arhitekture. Projekt je prinesel nekaj deset (samo prvi projekt je obsegal 52 načrtov) sistemskih načrtov, pri čemer je bil najpomembnejši sistemski pristop z večnamenskimi zgradbami, z rastočo hišo itn. Šlo je za sodobno arhitekturo, z uporabo najnovejših tehnik in tehnologij, a z naslonitvijo na lokalne značilnosti, tako v postavitvah kot v detajlih.

V projektu je sodelovalo nekaj deset arhitektov, od profesorjev na univerzah do domačih arhitektov, ki so na okolje vezani.

Načrti so bili idejne narave, a predstavljeni v merilu 1:100 in celo v 1:50. Ob razvoju računalnika so bili pomembni elementi računalniški pregledi kulturne dediščine z vrednotenjem, pa že poskus računalniške simulacije umeščanja objektov v prostor, vse skladno s prostorskimi akti občin in občinskih uprav.

Arhitekturne delavnice

Delavnice so občasne akcije, vezane na občine, krajevne skupnosti, vasi, na iniciative, ki jih izvajajo strokovne organizacije, predvsem šole in univerze. Po eni strani delavnice

združujejo delo in znanja udeležencev, po drugi pa prinašajo nekatere rešitve, ki bi jih na lokalnem nivoju ne bilo mogoče niti predlagati. Delavnice so lahko tematske, predvsem arhitekturne, lahko so medkulturne, so nacionalne ali mednarodne. Predvsem slednje vnašajo povsem nove poglede v oblikovanje prostora.

Pri Lenartu so bile delavnice vezane predvsem na Univerzo v Ljubljani, Fakulteto za arhitekturo, na Univerzo v Mariboru, pa na Zagrebško sveučilišče, graško Tehnično univerzo, sodelovala je Delovna skupnost Alpe Adria. Udeleženci so bili seveda predvsem iz Slovenije, pa s Hrvaške, iz Avstrije, z Madžarske, iz Bosne in iz Nemčije.

Za delavnice je najpomembnejše, da združujejo stroke z lokalnim prebivalstvom. Tako pridejo prebivalci do besede, dobijo informacije, skupno razvijajo ideje, ki jih strokovnjaki potem razvijejo, javno predstavijo. Za upravo je to najustreznejši način zbiranja in preverjanja želja, idej in namenov. Prav to je še bolj pomembno v malih sredinah, kjer smo vsi povezani, se poznamo in smo odvisni drug od drugega.

Ne nazadnje je to najcenejši način razširjanja vedenja o kvalitetah in o naravnih, kulturnih in ekonomskih vrednotah krajev, ki delavnice organizirajo.

V Lenartu je bilo kar nekaj delavnic: organizirale so jih univerze, občina Lenart (pozneje tudi sosedne nove občine), krajevne skupnosti, ARGE Alpe Adria, Zveza kulturnih organizacij Lenart, ob pomoči množice javnih in zasebnih gospodarskih organizacij ter na začetku TV Slovenija, studio Maribor, pozneje tudi lokalne televizije.

Lenart 1992

Medfakultetna, Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru, ARGE Alpe Adria. Naloge, ki so bile obdelane: Lenart mesto, Ščavnica, Zavrh, Cerkvenjak. Izdana je bila brošura s podatki in s predstavitvijo nalog.

Lenart 1993

Mednarodna, Univerza v Ljubljani, Tehniška univerza v Gradcu, Sveučilišče u Zagrebu, Univerza v Mariboru. Naloge: Lenart (bivša občina), Dravska dolina (Kozjak).

Lenart 1997

Mednarodna, Univerza v Ljubljani, Tehniška univerza v Gradcu, Sveučilišče u Zagrebu. Naloge: Lenart, Zavrh, Jurovski Dol Izdana je bila brošura, izčrpna informacija pa v znanstveni reviji AR Arhitektura raziskave/Architecture Research (Ljubljana 2002).

Lenart 2008

Univerza v Ljubljani, s petimi ekipami. Naloge: Lenart mesto,

trg, hiša na mestnem trgu, promet, grafika, vas Šetarova. Knjiga Oblikovanje prostora, Lenart (Juvanec, D. Zupančič, Brojan, Fikfak), izdana v okviru Arhitekturne delavnice Lenart 2008, v produkciji Krajevne skupnosti Lenart mesto, je namenjena prav organizaciji in delu arhitekturnih in urbanističnih delavnic, obsega pregled dela 2008, ima pa še znanstvene prispevke, analize in načrt dela, ki je nujen pri organizaciji delavnic.

Knjige, revije, raziskave in dokumentacije o prostoru

Kar nekaj pisnega gradiva je bilo objavljenega v zvezi z aktivnostmi pri oblikovanju prostora Lenarta:

1988 Občina Lenart, Pregled značilnosti 1 in 2, Borut Juvanec. Odbor za varovanje kulturne in naravne dediščine. Zbir podatkov o naravnih in kulturnih značilnostih mesta Lenart in vseh vasi, ki so bile takrat vključene v občino Lenart.

1989 Arhitektura občine Lenart 1 Borut Juvanec. Arhitektura občine in mesta, analize in primerjave.

1989 Arhitektura občine Lenart 1d, dokumentacija Borut Juvanec. Arhitektura mesta Lenart (2) in okolice (1), lokacija, opis, tehnični načrti 1:200, aksonometrija, skice in fotografije.

1991 Potrebe in možnosti urejanja prostora v občini Lenart, Borut Juvanec. UL Arhitektura, Ljubljana. Brošura, ki razkriva stanje, potrebe in možnosti elementov naravne in kulturne krajine okrog Lenarta.

1996 VODNJAKI/THE WELLS, Borut Juvanec ICEA Int. Community Education Association, Coventry UK in JASAMA Lenart. Teoretski pregled vodnjaka kot izvira vode, namembnosti oziroma uporaba vode, tipi vodnjakov. Vodnjaki bivše občine Lenart, posnetki z lokacijo, tehničnimi načrti, skicami in s fotografijami. Predlog obnove, prenove in nov načrt. Sistem prenove je prinesel kar nekaj rešitev v praksi. Nekateri vodnjaki so bili obnovljeni, prenovljeni, popravljeni, rezultat sistema je niz na novo postavljenih, najpomembnejši dosežek pa so prenove, ki so jih domačini izvedli sami, a povsem v skladu z arhitekturnimi izhodišči, ki so jih avtorji nakazali v sistemu.

1996 ZBORNIK OBČINE LENART, S. Kramberger ur. Občina Lenart. Zbornik več avtorjev z raznih področij.

1998 ARHITEKTURA PRI LENARTU, Borut Juvanec Jasama Lenart. Teoretični uvod, analiza umeščanja naselja v krajino, pregled arhitekture okrog Lenarta: načrti, skice, fotografije.

2000 LENARŠKI ZBORNIK, M. Toš ur. Občina Lenart. Zbornik s problematikami in s pregledi, z več vidikov raznih avtorjev.

2002 AR Arhitektura, raziskovanje /Architecture research, 2002/2: Delavnice/Workshops, Borut Juvanec, ur. Univerza v Ljubljani FA, Ljubljana.

2002 Wells, vodnjaki, bunari (Malta, Slovenija, Hrvaška) Borut Juvanec. Univerzitetna študija, Msida Malta; raziskava. Trije primeri reševanja dosega vode: Malta, Slovenija, Hrvaška. Na Malti so vodnjaki izjemno razgibani in imajo glavni navpični jašek, horizontalne in vertikalne oskrbovalne jaške, iztok in zbiranje vode. V Sloveniji je s primerom Lenart predstavljen lesen vodnjak s škripcem in streho. Hrvaška je prikazana z vodnjakom na otoku Krk, ki ima impluvialno streho (z vodopropustno konstrukcijo), ki meteorno vodo zbira v cisterno.

2008 Skladen razvoj med teorijo in odnosi, Borut Juvanec v AR, Arhitektura raziskave / Architecture Research 2008/2 str. 14–23, UL Fakulteta za arhitekturo Ljubljana. Članek predstavlja problematiko urejanja okolja z vidika stroke (arhitekture) in uprave (župana) ter tako možnosti doseganja optimalnih rezultatov.

2008 OBLIKOVANJE PROSTORA, Lenart, Domen Zupančič, L. Brojan, A. Fikfak, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo. Prikaz delavnice Lenart 2008 in napotki za organizacijo delavnic.

2010 ARHITEKTURA SLOVENIJE 2, Severovzhod, Borut Juvanec, Univerza v Ljubljani in i2, Ljubljana. Druga knjiga iz vrste Arhitektura Slovenije/Architecture of Slovenia (slovenska in angleška) predstavlja severovzhod z vernakularno arhitekturo lesa in glin, torej tudi prostor okrog Lenarta. Ker je avtor vezan na Lenart, je od tu tudi množica opisov in slik. Knjige in druge strokovne ter znanstvene objave so za širšo javnost izjemnega pomena, saj je to najbolj razširjena, najcenejša in najuspešnejša reklama za kraj sam.

Lenart, problematika prostora

Najpomembnejša značilnost Lenarta je 'trg', kar ne pomeni živilskega ali prodajnega trga in ne pomeni manjšanja pomena Lenarta kot mesta. Razlikovati moramo izraz 'mesto' in 'trg', pa seveda 'vas'.

Poimenovanje je zanimiva reč in v različnih sredinah ga uporabljajo povsem različno. Medtem ko je London na primer razdeljen na dele mesta, je to pri Parizu povsem drugače. Sedemmilijonsko mesto se formalno deli na nekaj delov in le osrednji del je 'Pariz', ki je razdeljen na okrožja z imeni, bolj pa uporabljajo številke (ki so tudi poštna številke), ki si sledijo v smeri urinega kazalca. Preprosto gre za preglednost in za poenostavljanje.

V New Yorku je Manhattan najstarejši in osrednji del mesta, tudi center. Ampak tam bodo rekli 'downtown': navzdol, ker leži Manhattan na stičišču dveh rek, ki tečeta navzdol. New York ima tudi dve letališči, ki ju je treba ločiti med seboj: eno se imenuje po bivšem županu La Guardia in drugo po predsedniku Združenih držav Kennedyju, JFK. Ampak Manhattanu je pravzaprav najbližje letališče v sosedni državi, New Jersey, v mestu Newark. Eno samo letališče ne potrebuje imena, zato je preprosto 'Newark'.

Včasih je poimenovanje tudi politično modro: ljubljansko univerzo so v stari Jugoslaviji skušali ukiniti, da bi bili univerzi v Zagrebu in v Beogradu pomembnejši. Pa so se politiki domislili in poimenovali univerzo po kralju Aleksandru. Ukinitve univerze, imenovane po kralju, bi bil napad na kralja. In tako je ljubljanska univerza obstala. In nadaljevanje: na napakah se učimo. Oh, ne. Pozneje se je politika domislila imenovati univerzo po Edvardu Kardelju. Ampak tega ni nihče uporabljal in nihče ni opazil, ko tega imena tudi uradno ni več.

V Sloveniji smo včasih bolj papeški od papeža.

Vplivni, a manj umni strankarski ljudje, so poimenovali ljubljansko letališče po sebi ljubem politiku. Po nekaj letih skušajte sesti v taksi in naročiti pot do Jožeta Pučnika. Taksist bo rekel: 'Ali mislite do letališča Ljubljana?' Ampak manj umnim politikom mnenje ljudi ni mar.

Pa naj se vrnem k Lenartu.

Lenart je mesto, njegovo središče pa je značilen 'trg'. Včasih je to pomenilo sodnika, vislice, špital, saj so imeli vodnjak in cerkev ponekod tudi na vasi. Trg torej pomeni le osrednji del. Jedra mest v Avstro-Ogrski so se praviloma imenovala 'glavni trg', tudi v Ljubljani je ulica pred magistratom, mestno hišo, imenovana 'Mestni trg'.

Še kakšna zanimiva primerjava: v Stari Gorici pravijo osrednjemu trgu v mestu 'travnik'. No, travnik to že dolgo ni več. Enako so Champs Elysees, Elizejska polja, v jedru Pariza pozneje dopolnili v Avenue des Champs Elysees, avenijo Elizejskih poljan.

Nova naselja, spalna naselja, so pomota urbanističnega načrtovanja, napaka ali tudi neznanje. Obstaja tudi druga razlaga: odsotnost načrtovanja, kjer njegovo vlogo prevzame politika. V tem primeru gre za najslabšo politiko, ne za usklajevanje interesov, pač pa za prevlado.

Naselje mora imeti svoje funkcionalne elemente. Kolikor jih nima, je handicapirano in nepopolno naselje le živali, zaživeti ne more. Naselje brez možnosti socialnega življenja je nesocializirano in vanj se naseljujejo nekatere vrste ljudi, ki se ločujejo od drugih – po statusu, po sredstvih, po znanju, po veri, po narodnostih. Rezultat je objektivno zapostavljanje nekaterih skupin. Nesocializirano okolje je nehomogeno in vir težav vsakega širšega kulturnega okolja, predvsem v mestih. Naj ob tem spomnim le na socialne nemire zadnjih let v vzhodnih predelih Pariza, tudi z usodnimi posledicami.

Industrija in obrt sta stvar ekonomike. Predstavljata materialno preživetje, saj odpirata delovna mesta za delo in za prodajo rezultatov dela. Pri tem ločimo drobno obrt, ki je lahko – in mora biti – umeščena v mestno jedro. Večja obrt ali mala industrija, ki nima negativnih vplivov na okolje, mora biti umeščena na obrobje. Velika industrija v Lenartu ne sodi. Pri tem pa nastopi težava. Tako mala industrija kot obrt sta rezultat individualne iniciative, ki je navadno plod trenutnih razmer. Problem je v tem, da trenutne razmere niso planirane, ljudje pa, ki se s tem ukvarjajo, želijo ekonomske rezultate takoj. To je razumljivo, posledice niso. Problem je v tem, da pozitivne posledice tržijo posamezniki, negativne pa družba v celoti.

Šport in rekreacija sta v Lenartu prepuščena sama sebi. V mestu samem je vsakršno športno udejstvovanje izključeno zaradi stihijske stanovanjske, pa tudi družbene gradnje. Možnosti za organizacijo športa in rekreacije v okolici je ogromno, a so priložnosti bodisi zamujene ali pa prepuščene pobudi posameznikov in lokalnih organizacij, ki urejanja tako pomembnih elementov preprosto ne razumejo in ne zmorejo. Ni jim zameriti.

Planiranje je stvar politike, ki postavlja strategijo razvoja. Naslednje področje, ki ni razvito in nima urejene bodočnosti, je turizem in so počitniške hiše. To sta področji, kjer vlada popoln nered. Hotela v Lenartu ni, tudi v okolici ne. Kakšen

turizem lahko potem v njem sploh zaživi?

Naslednji problem so počitniške hiše in počitnikarji. Prvič je treba ločiti med dejanskimi počitniškimi hišami in tistimi, ki to niso, ampak so le izgovor za cenejšo in dosegljivejšo dokumentacijo, torej za zlorabo sistema. Ampak zlorabljam lahko le slab sistem.

Teoretično so lastniki počitniških hiš premožnejši ljudje, ki bivajo na območju Lenarta občasno. Predstavljajo možnosti, so strokovnjaki, imajo zveze, so uslužbenci raznih strokovnih organizacij, so bolj izobraženi in so naklonjeni Lenartu, če so si ta kraj izbrali za drugo domovanje. Lahko bi jih, morali bi jih, izkoristiti. Ne v slabem pomenu. Vsak bi na svojem področju prav z veseljem pomagal, tako finančno kot fizično ali z znanjem. Morali bi jih le vključiti v delo.

Za to bi potrebovali predvsem pregled, seznam vseh ljudi in vseh možnosti.

Počitniška naselja, ki ležijo predvsem na obrobju vasi, bi tako zaživela, izboljšali bi predvsem infrastrukturo in socialno življenje, kar bi koristilo predvsem primarnim prebivalcem vasi. Dvignilo bi kvaliteto njihovega življenja.

Infrastruktura so predvsem ceste kot povezave in napeljave, od vode do elektrike in drugih komunikacij. Napeljave so povsem stvar strokovnih služb, državne in občinske ceste so tehnično načelno dobro vzdrževane, problem nastopi pri lokalnih.

Ceste, ki so asfaltirane, so bile narejene na hitro in predvsem poceni, da so bile sploh dosegljive. Danes pa po njih vozi bistveno več vozil, tudi tovornjaki, ki te ceste pretirano uničujejo. Problem je v lokalni infrastrukturi: vaške hiše – tudi nove, tudi počitniške – nimajo ustrezno urejenih odvodov meteornih in drugih vod, kar spodnaša ceste. Zaradi cenenih izvedb cest in zaradi neurejenih odvodov na eni strani, pa zaradi nepravočasnega ukrepanja na drugi, je popravilo ali rekonstrukcija cest bistveno dražja, kot bi lahko bila. Zato bi morali uvesti tekoč strokovni nadzor, ki bi povezoval uporabnike, lokalno upravo, vzdrževalne službe, občinske organe.

Poti so sicer stvar lokalnih dejavnikov. Ob vzdrževanju in nadelavi poti so tu predvsem kašipoti in usmerjevalna grafika, kar se navezuje na tematske organizacije, ki so spet občinske ali lokalne. Planinske poti se omejujejo na markacije in na kašipote in ne predstavljajo posebnega problema.

Steze niso tehnično zahtevne, zanje potrebujemo le neizrazito in nevpadljivo označevanje. Gre za tematske poti, manj obiskane, ki so pri ustrezni publiki znane in običajno opisane v strokovnih publikacijah.

Problem kolovozov in poti, ki so prevozne le s posebnimi

terenskimi vozili, je v lastništvu. Gre za spravilo lesa, za vzdrževanje lovskih postojank, prež in jasi.

Poti za konje so poljske poti, ki ne smejo biti asfaltirane, so pa označene. Vodijo od domačije, kjer imajo konje ali pa morajo imeti izhodiščne točke s parkirišči večjih dimenzij, saj konje dovažajo s prikolicami. Šport s konji je strokovno voden, zato posebnih kašipotov ni, le pri gostilnah je treba urediti prostor zanje z lesenimi prečkami za privez in pri večji kapaciteti obiskovalcev posebej paziti na higieno.

Kadar obstaja možnost uporabe čolnov, ti niso za transport, ampak za šport in rekreacijo. Centri potrebujejo kašipote za dovoz s cest in parkirišča ter skupne prostore za zbiranje in sanitarije.

Posebne letališča okrog Lenarta ni, obstaja pa niz možnosti za motorne zmaje, ki ne potrebujejo asfaltiranih stez. Tukaj bi bilo treba planirati skupne prostore za kontrolo poletov in vzdrževanje ter spravilo na eni strani, na drugi pa gostinske in sanitarne objekte za goste, ki zahtevajo seveda tudi ustrezna parkirišča ter oznake.

Vzdrževanje hišnega fonda, obnova, prenova, staro ob novem, novo ob starem in novo v starem izgledajo elementi, ki so povsem individualne narave in morajo biti prepuščeni lastnikom. Prav v tem je napaka. Vsi ti elementi bistveno vplivajo na izgled, na likovno kulturo okolja samega, torej na prepoznavnost mesta. V deželo, 'kjer je vse zanemarjeno in grdo', se nihče ne bo vračal. Zatorej je to bistveni problem in problem vseh. To koordinira občina. Gre za povsem strokovna dela in jih ne smemo prepuščati naključjem.

Pa tudi sama stroka je za to premalo. Treba je prepoznati probleme, določiti prednosti, akcijo voditi in usmerjati. To je kultura oblikovanja, ki – kakor arhitektura sama – ni najpomembnejša, a je nedvomno najvidnejša.

V kulturi je Lenart razmeroma močan, niz področij je prav imeniten in opazen.

Že leta pa se pogovarjamo o enem ključnih problemov, o muzeju. Kar nekaj reči je, ki bi jih v Lenartu lahko pokazali in tak kulturni hram bi bil nujen.

Ob kulturi še nekaj področij, ki so značilna, a nimajo prav ustrezne oblike predstavitve: kulinarika in mala obrt oblikovanja.

Toliko je značilnih jedi, pa jih ne znamo ponuditi. Ni le vino tisto, kar je kvalitetno. Posebej pa tista mala obrt, ki bi bila tako zelo dobrodošla obiskovalcem: leseni izdelki, lončarstvo, slikarstvo, ročna dela, kultura petja in igranja, predstavitev zgodovine.

Okolica Lenarta

Okolica mesta je predvsem narava in nekaj vasi.

Značilnost za vas je, da je to sklop domačij, ki morajo imeti vse potrebne elemente za kmečko gospodarstvo: gospodarska poslopja, hleve, kleti in seveda živino ter polja, vinograde, tudi gozdove.

Ves problem je, da je vasi s kmečkim življenjem vse manj, da se spreminja socialna sestava prebivalstva, s tem pa tudi oblika vasi. Pravih kmetov pravzaprav ni več in problem so popoldanska kmetovanja. To spreminja pogoje, gostoto poselitve, način življenja, obliko domačije in bivalne hiše, gospodarski objekti pa preprosto izginjajo.

Vasi so tako spremenjene. Dokaj originalni sta le še Šetarova in Lormanje, pa še pri slednji se s tujimi poudarki prostora spreminja njena tipika.

Poseben problem je grad Hrastovec z imenitno arhitekturo, ki stoji na izjemni lokaciji in ima dobre možnosti vseh aktivnosti v prostoru (polja, sadovnjake, ravnine, gorice, gozdove, pa tekoče in stoječe vode, pretočne ribnike, vodnjake ...). Žal je njegova trenutna vsebina povsem neustrezna, za nove namembnosti pa ni ne plana, ne investitorja, ne okvirov za posebne dejavnosti, ki bi bile nujne za nove vsebine, pa tudi zaledja nima, ki bi mu zagotavljalo preživetje.

Obstajajo pobude tako za muzej, bolj pa za učni center ekoloških in prostorskih vsebin, v kar bi bile vključeni univerze, ministrstva, občina in Lokalna akcijska skupina. Vsebine lahko obsegajo vse od klasičnega kmetijstva, ekologije, eko-ekonomije, kulture, eko-okolja do kulturnega turizma in ved o upravljanju teh vsebin. To bi bilo mogoče peljati kot obšolske dejavnosti, kot srednjo šolo, kot redni študij bolonjskega procesa, kot podiplomski in doktorski študij formalnega značaja, pa tudi kot občasne tečaje pridobivanja teoretskega in praktičnega znanja, predvsem kmetijske mladine.

Lenart danes za jutri

V kolikor želimo Lenartu kakor koli koristiti, moramo danes misliti na jutri. To je dejstvo. In tako pridemo vedno znova do tiste značilne razdelitve, ki postavlja takšen vrstni red: politika, strategija in taktika.

To pomeni odločanje, načrtovanje in umeščanje.

Politika je usklajevanje interesov. Usklajevati pomeni prepoznavati potrebe, možnosti in jih sestavljati v pravne, moralne in tudi ekonomske sestave. Če že omenjam politiko, ne mislim na izkoriščanje okoliščin v zasebne potrebe, če omenjam ekonomiko, mislim s tem resno, ampak ne mislim

na požrešnost. To sta namreč dva elementa, ki navadno prevladata.

Prava politika odloča o usmeritvah, a na podlagi demokratično postavljenih izhodišč z visokim soglasjem vseh vpletenih.

Zato mora politika v Lenartu odgovoriti na vprašanja, kaj in kako z Lenartom jutri, pri čemer je ključno vprašanje prostorskega razvoja. Odgovoriti mora na pomembno vprašanje, kako oblikovati regijo, v kateri se bo našel kot ključni element (ampak uspešna regija je le močna regija, ki lahko in mora s skupnimi napori narediti več). Najti mora obliko, ki bo umeščena med Maribor in Ptuj in ne pod Maribor in Ptuj. Neaktivnost na tem področju bo pripeljala do zaspalega spalnega naselja obeh večjih mest.

Strategija predstavlja načrtovanje vsebin, ki jih določa politika.

To so še vedno promet, industrija in obrt, pa kultura, vključno z ekološkim turizmom. Promet je globalno rešen s hitro cesto, še vedno ostajajo problemi obvoznice, regionalne ceste in seveda notranji problemi lokalnega prometa, mirujočega prometa in mirne cone.

Industrijo in obrt mora določiti politika in upam, da se bo odločila za obrt in malo industrijo, ki je fleksibilna, čim bolj ekološka in čim manj moteča. Zadosti je nenačrtovanih akcij, saj kratkoročni rezultati, četudi danes izgledajo dobri, ne prinašajo takega učinka tudi jutri.

Upam, da smo se iz globalne ekonomske krize vsaj česa naučili.

Taktika pa predstavlja umeščanje vsebin, konkretno projektiranje, oblikovanje dejavnosti v povsem življenjski prostor, med ljudi.

Največji problemi Lenarta so prav v prostoru: od cest in prometnega režima do gradenj in prenove starega mestnega jedra. Enako je po vaseh. Naslednji sklop je kultura, od muzeja do kulturnega turizma.

In če se vrnem na promet. Urediti je treba obvoznico in jo umestiti smiselno, da bo čim bolj efektivna, da se bo izognila čim več problemov, da bo cenejša in da bo ljudem čim bolj koristila, da bo omogočala kulturni razvoj mesta. Ena možnih rešitev je predstavljena v knjigi Oblikovanje prostora, Lenart 2008 (Juvanec 2008: 79).

Doseči je treba obvoz tranzita in omogočiti dovoz in napačanje mesta s te obvoznice. Doseči je treba, da bomo na obrobju parkirali, potem pa se z ekološkim lokalnim prevozom pripeljali do mestnega jedra. Še bolje bo, če bomo lahko šli peš. Bolj zdravo bo. Za tiste, ki ne zdržijo brez avtomobila, naj

bo vstop v mestno jedro izjema. Pa saj klavir vozimo v svojem avtu največ enkrat v življenju.

Le tako bo mestno jedro zaživelo in le tako mu bomo vrnili tisti pomen, ki ga je včasih imel 'trg': s sodnikom in z vislicami, ki smo se jih bali, pa z vodnjakom, ki smo ga uporabljali. Gradnje je treba premisliti in le smiselne tudi postaviti. Nekaj desetnadstropne stolpnice v Lenart nihče ne želi. Ampak s tem se že vračam k strategiji in v politiko.

Pri kulturi gre za udejanjanje že načrtovanih rešitev, ekološkega turizma na področju športa, rekreacije in tematskih poti. Ne le vinskih, ki jih poznajo povsod po svetu in jih je prav mnogo na vsakem koraku. Cicibanova pot, taborniška smer, adrenalinski park, raziskovanje narave, živalstva in rastlin, pa dreves, sledenje vodi in njeno pridobivanje z uporabo, opisovanje, pesnjenje in prepevanje, ples, ljudske obrti, ročna dela, kulinarika – to je le izbor možnih dejavnosti, ki bi jih lahko razvili v okolju in v ljudem prijazne dejavnosti, ki bi bile tudi ekonomsko upravičene, donosne. Z dobro grafično opremo, z usmerjevalno grafiko in z domiselno reklamo pa sploh...

Ne nazadnje si Lenart zasluži muzej. Ne velikega, narodnega ali tematskega. V okolici je najdeno toliko pomembnih zgodovinskih sledi in dokazov naše kulture, da bi bil dobro zastavljen muzej s sodobnimi digitalnimi tehnikami v stari mestni hiši prav imeniten. Zdajšnjim uporabnikom mestne hiše bi morali najti ustrežnejše in boljše pogoje za delo z boljšo dostopnostjo, z več prostora in z več svetlobe. V samem jedru je tudi za to mnogo možnosti.

Medtem ko so teoretično vsi trije elementi enakovredni, je praktično najpomembnejša politika, ki usodno posega v življenje mesta. Ljudje pa se za politiko vse manj zanimajo, češ da je to stvar elit in da je vse vnaprej odločeno. Prav to je neumnost.

Lenart, arhitektura, človek

Za sklep bi imel dva predloga, o tematskih regijah in o mestnem arhitektu.

Le močne regije so lahko tudi uspešne. Razumem malega človeka, ki si želi svojo lastno občino in svojo lastno regijo. Tako občina kot regija sta prepomembna elementa našega skupnega življenja, da bi ju prepustili trenutnemu navdihu nestrokovnjaka. Mali človek si lahko še tako želi predsedniški položaj, fikus, tajnico in avtomobil, pa moč odločanja. A to so želje. Tako občina kot regija zahtevata pravega politika, ki bo znal predvsem usklajevati želje z možnostmi ter to uresničiti

z drugimi politikami v državi. To ni preprosto. In mala občina ali mala regija ne bosta dobili sredstev zato, ker sta majhni. Še posebej Evropska unija podpira uspešne, močne in vplivne. Korak naprej pa bi bilo združevanje po temah, tematski regionalizem (Juvanec 2008:21).

Zato predlagam kvalitativni način združevanja v pokrajine: tematske regije, ki bodo združevale vsakič posebej zainteresirane za skladno delo izbranega področja. Predlog zahteva izjemno pretehtan sistem vodenja in nadzora, ki pa ga lahko prinesejo le izkušnje in vztrajanje pri skladnosti interesov. Podeželje bi na ta način moralo združiti vse možnosti, izrabiti vse danosti za najboljši rezultat v razvoju, njegova različnost (gospodarstvo, kultura, promet, gradnje, obrt, turizem ...) pa govori temu v prid. S tematskimi regijami ne mislim na drobitev, ki smo jih izkusili z občinami, pač pa v smislu projektnih povezav. To je izjemno zahtevno delo, a le to bi prineslo najboljše možne rezultate pri tako raznolikih značilnostih, kot jih imamo (Juvanec 2008 str 21).

Drugič predlagam institut mestnega arhitekta, ki bi moral najprej poznati vse okoliščine, od zgodovine, tehnike in tehnologije, ekonomskih možnosti in političnega razvoja do socialnih razmer občine, v kateri bi lahko deloval samostojno, skladno z zakoni in bi bil odgovoren županu ali ožjemu svetu, ob budni kontroli strokovnih in političnih organov. Ta institut bi bilo mogoče organizirati tudi za regijo in za več občin, ki imajo enake ali slične krajinske, politične in kulturne elemente razvoja. Tako bi podeželje dobilo predvsem kontroliran, a uravnotežen in usmerjen razvoj na vseh področjih, s soglasjem vseh (Juvanec 2008 str 22).

Prostor in problemi z njim predstavljajo izjemno zahtevno problematiko, ki jo lahko rešujejo le strokovnjaki področij v sozvočju z vsemi zainteresiranimi. Posebej kadar gre za kulturo, za dediščino in za našo istovetnost. Naši dedje so to vedeli in so to znali. Zato smo obstali kot narod, kot država, kot kultura.

Predvsem je treba združiti vse napore za dvig zavesti. Vse stroke na vseh področjih morajo ozaveščati ljudi o pomembnosti značilnosti, ki temeljijo na kulturi, na prenosu znanja in na redu kot odrazu dediščine in ponosa, ki ne omejuje, pač pa vzpodbuja skladne aktivnosti vseh dejavnikov, tudi in predvsem v prostoru.

Viri

- Juvanec, B., (2010): ARHITEKTURA SLOVENIJE 2, Severovzhod, Univerza v Ljubljani in i2, Ljubljana.
- Juvanec, B., (2009): ARHITEKTURA SLOVENIJE 1, Alpski del, Univerza v Ljubljani in i2, Ljubljana.
- Juvanec, B., (2008): Skladen razvoj med teorijo in odnosi v: AR Arhitektura, raziskovanje/Architecture Research 2008/2, 14–23.
- Juvanec, B., ur. (2002): AR Arhitektura, raziskovanje /Architecture Research, 2002/2: Delavnice/Workshops, Univerza v Ljubljani FA, Ljubljana.
- Juvanec, B., (2002): Wells, vodnjaki, bunari (Malta, Slovenija, Hrvaška), Univerzitat ta Malta, Msida Malta.
- Juvanec, B (1998): ARHITEKTURA PRI LENARTU, Jasama Lenart.
- Juvanec, B., (1996): VODNJAKI THE WELLS, ICEA Int. Community Education, Association, Coventry UK in JASAMA Lenart.
- Juvanec, B., (1991): Potrebe in možnosti urejanja prostora občine Lenart, UL Arhitektura, Ljubljana.
- Juvanec, B., (1989): Arhitektura občine Lenart 1, Projekt: odkrivamo, ohranjamo, obnavljamo dediščino, Lenart.
- Juvanec, B., (1989): Arhitektura občine Lenart 1d, dokumentacija, Projekt: odkrivamo, ohranjamo, obnavljamo dediščino, Lenart.
- Juvanec, B., (1988): Občina Lenart, Pregled značilnosti 1 in 2, Projekt: odkrivamo, ohranjamo, obnavljamo dediščino, Lenart.
- Kramberger, S., ur. (1996): ZBORNİK OBČINE LENART, Občina Lenart.
- Rajh, B in Toš, M., ur. (2001): PODOBE KRAJA, Zbornik občine Cerkevjak, Slovenjegraški forum, Cerkevjak.
- Rajšp, V., (2000): SLOVENIJA NA VOJAŠKEM ZEMLJEVIDU 1763–1787, (6. zvezek), SAZU in Arhiv R Slovenije, Ljubljana.
- Toš, M., ur. (2000): LENARŠKI ZBORNİK, Občina Lenart.
- Zupančič, D., et al (2008): OBLIKOVANJE PROSTORA, Lenart, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

Okolje, voda

Slavko Lapajne

Zavod za zdravstveno varstvo Maribor

Vodni prostor – danes in priložnosti v prihodnje

Občina Lenart ima v okviru izvirnih nalog, opredeljenih z ustavnimi določili, naloge javnega pomena in značaja, med drugim 'načrtuje prostorski razvoj, v skladu z zakonom opravlja naloge na področju posegov v prostor in graditve objektov ter zagotavlja javno službo gospodarjenja s stavbnimi zemljišči ter skrbi za varstvo zraka, tal, vodnih virov, za varstvo pred hrupom, za zbiranje in odlaganje odpadkov in opravlja druge dejavnosti varstva okolja'. Suhoparno administrativno nanizane izvorne naloge lokalne skupnosti v sodobnem času, s pogledom in razmišljanjem, uprtim v prihodnost, predstavljajo predvsem izziv načrtovanja rabe prostora, ki bo na sprejemljiv način upošteval pravila in zakonitosti življenju prijaznega okolja. Strateško so najpomembnejše izvorne naloge:

- zmanjšanje emisij iz točkovnih virov, kar pomeni zmanjšanje vtoka odpadnih voda iz industrijskih virov in živinorejskih farm ter komunalnih voda iz komunalne infrastrukture v površinske vode;
- zmanjšanje emisij iz razpršenih virov, s površin intenzivnega kmetijstva, razpršene poselitve brez urejenega čiščenja odpadnih voda ter prometne infrastrukture;
- sanacija starih bremen, ki ogrožajo vodno okolje; med slednjimi je treba omeniti vsa črna odlagališča odpadnih materialov ter neurejeno infrastrukturo odpadnih voda;
- sanacija in preprečitev neustreznih posegov v vodno okolje.

Lokalna skupnost lahko izvaja izvorne naloge na dva osnovna načina:

- z omejevanjem in prepovedovanjem, v skladu z določili tehničnih dokumentov, kar zahteva dinamično, odločno in usposobljeno lokalno administracijo; ta način izvajanja nalog je namenjen predvsem odrasli populaciji oz. občanom, ki že lahko, glede na izkušnje, znanje in starost, odgovorno razmišljajo in ravnaajo; nesporno mora biti administracija lokalne samouprave za pozitiven vzgled;
- z vključevanjem mladih, začevši z najmlajšimi iz predšolskega in šolskega obdobja; slednji predstavljajo, v kolikor so v sodelovanje vključeni na prijazen in privlačen način, neizmerljivo energijo in odločnost, torej posedujejo ključne elemente človeške nravi, ki zagotavlja uspešnost dela in prizadevanj.

Učne programe in praktične izkušnje v okviru projektnih tednov in delavnic je smiselno načrtovati tako, da se v nekaj letih zaokrožijo v vsebinsko celoto:

(1) **Ciklus okolje in površinske vode**

- inventarizacija (pregled) površinskih voda in vodnih virov na območju občine Lenart in sosednjih občin;
- inventarizacija (pregled) virov obremenitev površinskih voda in vodnih virov na območju občine Lenart in sosednjih občin;

- načrtovanje rabe površinskih voda in vodnih virov na območju občine Lenart in sosednjih občin za športno rekreativne namene, za vodo za pitje in za naravne vode za kopanje.

(2) **Vodni prostor – življenjsko okolje in marketinška priložnost**

- pot slovenskogoriških vodnjakov, ki jo je možno prehoditi ali prekolesariti v enem zamahu ali po etapah, je torej sprehod skozi bogate vsebine vodnega okolja in zgodovinskih pričevanj;

- pot slatinskih vrelic je zanimiva za pohodnike in kolesarje, ki jim kemija, balneomedicina nista povsem tuji področji vedenja, je tudi sprehod skozi zgodovino;

- naravoslovno rekreativna pot; odrasli so ne le sopotniki mlademu človeku, ampak lahko to pot izkoristijo tudi zase, za rekreacijo, za sproščanje in za srečevanje z naravnim okoljem.

Lokalna skupnost ima na območju občine Lenart in v povezovanju s sosednjimi občinami na širšem območju Slovenskih goric številne neizkoriščene možnosti rabe vodnega prostora za marketinške namene. Rekreacija, športna dejavnosti ter strokovno in ljubiteljsko spoznavanje naravnih zakonitosti so le nekatere od možnosti, ki nam jih nudi tudi vodni prostor na območju občine Lenart in širšem območju Slovenskih goric. Izkoristimo te danosti in dokazujemo zrelost ter sposobnost humanega razmišljanja.

In the frame of its original tasks defined by constitutional stipulations¹ the municipality of Lenart has tasks of public relevance and character, among them "to plan spatial development, perform its tasks in the field of spatial interventions and the construction of objects in accordance with the law, to guarantee a public service for the management of residential property, to care for the protection of air, soil, water resources, noise protection, waste management and carry out other activities for the protection of the environment". Nowadays, looking ahead to the future, this dull enumeration of administrative tasks of a local community represents above all a challenge for spatial planning respecting the laws and legitimacy of life in a friendly environment. From a strategic point of view the most important tasks are:

- to reduce the emissions from point sources, that means to reduce the flow of waste waters from industrial sources and cattle breeding farms as well as communal water from communal infrastructure into surface water;*
- to reduce the emissions from dispersed sources – from surfaces with intensive farming, dispersed settlements without waste water treatment as well as from traffic infrastructure;*
- the sanitation of old environmental burdens threatening the water resources. Among them we need to mention all illegal dumps as well as unresolved issues for waste water treatment;*
- the sanitation and prevention of inappropriate interventions in the water environment.*

The original tasks of a local community can be dealt with in two different ways:

- by limiting and prohibiting according to the stipulations of the technical documents. This requires a dynamic, resolute and qualified local administration. This way of dealing with the task is especially meant for an adult population, in other words for individuals who, due to experience, knowledge and age, can think and act in a responsible way; it is indisputable that the administration of the local community must set a good example;*
- by including the young, beginning with pre-school and school children. Provided that they are included in a friendly and catching way, they will develop infinite energy and resolution for the task as they possess the natural disposition that will guarantee for the success of the efforts.*

Educational programmes and practical experience within special project weeks and workshops should be organized in such a way as to be rounded off over a period of a few years in a completed thematic concept:

1) Environmental and surface water cycle

- Inventory of all surface waters and water sources in the area of the mu-*

Water resources and future opportunities

municipality of Lenart and its neighbouring municipalities;

- Inventory of all sources of pollutants to surface water and water sources in the area of the municipality of Lenart and its neighbouring municipalities;

¹ Constitution of the Republic of Slovenia (Ur.list RS/Official Gazette no. 331/1991-1, amendment:Ur.list RS, no. 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006).

- Plan for the use of surface water and water resources in the area of the municipality of Lenart and its surrounding municipalities for sports and recreation purposes, for drinking water and for natural bathing water.

2) Water environment – life environment and marketing opportunity

- A walking or cycling path along the water wells of the region of Slovenske gorice offers an interesting tour among the richness of the water environment and its historical evidence;

- A path following the sources of mineral water will especially appeal to hikers or cyclists with an interest in chemistry and balneotherapy and is at the same time also a stroll through history;

- A science and recreation path where adults are not only acting as escort for young people but where they can enjoy themselves and relax in their natural environment.

In the area of the municipality of Lenart, its neighbouring municipalities and the wider region of Slovenske gorice, the local community still has numerous unexploited opportunities for the use of water environment for marketing purposes. Recreation, sports activities and getting to know the physical laws of nature are just a few of the opportunities which we are offered by the water environment of the municipality of Lenart and the wider region of Slovenske gorice. We should take advantage of these natural circumstances to prove maturity and the capability of humanist thought.

Uvod

Urejanje prostora je tesno povezano z varstvom okolja – dogma, ki se je s teoretskih, raziskovalnih področij prenesla v ključne dokumente Evropske skupnosti in tudi Slovenije. Splošna vodna direktiva 2000/06/ES 1 določa članicam Evropske skupnosti pravila ravnanja, gospodarjenja z vodnim prostorom, s ciljem na celotnem evropskem prostoru vzpostaviti dobro kemijsko stanje in dobro ekološko stanje površinskih voda in podzemne vode. Bonnska listina 2 predstavlja mednarodno sprejete kriterije kakovosti ter pravila ravnanja in zagotavljanja zadostnih količin pitne vode.

Vodni prostor v širšem pomenu besede predstavlja vse tiste prvine okolja, ki jih voda prepotuje na svoji življenjski poti kroženja – ozračje, površinske plasti tal, nosilne plasti tal oz. geološke podlage ter rastlinski in živalski svet. Vodni prostor v širšem pomenu besede predstavlja tudi življenjski prostor človeka, živali in rastlin.

Vse prvine okolja, ki sestavljajo vodni prostor, so v tesni medsebojni povezavi, so med seboj soodvisne, kar pomeni, da ne moremo razmišljati o rekah, o podzemni vodi, o pitni vodi, ne da bi upoštevali značilnosti drugih delov krajine – travnikov, gozdov, poselitvenih območij. Prav tako ne moremo načrtovati razvojnih prostorskih načrtov, ne da bi v prostorske akte vključili ravnanje z odpadnimi vodami, padavinskimi vodami s prometnih in drugih utrjenih površin. Pravila ravnanja z vodnim prostorom so natančno opredeljena z Zakonom o vodah 3 in njegovimi hčerinskimi dokumenti.

Geografsko območje občine Lenart in sosednjih občin Benedikt, Sveta Ana, Cerkenjak in Sv. Trojica leži v osrčju Slovenskih goric. Slovenske gorice so gričevnata pokrajina med Dravo in Muro in segajo od reke Gomilice v Avstriji in vzhodnih obronkov Kozjaka do hrvaške meje, kjer preidejo v zložne in nizke Medmurske gorice. Za Slovenske gorice je značilna reliefna raznolikost, ki poleg mikroklimatskih, petrografskih in pedoloških značilnosti posameznih območij ustvarja pokrajinsko raznolikost, ki se kaže predvsem v značilnosti poselitve ter koncentraciji vinogradov, sadnih nasadov in gozda. Sodobni prometni tokovi, ki se oblikujejo in razvijajo na območju zgodovinskih transportnih poti oz. osrčja Slovenije proti Dunaju in proti vzhodu, odločilno vplivajo in spreminjajo tradicionalno pokrajinsko, demografsko in z njo povezano socio-ekonomsko raznolikost Slovenskih goric, slika 1.

Vodni prostor

Ne glede na prislovične številne težave z oskrbo s pitno vodo v krajih v Slovenskih goricah v preteklosti, je to območje bogato z vodnimi viri, prav tako je preprejeno s številnimi tekočimi vodami, slika 2. Tako kot velja za celotno zemeljsko kroglo, je le manjši del vodnega bogastva dan človeku v izkoriščanje, manj kot 1 %. Pa vendar predstavlja ta skromni odstotek številne priložnosti izkoriščanja vodnega prostora, v kolikor se o njih razmišlja razumno in upoštevajoč pravila soodvisnosti vseh prvin okolja.

Vodni prostor – danes in priložnosti v prihodnje

Življenjski prostor predstavlja, ne glede na zemeljsko širino in dolžino, unikatni splet številnih med seboj prepletenih in soodvisnih dejavnikov. Vpliv dejavnikov na življenjske pogoje je kompleksen, odvisen je od obstoječega stanja okolja, gonilnih sil, pritiskov, pa tudi od geografskih, družbenih in gospodarskih pogojev občin. Za usklajeni razvoj občin so zato potrebne strateške usmeritve, ki se udejanjajo na podlagi celovitega načrtovanja – izkoriščanje bogastva vodnega prostora je samo ena od njih.

Osnovne značilnosti vodnega prostora geografskega območja Pesniške doline, torej tudi območja občine Lenart, so rezultat nedoslednega in največkrat nespametnega ravnanja, neupoštevajoč zmogljivosti naravnih prvin okolja. Tako lahko za podzemne vode ugotovimo naraščajoče vsebnosti nitrata in še vedno nesprejemljive vsebnosti pesticidov kot posledico kmetijske pridelave, vplivi drugih dejavnikov niso jasno izraženi ali pa so omejeni na lokalni nivo.

Za površinske vodotoke, med njimi sta največja reki Pesnica in Ščavnica, obe s pritoki, sta obremenjeni predvsem z odpadnimi snovmi zaradi vtoka odpadnih voda iz komunalne infrastrukture in iz tehnoloških kmetijskih objektov. Znaten del obremenitev površinskih vodotokov tega geografskega območja je posledica vodne erozije kmetijskih obdelovalnih površin in drugih površinskih padavinskih voda. Površinski vodotoki obravnavanega geografskega območja glede kakovosti vode niso primerni za kopanje in druge športno rekreativne aktivnosti. Prav tako je vprašljiva primernost površinskih voda za ribištvo, za namene oskrbe s hrano. Vodne akumulacije v Pesniški dolini so pomembni hidrološki objekti, v tem trenutku pa predstavljajo številne neizkoriščene možnosti za športno rekreativne in naravovarstvene površine oz. objekte, opredeljene s kriteriji Nature 2000.

Razmere se z izgradnjo čistilnih naprav, na primer v

Lenartu in Benediktu, izboljšujejo, vendar je treba za doseganje kriterijev, opredeljenih s pravnim redom RS, predvsem graditi in dograjevati infrastrukturni sistem zbiranja, čiščenja in odvajanja odpadnih voda.

Oskrba s pitno vodo je urejena s sistemom javne oskrbe s pitno vodo Maribora (občine Lenart, Sveta Ana in Benedikt), sliki 9 in 10, ter s sistemom javne oskrbe s pitno vodo Ptuj (občini Cerkljenjak, Sv. Trojica). Kakovost vode izpolnjuje kriterije, opredeljene s pravnim redom RS. Pomemben delež prebivalstva se oskrbuje s pitno vodo iz manjših vodooskrbnih sistemov (na primer lokalni vodovodi oz. vaški vodovodi), ki imajo praviloma neurejen status vodovarstvenih območij, pomanjkljivo vzdrževanje objektov in vodovodnega sistema in obveščanje prebivalstva oz. porabnikov o kvaliteti pitne vode.

In kako naprej?

Strateški cilji lokalne skupnosti na področju rabe vodnega prostora predstavljajo aktivnosti na področju ohranjanja in izboljševanja naravnih razmer na območju rek in jezer oz. vodnih akumulacij ter na zagotavljanju javne oskrbe s pitno vodo. Globalne vremenske razmere, ki se kažejo predvsem v negativni vodni bilanci, vplivajo tudi na razmere v vodnem prostoru v Sloveniji. Manjše količine padavin med drugim zahtevajo iskanje novih vodnih virov, nenadne in silovite vremenske razmere pa zahtevajo sodobne, tehnično dovršene rešitve tudi na področju gospodarjenja z vodami.

Za zagotovitev in ohranjanje naravnih razmer na območju rek in jezer oz. vodnih akumulacij je osnovna zahteva v obvladovanju emisij z odpadnimi vodami. S slike 12 je razvidno, da so v sedanjem trenutku z urejenim sistemom kanalizacije urejena le ožja poselitvena območja mesta Lenart, Spodnje Voličine in Močne ter omejeno območje Hrastovca, ves preostali geografski prostor pa odvaja komunalne odpadne vode in tehnološke odpadne vode iz kmetijskih in obrtnih objektov v naravne sprejemnike – reke in potoke ter jezera oz. akumulacije. Posledica so obremenitve površinskih voda z odpadnimi snovmi, ki presegajo narave čistilnih zmogljivosti površinskih voda. Tako obremenjene vode seveda ne omogočajo rabe teh voda za rekreativno športne dejavnosti, hkrati pa vedno bolj omejujejo življenjske pogoje za značilno in najbolj žlahtno rastlinje in živali tega vodnega prostora.

Kataster odpadnih voda je seveda ključna informacija, ki mora biti dosegljiva ne samo prostorskim načrtovalcem, ampak občanom. Na ta način postaja razumevanje ohran-

janja in vzdrževanja naravnih razmer v vodnem prostoru način razmišljanja vsakega posameznika in ni odvisno od leporečja strankarskih ter drugih političnih manipulacij. Kataster odpadnih voda narekuje tudi obvladovanje emisij odpadnih voda na poselitvenem območju kot tudi vseh drugih virov odpadnih voda. Obstoječi komunalni čistilni napravi na območju Lormanja in industrijske cone v Lenartu predstavljata prve tehnične ukrepe k zmanjševanju obremenitev površinskih voda z odpadnimi vodami. Obe napravi še zdaleč ne omogočata bistvenega izboljšanja ekološkega stanja jezer Pesnica, Komarnika in Radehova ter rek in potokov, ki dovajajo vode v ta jezera in jih med seboj tudi povezujejo.

Raba vodnega prostora je raznolika in vključuje izkoriščanje voda za kopanje in vodne športe ter priobalnega območja za rekreativne površine in aktivnosti, povezane z raziskovanjem in spoznavanjem narave. Prav tako ni za zanamari izkoriščanja vodnih površin za športno ribištvo in tudi ribištvo za namene prehranjevanja.

Minimalne zahteve za kopalne vode in vode, namenjene za vodne športe, za ribištvo in za rekreativne površine, so opredeljene s parametri, s katerimi se zagotavlja mikrobiološko in zdravstveno varnost 5. Površinske vode, v katere pritekajo odpadne vode, se seveda ne morejo izkoriščati za kopalne vode in vode, namenjene za vodne športe, za ribištvo in za rekreativne površine, saj predstavljajo neposredno tveganje za zdravje ljudi. Odgovorna upravno politična institucija, ki mora zagotoviti ustrezne razmere tudi na območju površinskih voda, je lokalna skupnost oz. občina Lenart.

Z vidika izkoriščanja površinskih voda za kopalne vode in vode, namenjene za vodne športe, za ribištvo in za rekreativne površine, je potrebna (poleg ureditve kanalizacijskega sistema odpadnih voda ter sistema čistilnih naprav za odpadne vode) tudi revitalizacija rek in potokov ter jezer oz. akumulacij. Revitalizacija med drugim pomeni vzpostavitev naravnejših rastlinskih okolij ob površinskih vodah, hkrati predstavlja sprejemljiva življenjska okolja za živali in privlačno naravno okolje za človeka. Revitalizacija pomeni, da se hidroenergetski objekti – akumulacije Pristava, Komarnik in Radehova ter reke oz. potoki, ki jih povezujejo, namenjeni obvladovanju poplavnih razmer, izkoristijo še za rekreativno športne namene na osnovi sodobnih kriterijev in zahtev. Dodana in oplemenitena vrednost tako urejenega vodnega prostora za prebivalce tega območja, za popotnike, ki potujejo skozi Lenart ali se tukaj zdržijo, predstavlja dokaz prijaznega in osveščenege odnosa do narave, za lokalno

slika 1 Geografsko območje občine Lenart.

slika 2 Vodni viri in površinske vode na območju občine Lenart.

slika 3 Spomenica regulacije Pesnice – del situacije.

slika 4 Spomenica regulacije Pesnice – naslovna stran.

slika 5 Reka Pesnica pred regulacijo .

slika 6 Izkop regulirane struge reke Pesnice z bagri vedričarji leta 1966 .

slika 7 Pesniška dolina – območja katastrofalnih poplav.

slika 8 Pesniška dolina – območja pogostih in rednih poplav.

slika 9 Sistem oskrbe s pitno vodo Mestne občine Maribor in povezava z občino Lenart.

slika 10 Sistem oskrbe s pitno vodo na geografskem območju Lenarta / <http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=LENART/> .

slika 11 Pregled kanalizacijskega sistema na območju občine Lenart / <http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=LENART/> .

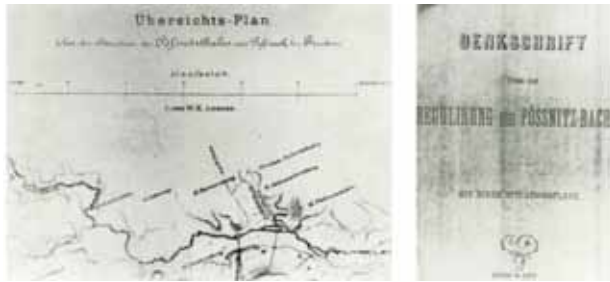
slika 12 Območja akumulacij Pristava, Komarnik in Radehova ter reka oz. potoki, ki jih povezujejo – možnosti izkoriščanja za kopalne vode, za športno – rekreativne površine in tudi za ribištvo.

slika 13 Območja naravnih vrednot na območju vodnega prostora jezer Pristava, Komarnik in Radehova ter rek in potokov, ki jih povezujejo / <http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=LENART/> .

slika 14 Pot Slovenje goriških vodnjakov – označena so območja, na katerih se nahajajo vodnjaki.

slika 15 Pot slatinskih vrelov – označena so območja, na katerih se nahajajo slatinski vreli.

slika 16 Naravoslovno – rekreativna pot po območjih naravnih vrednot jezer Pristave, Komarnika in Radehovo ter rek in potokov, ki jih povezujejo / <http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=LENART/> .

skupnost – občino Lenart pa način dokazovanja sodobnega ravnanja z okoljem.

Revitalizacija akumulacij Pristava, Komarnik in Radehova ter reke oz. potoki, ki ji povezujejo, predstavljajo edinstveno možnost izkoriščanja vodnih površin za kopalne vode, za športno rekreativne površine in tudi za ribištvo najvišjih zahtevnostnih kriterijev. Čas, ko je bilo urejanje vodnega prostora domena zanesenjakov in ljubiteljev narave, je že zdavnaj in nepreklicno mimo. V sedanjem času predstavljajo zrelost lokalne skupnosti dojemanja in razumevanja pravil ohranjanja in vzdrževanja naravnega okolja in hkrati dokaz sposobnosti in usposobljenosti izvajanja pravil pravnega reda Evropske skupnosti in Slovenije kot njene članice. S tega vidika predstavlja gospodarjenje z vodnim prostorom in območji naravnih vrednot, slika 13, med seboj neločljivo povezano celoto, aktivnost lokalne skupnosti – občine Lenart in prebivalcev tega območja.

Ekološko pomembna območja – EPO. Ekološko pomembna območja v Sloveniji so bila sprejeta z Uredbo o ekološko pomembnih območjih (Uradni list RS, št. 48/04). Ekološko pomembno območje je po Zakonu o ohranjanju narave območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Vir podatkov: MOP - Agencija RS za okolje.

Register naravnih vrednot – območja. Podatkovni niz prikazuje prostorsko razporeditev območij naravnih vrednot, določenih s Pravilnikom o določitvi in varstvu naravnih vrednot (Ur. l. RS, št. 111/04) in Pravilnikom o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o določitvi in varstvu naravnih vrednot (Ur. l. RS, št. 70/06). Vir podatkov: MOP - Agencija RS za okolje.

Oskrba z zadostnimi količinami kakovostne pitne vode, brez zdravstvenih tveganj, je seveda temeljna ustavna pravica vsakega prebivalca Slovenije in zato tudi ena od najpomembnejših nalog lokalne skupnosti – občine Lenart. Navezava sistema oskrbe s pitno vodo občine Lenart na sistem Mestne občine Maribor je z vidika varnosti oskrbe in tudi z vidika stroškov logična in upošteva sodobne trende izgradnje večjih sistemov oskrbe s pitno vodo. Seveda pa organiziranost sistema javne oskrbe na opisani način ne opravičuje opuščanja, zanemarjanja manjših lokalnih virov. Lokalni viri, lokalni vodovodi in posamezni vodnjaki predstavljajo vodne vire, ki se lahko uporabijo za rekreativno turistično razglednico kraja, hkrati pa predstavljajo uporabne

rezervne vire vode v vseh primerih, ko je oskrba s pitno vodo iz osnovnega sistema oskrbe s pitno vodo omejena ali celo onemogočena.

Sklep

Vodni prostor predstavlja neločljivo prvino okolja, ki v času zaostrovanja vodnih razmer in vedno višjih pričakovanj človeka zahteva skrbno in časovno usklajeno gospodarjenje. Pomena vodnega prostora so se dodobra zavedali že predniki v 19. stoletju. Dvajseto stoletje tehnološkega razvoja je negativno vplivalo predvsem na človeško zavest dojemanja pomena življenjskega okolja in z njim tudi vodnega prostora. Krovni dokumenti Evropske skupnosti, pa tudi Slovenije, s spoštovanja vredno resnostjo in zahtevnostjo popravljajo neodgovorno ravnanje človeka v 20. stoletju. Hkrati nalagajo članicam Evropske skupnosti in neposredno tudi lokalnim skupnostim ključne in odgovorne naloge, s katerimi se na vodnem prostoru do leta 2015 vzpostavi dobro ekološko in kemijsko stanje. Vendar naloge, ki jih morajo izpeljati države in lokalne skupnosti, niso le tehnične narave. Predstavljajo tudi odgovorno moralno delo, s katerim se človeku, živalim in rastlinam v sobivalnem okolju omogoča primerno življenje in preživetje, tudi potomcem.

Geografsko območje občine Lenart je z vidika vodnih virov in površin, ne glede na prislovično pomanjkanje vode, opisano tudi v učbenikih, bogato obdarjeno. V sodobnem času, še bolj pa v prihodnosti, omogoča številne možnosti uporabe, od voda za kopanje, športno rekreativne dejavnosti do ribištva kot enega od možnih načinov pridobivanja hrane za številne ljudi. Seveda mora biti gospodarjenje z vodnim prostorom vključeno v celovito prostorsko načrtovanje lokalne skupnosti – občine Lenart. Obvladovanje odpadnih voda je predpogoj, s katerim so dane možnosti za načrtovanje rabe vodnega prostora za kopanje, športno rekreativne dejavnosti in ribištvo. Izvajanje načrtovanja rabe vodnega prostora pa ne predstavlja le administrativnega izpolnjevanja zahtevnih kriterijev Evropske skupnosti in Slovenije kot njene članice, ampak je predvsem odraz zrelosti delovanja lokalne skupnosti in razumevanja njenega osnovnega poslanstva – to je zagotavljanje primernih življenjskih pogojev ljudi.

Vključevanje mladih, začenši z najmlajšimi iz predšolskega in šolskega obdobja, je osnova sprejemljivega ravnanja z vodnim prostorom v prihodnosti in za prihodnost. Slednji predstavljajo, v kolikor so v sodelovanje vključeni na prijazen in privlačen način, neizmerljivo energijo in odločnost, torej

posedujejo ključne elemente človeške nravi, ki zagotavlja uspešnost dela in prizadevanj.

Predšolski in šolski otrok spoznava teoretične vsebine ravnanja z vodnim prostorom v okviru učnih programov in praktične izkušnje v okviru projektnih tednov in delavnic. Tako ene kot druge je smiselno načrtovati tako, da se zaokrožijo v vsebinsko celoto:

(1) Ciklus okolje in površinske vode

- Inventarizacija (pregled) površinskih voda in vodnih virov na območju občine Lenart in sosednjih občin. Sodelujejo: predšolski otrok (pojav vode, padavine, kroženje vode), šolski otrok (površinske vode in vodni viri – popis in opis izvora, geografske umestitve), srednješolec in študent (opis kemijskega in biološkega stanja).

- Inventarizacija (pregled) virov obremenitev površinskih voda in vodnih virov na območju občine Lenart in sosednjih občin. Sodelujejo: predšolski otrok (spoznavanje pojmov 'čista'-pitna/'umazana'-nepitna voda), šolski otrok (osnovne, kvalitativne metode določanja in ocenjevanja kemijskega in biološkega stanja voda), srednješolec in študent (določanje kemijskega in biološkega stanja voda na osnovi kriterijev za pitno vodo, za kopalne vode in vode za ribištvo).

- Načrtovanje rabe površinskih voda in vodnih virov na območju občine Lenart in sosednjih občin za športno rekreativne namene, za vodo za pitje in za naravne vode za kopanje. Sodelujejo: predšolski otrok (spoznavanje pojmov 'vodni izvir, tekoča voda, mirujoča voda'), šolski otrok (spoznavanje pojmov pitna voda, voda za kopanje, voda za ribištvo), srednješolec in študent (zmanjševanje obremenitev površinskih voda, emisije in postopki čiščenja).

(2) Vodni prostor – življenjsko okolje in marketinška priložnost

- Pot slovenskogoriških vodnjakov. Na širšem območju Slovenskih goric se nahajajo številni vodnjaki, ki so v preteklosti predstavljali središčno točko naselij. V sodobnem času in posebno v prihodnosti imajo vodnjaki pomembno vlogo rezervnih virov pitne vode v vseh primerih, ko sistemi javne oskrbe s pitno vodo ne delujejo. Vodnjaki seveda predstavljajo tudi bogata pričevanja o preteklosti. Pot slovenskogoriških vodnjakov, ki jo je možno prehoditi ali prekolesariti v enem zamahu ali po etapah, je torej sprehod skozi bogate vsebine vodnega okolja in zgodovinskih pričevanj.

- Pot slatinskih vrelic. Na širšem območju Slovenskih goric, posebno v Pesniški dolini in dolini Drvanje, se nahajajo slatinski vrelici, ki so v preteklosti predstavljali pomembne vodne vire. V sodobnem času so vsaj za nekatere od njih (na primer na območju Benedikta) že izdelani načrti izkoriščanja za balneomedicinske namene rabe. Seveda predstavljajo slatinski vrelici zanimiv izziv za vsakogar, ki ga zanimajo sestava, izvor in tudi zgodovina teh posebnih vrst podzemne vode. Pot slatinskih vrelic je zato zanimiva za pohodnike in kolesarje, ki jim kemija, balneomedicina ni povsem tuja, sprehod skozi zgodovino pa zanimiv sprehod skozi zgodovinska pričevanja.

- Naravoslovno rekreativna pot po območjih naravnih vrednot jezer Pristave, Komarnika in Radehovo ter rek in potokov, ki jih povezujejo, je namenjena spoznavanju rastlinskega in živalskega sveta v in ob vodnih površinah. Hkrati nudi številne načine sproščanja s tekom, nordijsko hojo, meditacijo in drugimi načini, ki ne motijo naravnega okolja s hrupom in drugimi možnostmi motenja. Namenjena je otrokom v predšolskem in šolskem obdobju ter srednješolski in študentski mladini. Mladinski tabori so samo eden od številnih možnih načinov. In odrasli? Odrasli so ne le sopotniki mlademu človeku, ampak lahko izkoristijo naravoslovno rekreativno poti tudi zase, za rekreacijo, za sproščanje in za srečevanje z naravnim okoljem.

Lokalna skupnost ima na območju občine Lenart in v povezovanju s sosednjimi občinami na širšem območju Slovenskih goric številne neizkoriščene možnosti rabe vodnega prostora za marketinške namene. Ne glede na pravila pravnege reda Slovenije, ki na tehnično-administrativni način morajo zagotavljati obstoj sprejemljivega vodnega okolja tudi zanamcem, pa ima sodoben človek številne možnosti in priložnosti izkoriščanja vodnega prostora. Rekreacija, športne dejavnosti ter strokovno in ljubiteljsko spoznavanje naravnih zakonitosti so le nekatere od možnosti, ki nam jih nudi tudi vodni prostor na območju občine Lenart in širšem območju Slovenskih goric. Izkoristimo te danosti in dokazujemo zrelost ter sposobnost humanega razmišljanja.

1 Directive 2000/60/EC of the European Parliament and the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy.

2 The Bonn Charter for Save Drinking Water, International Water Association, Bonn (september 2004).

3 Zakon o vodah (ZV-1) (Ur. list RS št. 67/2002, Spremembe: Ur.l. RS, št. 110/2002-ZGO-1, 2/2004-ZZdl-A, 41/2004-ZVO-1, 57/2008).

4 Tine Lah, et al, Razvoj vodnega gospodarstva Pomurja in Podravja, VGP Maribor, Ptuj, Ptuj (1986).

5 Uredba o upravljanju kakovosti kopalnih voda (Ur. list RS, št. 25/2008).

Viri

Directive 2000/60/EC of the European Parliament and the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy.

The Bonn Charter for Save Drinking Water, International Water Association, Bonn (september 2004).

Zakon o vodah (ZV-1) (Ur. list RS št. 67/2002, Spremembe: Ur.l. RS, št. 110/2002-ZGO-1, 2/2004-ZZdl-A, 41/2004-ZVO-1, 57/2008).

Lah, T., et al (1986): Razvoj vodnega gospodarstva Pomurja in Podravja, VGP Maribor, Ptuj, Ptuj.

Uredba o upravljanju kakovosti kopalnih voda (Ur. list RS, št. 25/2008).

Promet

Tomaž Tollazzi, Marko Renčelj
Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo

Problematika prometne infrastrukture v Lenartu in rešitve za prihodnost

Uvod

Mesto Lenart leži na griču med Mariborom in Gornjo Radgono, predstavlja 'center' Slovenskih goric. Za Lenart so značilni trije izstopajoči elementi: prometno omrežje, slikovita krajina ter coniran (dokaj nekontroliran) vzorec grajenih stavb.

V zgodovini (okrog 1880) je trg v Lenartu 'rastel' okrog najstarejšega dela v smeri proti Ptujju z zgolj skromnim podaljškom proti Jurovskemu Dolu. V začetku dvajsetega stoletja se je Lenart zgolj nebitveno povečal, v smeri nove prometne povezave Radgona – Maribor. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja doseže Lenart največjo rast po vojni (velikost se poveča za štirikrat). V tem času se okrepi osrednji del, povsem nov je razvoj ob cesti proti Radgoni (industrijska cona). Pozneje (leta 1986) je opaziti izrazito rast stanovanjskih naselij (nad cesto proti Mariboru, proti Globevnici ter delno ob Ptujski cesti). Danes sta opazni širitev in rast Lenarta v vseh smereh (najbolj izrazita vzdolž Ptujске ceste), okrepljena je industrijska cona, proti severu se pojavi novo stanovanjsko naselje, na južnem delu pa leta 2008 odprta avtocesta prevzame večji del 'tranzitnega prometa' v smeri Maribor – Lendava.

Problematika

Danes 'glavni problem' na področju prometa vsekakor predstavlja gost promet skozi mesto Lenart. Prometno obremenjena prometnica 'deli' mesto na dva dela, kvari podobo mestnega trga. Z odprtjem avtoceste se je situacija sicer izboljšala ('upad' prometa za približno 50 %), vendar kljub vsemu na regionalni cesti ostajata promet v smeri proti Gornji Radgoni ter promet, ki ga generira industrijska cona na SV delu Lenarta.

Nekoč glavna cesta (danes kategorizirana kot regionalna cesta) skozi Lenart po svojih elementih in značilnostih ne ustreza današnjim (še posebej pa 'bodočim') prometnim potrebam. Predvsem so problematične površine za kolesarje in pešce ob tej prometnici ter 'neenotna' ureditev križišč in priključkov. Podobna problematika je na ostalih državnih (regionalnih) cestah, ki potekajo na tangiranem območju: neustrezni projektno-tehnični elementi, slabo stanje vozišč, pomanjkljive ureditve za promet pešcev in kolesarjev ter problematična ureditev priključkov in nekaterih križišč (preglednost).

Občinsko cestno omrežje lahko pri definiranju problematike delimo na dva dela. Omrežje v ožjem središču Lenarta ima vse značilnosti mestnih prometnic (ulic), pri čemer se problemi pojavljajo predvsem v preglednosti na priključkih/križiščih, nekaterih pomanjkljivostih v prometni signalizaciji (zamenjava prometnih znakov, talne označbe). Intenzivna izgradnja komunalne infrastrukture bo (dolgoročno) zahtevala tudi rekonstrukcijo (celotnih) vozišč. Na nekaterih ulicah se pojavlja problematika neustreznih hitrosti motornih vozil (preveritev potrebe po umirjanju prometa). Občinsko cestno omrežje izven ožjega središča ima značilnosti 'ruralnih prometnic': ozka vozišča, minimalna opremljenost s prometno signalizacijo ter nekatera problematična križišča (neustrezni tipi križanj, preglednost).

Površine za pešce in kolesarje so skoncentrirane zgolj ob prometno bolj obremenjenih prometnicah. Te površine, kolikor so izgrajene, so v večini primerov ustrežne, nekatere so po svojih dimenzijah preskromne (širina). Problematični so tudi prehodi čez prometnice (ponekod niso začrtani (ulice), ponekod je talna signalizacija

slabo vidna/pomanjkljiva). Večji problem kot delna neurejenost obstoječih površin za pešce in kolesarje predstavlja pomanjkanje teh površin ob drugih prometnicah – tako v ožjem središču kot tudi izven njega.

Mirujočemu prometu (parkiranje) v Lenartu bo v prihodnje treba nameniti več pozornosti. Danes je stanje na področju mirujočega prometa precej neurejeno in neuskkljeno. Pojavljajo se območja, kjer potreba po parkirnih prostorih bistveno presega ponudbo (okolica zdravstvenega doma, Mercator). Na teh območjih nepravilno parkirana vozila bistveno otežujejo promet in vplivajo na prometno varnost – potreba po aktivnejšem nadzoru nad nepravilno parkiranimi vozili.

Posebno pozornost si zasluži tudi javni potniški promet oz. avtobusna postaja v središču Lenarta. Glede na današnje stanje avtobusnega prometa je avtobusna postaja predimenzionirana, obilica asfaltiranih površin pa 'kliče' po drugačni ureditvi (npr. ureditev dodatnih parkirišč za osebna vozila, ozelenitev ipd.).

Rešitve

Kot dolgoročni cilj ureditve/rešitve današnjih prometnih zagat na območju Lenarta moramo izpostaviti strateško opredelitev po zmanjševanju motornega prometa skozi strogo mestno središče, boljše ureditev 'koridorjev' za pešce in kolesarje znotraj obstoječe prometne infrastrukture ter zmanjševanje prometa vzdolž Ptujске ceste. Na osnovi teh dolgoročnih ciljev lahko definiramo tudi rešitve za posamezne sklope prometne infrastrukture.

Državno cestno omrežje se dolgoročno 'dopolni' s predvideno in v študijah utemeljeno 'severno obvoznico'. Na ta način se dodatno razbremeni regionalna cesta skozi Lenart, ki jo je smiselno v celoti rekonstruirati in revitalizirati. Bistven poudarek mora biti na izboljšanju kolesarskega/peš prometa, ozelenitvi, ureditvi primerne križišča znotraj trga ipd. Delna razbremenitev Ptujске ceste se pričakuje po dokončanju izgradnje 'JV vpadnice'. Preostale državne ceste se ob rekonstrukcijah v prihodnje uredi tako, da se uredijo/izboljšajo površine za pešce in kolesarje ter izboljša vključevanje vozil s stranskih prometnih smeri (npr. izvedba krožnih križišč). Na občinskem cestnem omrežju se (dolgoročno) pričakuje obnova vozišč, izboljšanje preglednosti v nekaterih križiščih/priključkih ter obnova prometne signalizacije. Smiselna bi bila rekonstrukcija nekaterih 'kritičnih' križišč v krožna križišča oz. mini krožna križišča ter preveritev ustreznosti uvajanja ukrepov in naprav za umirjanje prometa.

Kot je že bilo omenjeno, je treba pešcem in kolesarjem nameniti več pozornosti, tako pri obnavljanju obstoječih prometnih površin kot tudi pri načrtovanju novih prometnih površin za pešce in kolesarje. Podobno velja tudi za javni potniški promet in mirujoč promet: območje okrog avtobusne postaje velja na novo definirati in rekonstruirati, mirujoč promet pa urediti celovito in sistemsko z natančnejšim 'pokrivanjem' obstoječih (predvsem pa bodočih) potreb po parkirnih prostorih na ožjem in širšem območju Lenarta.

Kultura

Breda Rakuša Slavinec
Javni sklad Republike Slovenije, Območna izpostava Lenart

Martin Bezgovšek
Župnik

Ta preljuba kultura

Breda Rakuša Slavinec

Javni sklad Republike Slovenije, Območna izpostava Lenart

Kultura je eden najbolj izmuzljivih in nedoločljivih konceptov v celotni zgodovini družboslovne misli. Kultura se je skozi stoletja razvijala na vseh področjih ljudske dejavnosti, običajev, morale, tradicije, govora, umetnosti in se prenašala iz generacije v generacijo. Zavedati se moramo, da ima kultura trajen in močan vpliv na vsakega posameznika v družbi (Cartwright, Cooper 1996, v Lužnik 2008: 4). Na svet ne pridemo s poznavanjem kulture, pridobimo si jo ob opazovanjih, posnemanjih, naučimo se je ob vključevanjih v okolje in prostor. Prenáša se od osebe do osebe, od skupine do skupine in od generacije do generacije.

Pri kulturni dejavnosti v Lenartu je v obdobju zadnjih dvajsetih let prišlo do velikih sprememb. Iz nekdanje Občine Lenart je nastalo šest občin in prišlo je do raznih delitev in razdelitev. V Lenartu je najširše in najbolj razvita ljubiteljska kulturna dejavnost, ki je v največji meri prisotna v delovanju kulturnih društev in skupin.

Kulturno ljubiteljstvo lahko opredelimo kot množično organizirano prostočasno kulturno udejstvovanje. V vsebinskem pogledu je zelo heterogeno, saj se predvsem glede na okolje bolj ali manj približuje tradicionalizmu ljudske kulture, poskuša prevzeti vzorce t. i. vrhunske kulture ali pa se izraža kot del te ali one sodobne subkulture (Teršar, et al., 2002: 273). Funkcije ljubiteljske kulture so: kakovostno preživljanje prostega časa, kulturna ustvarjalnost in poustvarjalnost, kulturna vzgoja in izobraževanje ter dostopnost kulturnih vrednot (dobrin). Posamezniki s svojo dejavnostjo v kulturnem društvu uresničujejo skupni interes, hkrati pa prispevajo k razvoju ljubiteljske kulture, kar pa je v javnem interesu.

V kulturno društvo se posamezniki vključijo z namenom, da bodo zadovoljevali svoje potrebe po druženju in da bodo delovali na točno določenem interesnem področju (lahko izbirajo med zborovskim petjem, folklornimi plesi, gledališko-lutkarsko, likovno, literarno, plesno in filmsko dejavnostjo), ki jih zanima. Pomembno je še poudariti, da gre za druženje posameznikov različnih starosti, poklicev, stopenj izobrazbe, slojev, ki prihajajo iz povsem različnih socialnih okolij. Z vključitvijo pridobijo samopotrditve, oblikujejo si samozavest, hkrati pa se še posredno izobražujejo v dejavnosti, ki jim je blizu ali pa jo povsem na novo spoznavajo.

Konec devetdesetih let je bil ustanovljen Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Lenart, kot strokovna oblika univerzalnega servisa za ljubiteljske kulturne dejavnosti. Za kulturne skupine so najpomembnejši nastopi na strokovnih revijah in srečanjih, ki jih prireja. Obstajajo območni, regijski in državni nivo uvrstitve skupin na revije. Visoke uspehe pa skupine dosegajo tudi na evropskem in svetovnem nivoju.

Vizija kulturne dejavnosti v Lenartu je v premiku od kvantitete h kvaliteti. Ljudje smo minljivi, s pomočjo kulturnih vrednot poskrbimo, da ne bo tako.

Our much loved culture

Culture is one of the most volatile and indefinable concepts in the entire history of humanistic thought. Culture developed in all fields of human activities, customs, morals, traditions, speech, and art through the centuries and was conveyed from generations to generations. It is necessary to realize that culture has a permanent and powerful influence on every single individual (Cartwright, Cooper 1996, in Lužnik 2008:4). We are not born with cultural knowledge, we acquire it by observing and imitating, and we learn by integrating in environment and space. Culture is transmitted from person to person, group to group and from generation to generation.

As far as the cultural activities in Lenart are concerned, important changes have taken place in the course of the last twenty years. Six municipalities emerged from the former municipality of Lenart and different allocations and segmentations were made. Amateur cultural activities emanating from culture societies and groups are by far the largest and the most developed segment of culture in Lenart.

Amateur culture can be defined as a leisure time commitment to culture organized on a large scale. As regards the contents it is very heterogeneous and, depending on its surroundings, more or less approaches the traditionalism of popular culture, it attempts to adopt the patterns of the so-called high culture or expresses itself as a part of some contemporary subculture (Teršar, et al. 2002:273). The functions of amateur culture are: a worthy form of leisure activity, cultural creativity and ingenuity, cultural education and access to cultural goods and values. With their activities within culture societies, individuals generate a collective interest and at the same time contribute to the development of amateur culture and this again is in the public interest.

Individuals join culture societies to satisfy their desire for socializing and to be able to take an active part in some well defined field of interest: choral singing, folk dances, puppet theatre, fine arts, literature, dance and film. It is important to emphasize that the individuals gathering in various cultural activities are of different age, have different jobs, different levels of education and come from different social backgrounds. Their commitment to culture strengthens their self-affirmation, builds their confidence and simultaneously provides the benefit of indirect education in activities they are interested in or want to get to know.

At the end of the 1990ies the Public Fund for Cultural Activities of the Republic of Slovenia was established with a regional branch office in Lenart as a professional, universal service for amateur cultural activities in the area. It organizes regular cultural events, presentations and competitions which are held at local, regional and national levels and are often even crowned with success outside the country, in Europe and in the world.

The future vision of cultural activities in Lenart is to make a shift from quantity to quality.

We know all too well about the transitory nature of life, but we can try to make it last with the help of cultural values.

DOM KULT

Ljudje smo minljivi, poskrbimo, da ne bo tako.

Predsednik Krajevne skupnosti Lenart Janez Erjavec me je povabil, da zapišem, kako je bilo s kulturno dejavnostjo v Lenartu v obdobju zadnjih dvajsetih let. V teh letih je prišlo do velikih sprememb na več področjih. Iz nekdanje Občine Lenart je nastalo šest občin in prišlo je do raznih delitev in razdelitev, pa vendar se bom opredelila samo na mesto Lenart.

Po dolgoletnih izkušnjah, ki sem jih pridobila v kulturni dejavnosti, lahko z gotovostjo trdim, da je delovanje v kulturni dejavnosti povezano s predanostjo, pripadnostjo, ljubeznijo in odgovornostjo.

Vendar pa gre pri kulturi za zelo širok pojem pomenov, vlog in opredelitev, zato vas vabim, da v nadaljevanju preberete tudi kaj več s strokovnega področja.

V Lenartu je najširše in najbolj razvita ljubiteljska kulturna dejavnost.

Pomen besede kultura

Beseda kultura je latinskega izvora. Prvotno je pomenila predvsem nego naravne rasti in pozneje po analogiji tudi proces človeške vzgoje. Izvorno je pomenila gojenje in negovanje dobrega. Na prehodu iz 18. v 19. stoletje se je uveljavilo pojmovanje kulture kot splošnega stanja intelektualnega razvoja v družbi kot celoti.

Pozneje se je pojem kultura enačil s celoto umetnosti, po preseganju te definicije pa se je uveljavilo pojmovanje kulture kot celote, načina življenja; tako v materialnem, intelektualnem in duhovnem smislu (Tomc, 1994:199–209).

Kultura se je razvijala na vseh področjih ljudske dejavnosti, običajev, morale, tradicije, govora, umetnosti skozi stoletja in se prenašala iz generacije v generacijo. Zavedati se moramo, da ima kultura trajen in močan vpliv na vsakega posameznika v družbi. Skozi socializacijo se vsak posameznik nauči norm in pričakovanj članov družbe, kaj je prav in kaj ni, kakšno obliko vedenja odobravajo, jezik ... (Cartwright, Cooper 1996, v Lužnik 2008: 4).

Kultura je koncept, ki se uporablja na različnih področjih in je pogosto nejasno opredeljen, večdimenzionalen, kompleksen in prežemajoč. Samovar in Porter jo opredelita kot zalogo znanja, izkušenj, verjetij, vrednot, stališč, pomenov, hierarhij, pojmovanja časa, vlog, prostorskih razmerij, konceptov veselja ter materialnih predmetov in posesti, ki jo je pridobila skupina ljudi v toku generacij skozi posameznikovo in skupinsko življenje (Samovar in Porter 1991, v Lužnik 2008: 5).

Opredelitev sledi načinu definiranja, ki ga je zastavil Taylor, ko je že leta 1871 v knjigi Primitive Culture podal prvo znanstve-

no definicijo kulture: 'Kultura je kompleksna celota, ki vsebuje znanje, vero, umetnost, moralo, zakone ter običaje in katere koli druge sposobnosti in navade, ki jih človek pridobi kot član družbe' (Taylor v Godina 1998: 84). Ta definicija izhaja s področja antropologije.

Kulturo tako lahko razumemo kot skupne prakse nekega načina življenja; kot totalnost običajev in institucij družbe. Kot kontekst eksistence z zgodovinsko dimenzijo in vir človekovega in intelektualnega življenja (Lužnik, 2008: 5).

Izvor kulture

Kultura je eden najbolj izmuzljivih in nedoločljivih konceptov v celotni zgodovini družboslovne misli.

Od Aristotela naprej različni misleci ponujajo različne interpretacije tega fenomena, razpravljanje o kulturi pa se je razmahnilo tudi z vedno večjim številom novih disciplin in poddisciplin v znanosti, kar pomeni, da se danes ne soočamo le z različnimi avtorji in njihovimi raznovrstnimi razmišljanji o kulturi, ampak tudi z različnimi znanstvenimi disciplinami (psihologijo, sociologijo, filozofijo, antropologijo, biologijo, umetnostno zgodovino ...). Vsaka od njih namreč ustvarja razpravo o kulturi v specifičnem lastnem okolju, s številčnimi specifičnimi lastnimi poudarki in zaključki (Stankovič 2002, v Lužnik 2008: 3).

Sprva je bila kultura predmet proučevanja sociologije in antropologije. Šele pozneje je postala predmet proučevanja ostalih ved.

Antropologinja Godina je podala nekaj splošnih značilnosti koncepta kulture, o katerih se večina strokovnjakov strinja, čeprav naštetu ne zajema vseh možnih opredelitev.

Na svet ne pridemo s poznavanjem kulture, pridobimo si jo ob opazovanjih, posnemanjih, naučimo se je ob vključevanjih v okolje in prostor. Prenaša se od osebe do osebe, skupine do skupine, od generacije do generacije.

Kultura je dinamičen sistem, ki se skozi čas spreminja. Vsebuje novitete, razpršenost in se hkrati odziva na težke dogodke. Kultura je selektivna (Godina, 1998: 3–5).

Kultura je vedno kulturni fenomen, saj jo posameznik deli s skupnostjo, v kateri živi ali je živel, in kjer se je naučil. Sestoji iz nenapisanih pravil socialne skupnosti. Kultura je kolektivni mentalni program, ki loči člane ene skupnosti od druge. Je naučena in ni dedna. Treba jo je razločevati od individualne osebnosti na eni strani in človeške narave na drugi strani (Hofstede 2005, v Lužnik 2008: 6).

Po Williamsu kultura predstavlja tudi način, na katerega se po njegovem mnenju kaže proces izobraževanja, izkušnja književnosti, za tiste, ki prihajajo iz delavskega razreda, pa izraz neenakosti. Še zlasti značilno za Anglijo, kot je poudarjal, je kultura način, na katerega se kaže razred oz. dejstvo temeljnih delitev med ljudi. Njegovo misel lahko prenesemo tudi na Slovenijo. Pravi, da je treba razmišljati o celotni posamični družbi, v zvezi s tem je o kulturi treba razmišljati kot o najbolj neposredno dostopnem načinu mišljenja same družbe (Williams, 2005: 5–24).

Kultura v javnem in zasebnem sektorju

Kultura – pravno gledano – v Sloveniji živi tako v zasebni sferi (kulturna društva in njihove zveze, zasebni zavodi, pa tudi samozaposleni v kulturi in samostojni podjetniki) kot v javni sferi (javni zavodi, javni skladi – Javni sklad RS za kulturne dejavnosti; javne agencije – Agencija za knjigo ...). Vse, ki delujejo v javnem sektorju, je ustanovila država ali lokalna skupnost, z namenom opravljanja javne službe in delovanja v splošno družbeno dobro (Bittner – Pipan, 2010).

Če hočemo razložiti pojem profesionalizma, se lahko naslonimo na to, da gre v tem primeru za poklicno ukvarjanje z neko dejavnostjo, za katero ljudje praviloma prejemajo plačilo. Institucionalno oz. profesionalno kulturo zajemajo ustanove, ki delujejo kot javni zavodi, skladi, agencije, gledališča, muzeji.

Neinstitucionalna ljubiteljska kultura

Neinstitucionalna kultura zajema ljubiteljsko kulturno delovanje, včasih so ga imenovali amatersko ali volontersko. Danes amaterje imenujemo ljubitelji, saj je beseda amater v družbenem prostoru nekako zasidrana kot beseda, ki opredeljuje nekoga, za katerega velja, da bo njegovo delo nekvalitetno opravljeno. Večina ljubiteljev pa svoje delo zagotovo zelo kvalitetno opravi.

Sruk pojasnjuje, da beseda amaterizem izhaja iz latinske besede *amare* 'ljubiti', francoske besede *amateur* 'ljubitelj, amater', ki opredeljujeta ukvarjanje z neko dejavnostjo iz veselja, zanimanja, nepoklicno.

Velikokrat rečemo, da bodo amaterji akcijo opravili povsem volontersko. Zato želim v nadaljevanju pojasniti, kaj pravzaprav pomeni beseda volonterstvo. Sruk razlaga, da beseda volonterstvo izhaja iz latinske besede *voluntarius* 'prostovoljen, trmoglav, dobrovoljec', ko gre za osebe, ki amatersko, brezplačno ali za simboličen honorar prostovoljno opravljajo določene funkcije in naloge. Vendar volonter ni zmeraj isto

kot amater, lahko je pravi profesionalec, šolani strokovnjak, ki pa v določenih okoliščinah dela ne opravlja poklicno, temveč volontersko (Sruk, 1995, 11).

Prostovoljno delo je amatersko ali ljubiteljsko delo, zanj se nekdo odloči iz notranjih vzgibov (Ramovš, v Ovsenik et al., 1999: 111).

Ljubiteljska kulturna dejavnost

Opredelitev pojma kulturno ljubiteljstvo

Kulturno ljubiteljstvo lahko opredelimo kot množično organizirano prostočasno kulturno udejstvovanje. Od pojmov ljudske kulture in sodobne množične kulture se razlikuje predvsem po tem, da vzpostavlja kontinuirane oblike komuniciranja, torej v stopnji organiziranosti, normativnosti in formalni strukturiranosti.

V vsebinskem pogledu je zelo heterogeno, saj se predvsem glede na okolje bolj ali manj približuje tradicionalizmu ljudske kulture, poskuša prevzeti vzorce t. i. vrhunske kulture ali pa se izraža kot del te ali one sodobne subkulture (Teršar, et al., 2002: 273).

Forma delovanja v ljubiteljstvu

Kulturno društvo je osnovna organizacijska oblika ljubiteljske kulturne dejavnosti. Društvo je samostojno in nepridobitno združenje. Posamezniki ga ustanovijo zaradi želje po skupnem delovanju in uresničevanju skupnih interesov. Pridobivanje dobička ni namen ustanovitve društva, vendar pa presežke prihodkov nad odhodki iz vseh dejavnosti in drugih virov društvo namenja za delovanje in razvoj svoje dejavnosti. Društvo je pravna oseba zasebnega prava.

Funkcije ljubiteljske kulture

a) Kakovostno preživljanje prostega časa

Najpomembnejša funkcija kulturnega ljubiteljstva je prav gotovo kakovostno preživljanje prostega časa, torej razvijanje družabnega življenja ob kulturnem udejstvovanju. V tem smislu ima vključevanje v kulturne skupine močan socializacijski pomen, omogoča afirmacijo tudi tistim družbenim skupinam in posameznikom, ki v vsakdanjem delovnem ali družinskem okolju ne dosegajo osebnega zadoščenja in potrditve ali pa so iz bioloških (mladina, starostniki, invalidi), starostnih ali kakšnih drugih razlogov potisnjeni v ozadje.

b) Kulturna ustvarjalnost in poustvarjalnost

Vrsta kulturnih skupin skuša neinstitucionalni in nepoklicni status izkoristiti za polno svobodo ustvarjanja in eksper-

mentiranja. Take skupine se pojavljajo predvsem na področju gledališča in lutkarstva ter sodobnega plesa. Pogosto gre za prve ustvarjalne korake mladih, še neujavljenih avtorjev, ki skozi fazo kulturnega ljubiteljstva pogosto preidejo v poklicno kulturno umetniško delovanje.

V okviru klasičnih društvenih pojavov (pevski zbori, pihalni orkestri, folklorne skupine) pa so izdvojeni najboljši dosežki vrhunskih ansamblov – po zaslugi vrhunskih strokovnih vodij in zaradi značilnega pristopa k delu –, ki predstavljajo enakovredno vzporednico poklicnim ansamblom oz. ustanovam.

c) Kulturna vzgoja in izobraževanje

Tako aktivno kot pasivno kulturno udejstvovanje zahteva določeno znanje, ki ga velika večina ljubiteljskih kulturnikov ali ljubiteljev umetnosti ni pridobila z rednim šolanjem. Med osnovnimi dejavnostmi kulturnih društev in njihovimi asociacijami so vedno tudi kulturno-izobraževalni in vzgojni programi na višji in nižji ravni. Prvotno so bili namenjeni zgolj potrebam članov in strokovnih vodij, torej za realizacijo lastnih programov.

d) Dostopnost kulturnih vrednot (dobrin)

Z vidika dostopnosti kulturnih vrednot so ljubiteljska kulturna društva in njihove asociacije pomemben dejavnik. Pred obdobjem elektronskih medijev in v času omejenih možnosti komunikacije (bodisi zaradi slabe prometne infrastrukture, nizkega osebnega standarda ali omejene svobode gibanja) so bila s svojo produkcijo za svoje okolje edini organizator in posrednik kulturnih dogodkov (Teršar, et al., 2002: 274).

Obrazložitev pojma ljudska kultura

Glede na obravnavo ljubiteljske kulture želim pojasniti še izraz 'ljudska kultura'. Po Ložarju najdemo ljudsko kulturo v najčistejši obliki pri 'kmečkem ljudstvu, kmetovalcu, pri katerem se je edino še ohranil prazgodovinsko-etnološki značaj nekdanjih nosilcev kulture' [...], 'kmetovalstvu in sorodnim slojem, med drugim tudi vsem tradicijskim oblikam obrti, trgovine in dela'.

Medtem ko 'prebivalstvo modernih velemest ne spada več med tisto 'ljudstvo' oziroma sloje, ki jih etnologija raziskuje, temveč predstavlja element, ki spada docela na področje sociologije in socialne etnografije (=etnologije)' (Ložar, v Baš, 1978: 106).

Novak pa pojasnjuje: 'Prvi in končni predmet' etnološkega 'raziskovanja' je 'ljudskost, nezagodovinska, po občestvenih in tradicionalnih vezeh pogojena ljudska kultura', in 'ljudskost, ljudske poteze in lastnosti so v slehernem posamezniku, naj

bo podeželski ali mestni, zakaj slehernik je odvisen od tradicije in okolja, ki ju sam tudi vzdržuje in sprti stalno soustvarja'; 'ljudskost za 'etnologa' ni omejena socialna plast, marveč oblika, način, vrsta mišljenja, čustvovanja in ravnanja, temelječa na ljudski plasti v njem' (Novak, v Baš, 1978 :106).

Kaj vse zajema društvena kulturna dejavnost

Ljubiteljska kultura je množično organizirano prostčasno nepoklicno kulturno udejstvovanje, ki je izhajalo iz potreb prebivalstva. Posamezniki s svojo dejavnostjo v kulturnem društvu uresničujejo skupni interes, hkrati pa prispevajo k razvoju ljubiteljske kulture, kar pa je v javnem interesu. Gre za izstop iz družinskega kroga ter povezovanje, ki želi svoj rezultat predstaviti drugim, obstaja pa tudi vzgib po osebnem oblikovanju. Te dejavnosti so dovolj močno razvite, da so si izborile podporo v državi in imajo mesto ob delovanju trajnih kulturnih institucij (od muzejev in galerij do gledališč in koncertov, od produkcije do posebnih oblik potrošnje).

Polje društvene kulture je namreč zelo raznoliko, zanimivo, razsežno, multidimenzionalno in interdisciplinarno. Zahteva pojasnitev vzrokov in načinov za izstop iz zasebnega in vstop v kolektivno, društveno in nazadnje v javno sfero družbenega in političnega življenja; posebej na vsakokratne družbene okoliščine (Pagon, v Brglez, et. al, 2004: 9).

V vsebinskem pogledu je ljubiteljska dejavnost zelo heterogena, saj se predvsem glede na okolje bolj ali manj približuje tradicionalizmu ljudske kulture, poskuša prevzeti vzorce tako imenovane vrhunske kulture, ali pa se izraža kot del te ali one subkulture (Lipovšek, 2003: 41).

Nikakor pa ne moremo govoriti o vrhunski elitni kulturi, ampak o načinu vsakdanjega življenja ljudi v družbi.

V kulturno društvo se posamezniki vključijo z namenom, da bodo zadovoljevali svoje potrebe po druženju in da bodo delovali na točno določenem interesnem področju (lahko izbirajo med zborovskim petjem, folklornimi plesi, gledališko, lutkarsko, likovno, literarno, plesno in filmsko dejavnostjo), ki jih zanima.

Pagonova še spomni, da prostovoljni pristanek na društvena pravila in društvene norme zavezuje članstvo na podeditev društvenemu vodstvu in prevzemanje obveznosti društvenega dela pri izvajanju in izvrševanju društvenega programa (Pagon, v Brglez et al., 2004: 10).

Pomembno je še poudariti, da gre za druženje posameznikov različnih starosti, poklicev, stopnje izobrazbe, slojev, ki prihajajo iz povsem različnih socialnih okolij. Z vključitvijo pri-

dobijo samopotrditvev, oblikujejo si samozavest, hkrati pa se še posredno izobražujejo v dejavnosti, ki jim je blizu ali pa jo povsem na novo spoznavajo.

Velikokrat gre tudi za nadaljevanje tradicije. Znano je, da so bile že v preteklosti celotne družine (več generacij) vključene v neko kulturno društvo in se je delovanje prenašalo iz roda v rod. Udejstvovanje v ljubiteljski kulturi je zaznamovalo utrip v neki družini, velja ljudsko prepričanje, če je že ded igral na harmoniko, plesal in pel, je povsem normalno, da je to svoje znanje v okviru družine prenesel na naslednje rodove in jih tako pridobil za delovanje v kulturnem društvu.

Williams pojasni, da pri tradiciji ne gre za obliko, v kateri ljudje v nekem trenutku slučajno živijo, ampak gre za selekcijo in organizacijo preteklosti in sedanjosti, ki nujno skrbi za svoje lastne vrste kontinuiranosti; pri tradiciji gre za proces reprodukcije v akciji (Williams, 2005: 186–189).

Še posebej moramo poudariti pomembnost vključevanja otrok v ljubiteljsko kulturno dejavnost. Otroci se z vključitvijo v programe naučijo javnega nastopanja v knjižnem slovenskem jeziku, ki ga nadalje v življenju še kako potrebujejo. Naučijo se tudi 'postaviti zase' v krogu vrstnikov, kar tistim, ki se v učnem procesu v šoli ne znajo dovolj dobro izraziti, pomaga pri uveljavitvi v družbi. In končno, lahko dosegaajo dobre rezultate vsaj na nekaterih področjih v življenju.

Za boljšo ponazoritev naj navedemo samo podatek iz arhiva Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti, da se z ljubiteljsko kulturo v Sloveniji ukvarja nekaj več kot 100.000 posameznikov, ki se združujejo v skoraj 4000 kulturnih društvih in sekcijah, njihovo ustvarjalno in poustvarjalno delo pa si letno ogleda skoraj štiri milijone obiskovalcev.

Ljubiteljska kulturna dejavnost je razpeta med javnostjo in zasebnostjo. Ne moremo si predstavljati njenega obstoja brez zasebne sfere. Dogaja pa se v javni sferi. Ljubiteljske kulture brez zasebnih resursov ne bi bilo.

Udeleževanje v kulturnem življenju je tudi ena od osnovnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ostale, ki so pomembne pri trenutni obravnavi, pa so: pravica do svobodnega izražanja, pravica do mirnega zbiranja in združevanja, pravice iz ustvarjalnosti in pravica do uporabe svojega jezika in pisave, ki so opredeljene v ustavi Republike Slovenije. Vse te pravice posamezniku omogočajo družbeno udeleževanje.

Ljubiteljska kultura igra pomembno vlogo tudi pri doseganju relativno enakomerne vsebinske razvejanosti kulture in njene razpršenosti v slovenskem prostoru.

Hkrati pa je tudi eden od dodatnih kanalov uveljavitve, saj se

mladi in še neuveljavljeni avtorji na tak način javno izražajo ter se izkažejo in preverjajo prej, preden jim je omogočeno stopiti na pot profesionalne kariere (Debeljak, et al., 2004: 5–6).

Status društva, ki deluje v javnem interesu

Status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture, se podeli društvu, ki izpolnjuje poleg splošnih, z zakonom, ki ureja društva, določenih pogojev, tudi poseben pogoj, da je osrednjega pomena, da izvaja kulturne dejavnosti, ki so po kvaliteti ali po pomenu primerljive s kulturno dejavnostjo javnih zavodov, da izvaja kulturne dejavnosti, ki pomenijo dopolnjevanje mreže javnih zavodov po vsebini dela ali po načinu delovanja (prostovoljci); (Zakon o uresničevanju interesa na področju kulture).

Predstavitev delovanja Območne izpostave Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti v Lenartu (OI JSKD Lenart)

V nadaljevanju bi želela pojasniti vlogo Območne izpostave Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti Lenart, institucije, ki deluje profesionalno kot strokovna oblika univerzalnega servisa za pomoč pri delovanju ljubiteljske kulture.

Območna izpostava JSKD Lenart deluje na območju Upravne enote Lenart od novembra 1998. Je ena od 59 območnih izpostav, ki jih je ustanovil Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti. Izpostava deluje za vseh šest občin na območju Upravne enote Lenart. JSKD Lenart spada v regijsko koordinacijo, ki zajema medobmočje (regijo) Lenarta, Ptujja, Slovenske Bistrice in Ormoža.

Kot zanimivost naj povem, da na območju Upravne enote Lenart trenutno deluje 172 kulturnih skupin. Skupine spadajo pod okrilje delovanja 40 kulturnih in ostalih društev (upokojenskih, gasilskih, turističnih, medobčinskega društva invalidov) ter zavodov (osnovnih šol, vrtcev, glasbene šole in Varstveno delovnega centra Mravljia Lenart). Občina Lenart predstavlja občino z mestnim središčem, nima pa statusa mestne občine.

JSKD Lenart (med drugim) opravlja strokovne naloge za področje ljubiteljskih kulturnih dejavnosti z vsakoletno izvedbo prireditvev oz. revij, tako da omogoča kulturnim skupinam, da se enkrat na leto predstavijo s svojim programom, ki ga spremlja strokovni spremljevalec, ki poda pisno in ustno strokovno mnenje o kvaliteti izvedenega programa. Na strokovnem posvetu po reviji strokovni selektor skupini pomaga

tudi z nasveti za nadaljnje delo. Zaradi visoko strokovno ocenjenega nastopa je skupina lahko izbrana za nastop na regijski reviji, pozneje pa je lahko izbrana še za nastop na državni reviji.

JSKD Lenart prireja revije za pevske zборе, male vokalne skupine, pihalne orkestre, gledališke in lutkovne skupine, folklorne skupine, plesne skupine, skupine pevcev ljudskih pesmi, likovnike in literate.

Ostale naloge JSKD Lenart pa so: zagotavljanje strokovno-organizacijske pomoči ljubiteljskim kulturnim društvom in njihovi zvezi, osnovnim šolam, skupinam in posameznikom pri izvajanju njihovih dejavnosti, posredovanje informacij glede prireditev, revij in drugih podatkov s področja kulturnega delovanja iz celotne Slovenije, pomoč pri prijavljanju na razpise/pozive za sofinanciranje na lokalnem in državnem nivoju, organiziranje izobraževanj za potrebe društev, skupin in OŠ (praktična izobraževanja, ki so neposreden odziv na potrebe skupin), pomoč pri organizaciji samostojnih prireditev kulturnih društev (v nadaljevanju KD) ter OŠ, pomoč pri izpeljavi večjih projektov ali festivalov, kjer je glavni organizator KD, pomoč pri promociji dejavnosti KD in skupin, podpora pri vzpostavljanju spletnih povezav, svetovanje pri iskanju strokovnih mentorjev, redno spremljanje dela in napredka KD in skupin (obiski vaj/ali produkcijskih predstavitev, letna poročila društev ...), izvedba kulturnih programov, ki nastajajo v koprodukciji z drugimi dejavniki, zlasti z lokalnimi skupnostmi, zavodi, ustanovami ter poklicnimi delavci na področju kulture, načrtovanje in izvajanje sodelovanja s sorodnimi organizacijami, izvajanje nacionalnega kulturnega programa ter spremljanje in analiziranje stanja, osrednja pozornost je posvečena razvoju kvalitetnih kulturnih programov, s katerimi se ohranja dinamika razvoja ljubiteljskih kulturnih dejavnosti, spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti v KD in skupinah ter uveljavljanje kulturne vzgoje in izobraževanja na OŠ, promocija najvidnejših dosežkov v slovenskem in mednarodnem prostoru, skrb za KD pri zagotavljanju pogojev za njihovo delovanje (javna kulturna infrastruktura), nadzorovanje dela in porabe javnih sredstev izvajalcev nacionalnega kulturnega programa, vodenje evidenc in skrb za prejetje državnih in lokalnih priznanj z glasbenega, folklornega, plesnega, gledališkega in lutkovnega področja (Maroltova, Gallusova priznanja ...), skrb za arhiv društev in skupin (arhiviranje predvsem vidnejših produktov: zgoščenke, kasete, likovna dela, brošure ...).

Izpostave sklada marsikje po Sloveniji opravljajo tudi naloge

za lokalne skupnosti in so tako glavni nosilci kulturne politike v lokalni skupnosti. JSKD Lenart zelo dobro sodeluje z Občino Lenart.

Predstavitev Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti

Sedaj se lahko navežemo na funkcijo Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti (v nadaljevanju sklad).

Sklad je zaključil prvo desetletje svojega obstoja kot najpomembnejša podporni in animacijska struktura na področju ljubiteljskih kulturnih dejavnosti v Sloveniji.

Država je ustanovila sklad z namenom, da zaščiti mrežo ljubiteljske kulture v Sloveniji in da nanj prenese izvajanje nacionalnega kulturnega programa v delu, ki pokriva ljubiteljske kulturne dejavnosti. Gre predvsem za to, da bi imela ljubiteljska kulturna dejavnost možnost enakomerne in skladnega razvoja v vsej Sloveniji.

Ljubiteljske kulturne dejavnosti so se pri prehodu od Zveze kulturnih organizacij Slovenije k Javnemu skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti okrepile in razvojno napredovale.

Prisotnost ljubiteljske kulturne dejavnosti v Lenartu

Ljubiteljska kulturna dejavnost je v Lenartu v največji meri prisotna v delovanju KD in skupin.

V začetku devetdesetih so delovale naslednje skupine: Slovenskogoriški oktet (ustanovljen 1977), Vokalni kvintet Završki fantje (ustanovljen 1984), Lutkovna skupina Pika (ustanovljena 1979), Pihalni orkester KD MOL Lenart (ustanovljen 1992) in Mešani pevski zbor KD Mary Jurman Lenart ter Literarno-recitatorska skupina Brede Slavinec (1980–1994).

Najstarejše je zagotovo Kulturno društvo Radko Smiljan Lenart (ustanovljeno 1949), najmlajše pa Kulturno društvo Pomladni zvoki Lenart (ustanovljeno 2009), ki ga vodi Alojz Peserl. Trenutno deluje 13 kulturnih društev: KD Obrtnik Lenart, KD Erato Lenart, KD Babičina skrinja Lenart, KD Gili Lenart, KD Delavec Lenart, KD Lajči Pandur Lenart, KD MOL Lenart, KD Motiv Lenart, KD Sinkopa Lenart, KD Radko Smiljan Lenart, KD Pod lipo Lenart, KD Pomladni zvoki Lenart, Twirling plesni in mažoretni klub Lenart. V njihovem okviru deluje 21 kulturnih skupin. V okviru Osnovne šole Lenart pa deluje 9 kulturnih skupin.

Porast kulturnih skupin po dejavnostih je v zadnjih letih viden pri ljudskem petju, plesu in na glasbenem področju.

Literarno in likovno ustvarjanje je vezano bolj na individualno delo.

Kot kaže, je večje zanimanje za delovanje v kulturnih društvih, ki imajo opredeljenih več zvrsti delovanja (bolj zanimivi programi in raznolika ponudba).

Za večino skupin (iz KD in OŠ) so najpomembnejši nastopi na območnih strokovnih revijah in srečanjih, ki jih prireja Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Lenart (v nadaljevanju JSKD Lenart). Obstajajo območni, regijski in državni nivo uvrstitve skupin na revije.

Zaradi kvalitetnega nastopa na območni reviji, se veliko skupin uvrsti na regijski nivo, to so: Moški pevski zbor KD Obrtnik Lenart, Lutkovno gledališče Pika, Vokalni kvintet Završki fantje, Slovenskogoriški pihalni orkester KD MOL in pevke ljudskih pesmi KD Pod Lipo Lenart.

Na likovnem področju so se posamezniki v okviru Kluba likovnikov KD Babičina skrinja uvrstili na regijske razstave. Konrad Krajnc je razstavljal v Avstriji, Italiji in Nemčiji. Redno se udeležuje odmevnih likovnih kolonij v slovenskem in mednarodnem kulturnem prostoru.

Na literarnem področju so se posamezniki s svojimi deli uvrstili na regijski in državni nivo (Lana Mihelič, Emil Duh, Teja Šosterič).

Na državni nivo so se uvrstili: Vokalni kvintet Završki fantje, Slovenskogoriški pihalni orkester KD MOL, Lutkovno gledališče Pika.

V letu 2010 je Vokalni kvintet Završki fantje prejel srebrno plaketo Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, ki se vsako leto podeljuje za izredne dosežke v ljubiteljski kulturi v Sloveniji.

Vsekakor pa je treba omeniti velike uspehe Twirling plesnega in mažoretne kluba Lenart. Na svetovnem pokalu WBTF v St. Paulu v ZDA (2005) je skupina seniork, v kategoriji Twirling Team, dosegla peto mesto.

Na svetovnem pokalu WBTF Sydneyju v Avstraliji (2009) je Maxime Emeršič v kategoriji solo z dvema palicama in v solu freestyle dosegla štirinajsto in triindvajseto mesto.

Na evropskem mažoretnem prvenstvu v Vicenzi v Italiji (2007) je skupina kadetinj v kategoriji parade in figurative dosegla sedmo mesto.

Vsako leto na državnem tekmovanju posegajo po visokih uvrstitvah.

Na revijah JSKD Lenart so nastopile tudi kulturne skupine iz Osnovne šole Lenart, ki so dosegle uvrstitve na regijski nivo: Lutkovna skupina Kobaceki, Folklorna skupina Vrtulčki,

otroški in mladinski pevski zbori in gledališke skupine.

Izobraževanje je nujno potrebno, zato se vsako leto veliko posameznikov udeleži izobraževalnih oblik (gledališki, lutkarski, folklorni, plesni seminarji), ki jih izvaja JSKD Lenart.

Več kot deset let je bil JSKD Lenart organizator mednarodnega lutkovnega pristana, ki je nastajal le iz sponzorskih sredstev. V teh letih so v Lenartu gostovala lutkovna gledališča s Kitajske, Madžarske, iz Slovaške, Češke, Bolgarije, Mehike in Slovenije.

JSKD Lenart je bil skupaj z Občino Lenart gostitelj državnega srečanja skupin pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž (1998), državne literarne tekme (2007) in literarne kolonije (2004).

Z Likovnim društvom Lajči Pandur in Galerijo Konrada Krajncja je JSKD Lenart že več kot desetletje organizator likovnih srečanj (ex-tempore).

Galerija Konrada Krajncja je že leta 1992 postala središče likovne lenarške kulture.

Tako JSKD Lenart vsako leto izvede do 60 projektov na različnih kulturnih področjih, poleg tega pa izvede tudi do 5 regijskih izobraževalnih oblik, ki se jih udeleži okoli 75 posameznikov.

Za izvajanje kulturne dejavnosti ima pomembno vlogo Dom kulture Lenart, kjer poteka večina omenjenih projektov.

Dom kulture so zgradili leta 1948, prvič obnovili leta 1983 in nato še v letih 1988/1989. V bližnji prihodnosti bo Občina Lenart izvedla prenovo.

Prihodnost – vizija lenarške kulture

Pri vizijah so dovoljene tudi sanje, ki pa so povsem uresničljive. In da bi se vse to (ali vsaj nekaj), kar so dolga leta ljudje ustvarjali z ljubeznijo, ohranilo, bom zapisala nekaj predlogov.

Lokalni skupnosti v razmišljanje in morebitno uresničitev predlagam naslednje ...

Ustanoviti bi bilo treba manjše lutkovno gledališče, saj se radi pohvalimo, da so lutke pri nas 'doma'.

Nujno potrebno, pa tudi čas je že, da pristojni opredelijo vlogo in pomen Rotovža. Po mojem mnenju je to najprimernejši prostor za domoznanski muzej.

Želela bi spomniti, da se pri gradu Hrastovec nahaja grajski vrt, ki bi bil primeren za letno prizorišče, kjer bi lahko potekali glasbeni koncerti in gledališke uprizoritve.

Na JSKD Lenart bi želeli opraviti raziskavo oblačilne kulture, s katero bi med drugim lahko pridobili avtentične folklorne

kostume (noše), ki so bile v preteklosti že značilne za Lenart. Prav tako zadnjih petnajst let skrbno zbiramo gradivo o delovanju kulturnih društev. Še posebej si želimo raziskati, popisati in v knjižni obliki objaviti gledališko, pevsko in godbeniško dejavnost vsaj od leta 1930 naprej. Tako bi ohranili začetke delovanja ljubiteljske kulture v Lenartu.

Zavedamo se, da so za izvedbo zadnjih treh predlogov potrebna finančna sredstva, ki bi jih lokalna skupnost morala posebej načrtovati, edino tako bilo jih bilo možno izvesti v krajšem časovnem obdobju, saj strokovni kader že imamo.

Vizija JSKD Lenart pa je, da bi v Lenartu nastal sedež regijske koordinacije sklada, ki bi povezoval regijsko (medobmočno) koordinacijo, kar bi omogočilo povezovanje dejavnikov tudi izven lokalnega kroga. S tem bi se še bolj krepile regionalne povezave in spodbujal skladen regionalni razvoj. Regijski programi predstavljata kakovosten timski pristop in sledenje enakomernemu razvoju dejavnosti po posameznih področjih, kot izhodišču za regijsko načrtovanje. Temeljni poudarek regijskih programov je na premiku od kvantitete h kvaliteti ter na razvoju medgeneracijskega dialoga.

Dom kulture Lenart (kot kulturni center), še posebej, ko bo obnovljen, je vsekakor primeren kraj, ki bi ga dopolnili s stalno dejavnostjo (gledališki in lutkarski abonma, plesne predstave, koncertna dejavnost), ki bi se odvijala tudi nekajkrat v tednu.

Zaključek

Ob koncu upam, da sem vam pomagala pri razjasnitvi nekaterih pojmov, ki se v kulturi velikokrat zdijo samoumevni, v praksi pa še zdaleč ni tako.

Velikokrat sem pri pojasnjevanju, kaj vse zajema kultura, spoznala, da je kultura resnično eden najbolj izmuzljivih in nedoločljivih konceptov v celotni zgodovini družboslovne misli.

S tem, ko se je kultura razvijala na vseh področjih ljudske dejavnosti, običajev, morale, tradicije, govora, umetnosti

skozi stoletja in se prenašala iz generacije v generacijo, je posledično zaznamovala in dopolnjevala tudi vsakdanje življenje neke družine. Ko se posameznik enkrat vključi v delovanje v nekem kulturnem društvu, ga to zaznamuje za vse življenje. Pri izvedbi nekega projekta, ki si ga društvo zastavi, ponavadi sodelujejo celotne družine, saj sta raznovrstna pomoč in znanje potrebna pri izvedbi projekta od začetka do konca. Gre za izvajanje enostavnih in strokovnih opravil.

V kulturno društvo se posamezniki vključijo z namenom, da bodo zadovoljevali svoje potrebe po druženju in da bodo delovali na točno določenem interesnem področju, pozneje pa si pridobijo tudi veliko znanj z različnih področij. Ni dovolj le talent, ki ga je treba razvijati in nadgrajevati, potrebni sta tudi vztrajnost in odgovornost. Če pa posameznik ni predan svojemu delu in ne čuti neke pripadnosti, zagotovo dolgoročno ne more resno delovati v nekem KD.

Pomembno je še poudariti, da gre za druženje posameznikov različnih starosti, poklicev, stopnje izobrazbe, slojev, ki prihajajo iz povsem različnih socialnih okolij, ki se zaradi svoje različnosti lahko bogato dopolnjujejo. Z vključitvijo dosegajo zastavljene cilje, sčasoma si tako pridobijo samopotrđitev in si oblikujejo samozavest.

Kulturni ustvarjalci velikokrat omenimo, da v kulturi obstaja veliko napisanih pravil, kako delovati, a kaj, ko je tistih, ki so nenapisana, še veliko več. Osvojimo jih lahko samo s pridobivanjem izkušenj pri delovanju v kulturni dejavnosti. Ves čas pa je potrebno še dodatno izobraževanje, le tako lahko dosegamo cilje, ki jih od nas zahtevata okolje in sodoben čas. Naš največji cilj pa je doseganje kvalitete.

Znanje in izkušnje pridobivamo pri delu skozi daljše časovno obdobje. Zato nam razne obletnice KD in skupin toliko pomenijo, ker vemo, da za njimi stoji vztrajno in trdo delo. Hvala vsem, ki nam vsa leta pomagate in nas podpirate z dobrimi mislimi in dejanji.

Literatura

- Baš, A., (1978): *Pogledi na etnologijo*. Ljubljana: Partizanska knjiga; Zbirka *Pogledi*.
- Brglez, A., Vogrinec, B., (2004): *Društvena kultura in klubska kultura v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- Debeljak, A., Krpič, T., Arsenjuk, L., (2004): *Nacionalna identiteta in kultura*. Spletni naslov: <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/nacik1.pdf>.
- Godina - Vuk, V., (1998): *Izbrana poglavja iz zgodovine antropoloških teorij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lipovšek, B., (2003): *Kultura kot razvojni dejavnik države in regij*. Ljubljana. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. Spletni naslov: <http://www.gov.si/umar/public/dz.html>.
- Lužnik, M., (2008): *Zaposleni v organizaciji: kultura in vpliv organizacijske klime na uspešnost organizacije*. Magistrsko delo. Koper.
- Ovsenik, M., Ambrož, M., (1999): *Neprofitni avtopoetični sistemi*. Škofja Loka: Inštitut za samorazvoj, Zbirka *Metulj*.
- Sruk, V., (1995): *Leksikon politike*. Maribor: Založba obzorja Maribor. Tomc, G. (1994). *Profano - kultura v modernem svetu*. Ljubljana: Krtina.
- Williams, R., (2005): *Navadna kultura*. Ljubljana: *Studia humanitatis*.

Viri

- Akt o ustanovitvi Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti*. (Ur. list RS, št. 96/2000).
- Bittner - Pipan, U., (2010): *Interno gradivo Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti*. Ljubljana.
- Teršar, I., Turk, M., Bittner, U., Studen, M., (2002): *Analiza stanja na področjih kulture in predlog prednostnih ciljev*. Ministrstvo za kulturo RS, Ljubljana.
- Program dela in finančni načrt za leto 2006*. Arhiv Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti, Ljubljana.
- Zakon o skladu RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti* (Ur. list RS, št. 1/96).
- Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture (ZUJIK)* - (Ur. list RS, št. 96/2002).
- Zakon o javnih skladih* (Ur. list RS, št. 22/2000).

Podoba iz notranjosti

Martin Bezgovšek

Dekanija Lenart

Začutiti dušo ljudi na določenem območju je mogoče ob mejnikih, obletnicah in načrtih, ki se nam porajajo za bodočnost. To sodi k odnosu do človeka, nekoč, sedaj in v prihodnje, saj odkriva način sobivanja in smisel prizadevanja za skupno pot v sožitju. V knjigi dr. Josipa Mala – Zgodovina slovenskega naroda beremo o Slovencih čudovito podobo francoskega časnikarja Charlesa Nodiera, ki pravi: 'To je bilo ljudstvo Ilirije, tako prostodušno v svojih vtisih, tako zgledno v svojih navadah, tako zvesto v svojih čustvih in mislih, pa vendar tako izobraženo v vseh vprašanjih, ki se tičejo prave sreče in prave slave narodov. Bilo je to ljudstvo brez morilcev, brez tatov, brez slabih ljudi; mogel si – kot pravi benečanski pregovor – teh šestero ilirskih pokrajin prepotovati z denarjem na dlani. Bil je to narod, ki smo ga skoraj morali šele učiti uporabo ključavnice in zapaha, ki pa je z neomahljivo neustrašnostjo odklonil giljotino; sploh najboljša združba dobrih ljudi, ki jih je Bog postavil na zemljo; sredi med njimi bi si želel umreti! Tako je zapisal, ko se je leta 1813 poslavljajl iz Ljubljane. Z velikim zadovoljstvom zremo v to podobo našega naroda in ihtavo iščemo sledi teh lastnosti skozi čas, do danes, zaradi poti, ki je pred nami.

Slovenske gorice, razprostrte od Šentilja do Ormoža, razgibane med hribi in dolinami. Tod je bujna rast gozdov, travnikov, pridno obdelanih polj in seveda vinogradov. V ta svet so posejani domovi, šole in cerkve, tovarne in delavnice. Sveti hrami so največkrat na vzpetini, da so čim bolj vidni z vseh smeri. Območje Slovenskih goric je bilo nekoč gospodarsko manj razvito, saj je daleč od večjih urbanih središč in zato so se ljudje v prvi vrsti posvetili le delu na svoji zemlji. Zato so tu manjša posestva, ki so nastala ob viničarskih razdelitvah, a pridnost ljudi je znala ponuditi pošteno, čeprav skromnejše preživetje. Zanimivo je, da je tudi v teh danostih slovenskogoriški človek vzljubil zemljo, jo pridno obdeloval in se nanjo tako navezal, da se ob razpadu Avstrije ni v večji meri podal v tujino, kakor iz nekaterih drugih predelov naše domovine. Ta gostota naseljenosti je omogočala medsebojno komuniciranje, pa tudi priložnost za spore, saj so bila posestva mala in zato vsaka ped natančno odmerjena in varovana. Strah pred izgubo tudi malega koščka zemlje je pognal kri po žilah, ki pa se je pomešala s strahom pred izgubo časti in ugleda. Verjetno je tudi zato zelo zgodaj (14. stol.) nameščen trški sodnik.

Narodna samozavest in čut za domovino pri ljudeh iz Slovenskih goric ne zaostajata. Vedeti velja, da je bil v revolucionarnem letu 1848 ustanovljen Odbor za združeno Slovenijo, kar nam odkriva izvirno narodnostno in politično naprednost. Zapiski govorijo, da je bilo prav v Slovenskih goricah v slovenskem merilu največ podpisnikov peticije za Združeno Slovenijo. To dejstvo nam je obširno predstavilo Zgodovinsko društvo Slovenskih goric čisto na začetku svoje ustanovitve leta 2008. V duhovnem pomenu so Slovenske gorice zelo dejavne v 15. in 16. stoletju, saj so v tem obdobju postavili največ lepih cerkva, svetišč, ki še danes pričajo o duhovni moči in smislu za lepo v tistem času. Pa tudi v drugih družbenih dejavnostih, ozirajoč se na Lenart in okolico, območje ni bilo zanemarjeno. V Lenartu še stoji eden od najstarejših špitalov na Slovenskem, in sicer iz leta 1625. Socialni čut za bolne je bil torej tod okoli dovolj močan, da so zmogli v ta namen priskrbeti prostor. Prešernov sodobnik, blaženi Anton Martin Slomšek, je videl te Slovenske gorice in dobrodušne ter marljive ljudi. V skrbi za duhovni in kulturni blagor so tudi Slovenske gorice bile deležne knjig najstarejše knjižne založbe. Prebujenost ljudi tod okoli

Lenart za jutri 2010

se je povečala, še posebej takrat, ko je Slomšek sedež škofije iz Št. Andraža prestavil v Maribor. Duhovna in kulturna hrana je bila ponujena v vsak slovenski dom. Slomšek se še posebej približa slovenskogoriškemu človeku, ker je opeval hribčke, nasajene z vinsko trto. Z vsem navdušenjem je sloviti general Rudolf Maister rad zahajal v to odprto vzdušje ljudi tod okoli in v pesmih opeval lepoto Slovenskih goric.

Odprtost ljudi v Slovenskih goricah je bila tudi duhovno pronicljiva, saj je komaj 50 let po Slomškovi smrti prav iz Slovenskih goric prišel predlog za odstiranje Slomškove svetosti. Ta predlog je do razglasitve škofa Slomška k blaženim pripeljal prav sin Slovenskih goric dr. Franc Kramberger, sedanji mariborski nadškof in metropolit.

Nek poseben ponos in hvaležnost je bilo čutiti, ko je bil dr. Franc Kramberger posvečen za škofa. On je duhovni sad tukajšnjih duhovnih in kulturnih korenin. Ob imenovanju za častnega občana občine Lenart je bila to gesta z vsestransko podporo. Ob blagoslovitvi prizidka šole je pred zbrano množico otrok, učiteljskega zbora, gostov in krajanov razkril, da je bil za njegovo izobraževalno pot in s tem tudi za cilje, ki jih je dosegel, zaslužen učitelj lenarške osnovne šole, in sicer gospod Galun. S tem sporočilom je visoko povzdignil in poudaril pomembnost učiteljice in učitelja Slovenskih goric.

Letos pa naš nadškof praznuje petdeseto obletnico duhovništva in tridesetletnico škofovske službe. Seveda nam ta jubilej znova ponuja priložnost za skupno praznovanje.

Pripravljenost za ohranjanje in posodabljanje cerkva v Slovenskih goricah ni samo po sebi umevno le verujočim, ampak se tiho vključujejo tudi tisti, ki so v teh cerkvah odkrili umetnost arhitekture, kiparstva, slikarstva in glasbe, ki je v duhovnih srečanjih vedno prisotna. Tudi orgle, ta kraljica inštrumentov, nagovarjajo mnoge, ki ne obiskujejo obredov, radi pa pridejo na koncert ali pa popravilo orgel finančno podprejo.

Poleg lepih cerkva v Slovenskih goricah, ki so vzorno obnovljene, je še polno duhovnih znamenj ob poteh: križev in kapelic. Značilnost križev ob poteh v Slovenskih goricah je, da je na njem pod Kristusovim še kip Matere Božje. Ali to pomeni, da je človek Slovenskih goric občutljivejši za trpljenje ne samo Božjega Sina, ampak tudi njegove Matere Marije, ki je pod križem dobila poslanstvo, naj bo mati vseh trpečih? Morda je tu doživeta izkušnja slovenskega naroda, ki je v različnih obdobjih zgodovine veliko trpel in zato ni nikoli nehal ceniti sočutja. Kar dve svetovni vojni sta ugašali življenje in zadajali rane. O tem se ne govori zaradi velikega hrepenenja po mirnem sprejemanju in soočanju z resnico zgodovine. O tem se ne govori zaradi moči odpuščanja in premagane bolečine, ki se je spremenila v moč upanja, da je mogoče iskreno sožitje. O tem se ne govori, ker se čuteče in kulturno išče način, kako mladim povedati, da se takšni dogodki zgodovine ne smejo več ponoviti. Vredno je zajeti širino duha, v katerem bomo sproščeno skupaj ustvarjali in sprejemali drug drugega brez nestrpnosti in v kulturni držji. Ko si želimo, da bi mladi ne bili obremenjeni s preteklostjo, se to more uresniči le z vsemi načini pristnega spoštovanja, sodelovanja in iskrenosti.

V tekočem življenju se človek Slovenskih goric ne odreka sožitju, druženju, skupnemu praznovanju in načrtovanju bodočnosti. Vsakoletna občinska in župnijska

praznovanja, kakor tudi kulturne prireditve in družinska praznovanja, kar naprej potrjujejo, kako vse bogatijo. Tudi mnogi projekti, ki so bili v preteklosti načrtovani za razvoj kraja in so obetali zaposlenost, so ostali v spominu, češ: kakšna škoda, da jih niso uspeli realizirati. Spomnim naj, kako lepo je bilo sprejeto imenovanje trga Lenarta za mesto, kakor tudi povečanje šole, vrtca, novih naselij in ureditev ulic. S kakšno hvaležnostjo, spoštovanjem in naklonjenostjo se cenijo vsi, ki obnavljajo in tu zagotavljajo delovna mesta.

Slovenskogoriški človek je solidaren, pripravljen pomagati v nesreči, kar se je še posebej potrdilo ob neurju, ki je zajelo te kraje. Bilo je ganljivo videti požrtvovalne skupine gasilcev, obrtnikov in drugih posameznikov, kakor tudi sosedov, ki so priskočili na pomoč. Ob tej ujmi se je tudi odkrilo, da ljudje skrivajo svoje stiske in zato se marsikdo ni prijavil za pomoč širše skupnosti. Morda so mislili, bo že kdo opazil in pomagal. A kolikor je bilo pomoči, je je bilo premalo.

Stalnica človeka Slovenskih goric je ljubezen do vinograda. Tudi nekoč je bilo tako, saj je vino iz Slovenskih goric želel imeti tudi cesarski dvor na Dunaju. Danes je dobrega vina še več, a iščejo se ljudje s karizmo, ki bi to dobrino tržili in iz vina iz Slovenskih goric naredili ambasadorja. Pa hitro, dokler je še dovolj ljubezni do trte. Sem še sodi dogodek iz dni osamosvajanja Slovenije, ko je vojaščina s tanki prodirala proti Ormožu v napad. Ko je radio poročal, kako je tank porušil prazen hlev, je mož iz naših krajev zavzdihnil: 'Pa ni mogel s tankom peljat mimo.' Nato je isti tank zadel še vogal hiše, pa je mož znova vzdihnil: 'Kako to, da mu je še hiša na poti!' Ko pa je tankist peljal naprej in kar čez lepo urejen vinograd, po trti, takrat pa je mož vzrojil, vpil, kričal: 'Ubijte to barabo.' Ljubezen do trte je tu še več kot očitna.

Pri odkrivanju duše človeka v Slovenskih goricah ne moremo prezreti spoštovanja in ljubezni do dobre glasbe. Vsaka župnija tod okoli zmore vsaj en pevski zbor, nekatere pa še več, in sicer poleg odraslega še mladinske in otroške zборе. Nobeno praznovanje, naj bo občinsko, cerkveno ali osebno, ni brez pesmi in to ne le zaradi dobre kapljice, ampak tudi zaradi ljubezni do pesmi, lepote in harmonije melodije. Lenarška glasbena šola ima zasluge za mnoge mlade glasbene talente, ki so že šli na pot glasbene kariere ali pa so v naši sredini animatorji in soustvarjalci v različnih skupinah. Toda starši teh talentiranih otrok so velika opora. Neko posebno odkritje pa je bilo ob lanskem koncertu dunajskih filharmonikov v lenarški cerkvi. Prostor je bil nabito poln in zbrano spremljanje se je prelilo v navdušenje. Tudi čut za kvaliteto umetnosti sodi v dušo naših ljudi.

Slovenskogoričan razume govorico kulture v vsej njeni pestrosti in krščanski duhovnosti. Prav tako zna ceniti ustvarjalnost in inovativnost v vsej širini, če le vidi v tem priložnost tudi za njegove pridne roke in človeka vredno življenje. Tudi veselja do svojega kraja je dovolj, tako da lahko gledamo naprej z optimizmom za sodelovanje in ustvarjanje žive narodne omike.

Gospodarstvo

Milan Repič
ŽIPO

Mojca Letnik
Saubermacher Murska Sobota

Lenart z zgodovino in vizijo za prihodnost

Milan Repič

ŽIPO

ŽIPO živinoreja, poljedelstvo Lenart, d. o. o. je bila ustanovljena 10. julija 1991 kot hčerinska družba Agra Lenart, s sedežem v Lenartu. Agro Lenart je bil 100 % lastnik družbe ŽIPO, v kateri so delovali trije sektorji:

- sektor poljedelstvo, ki je obdeloval okrog 1200 ha kmetijskih zemljišč,
- sektor živinoreja, ki je deloval na lokacijah v Verjanah in v Šetarovi ter pital okrog 1500 glav mladopitanega goveda in
- sektor delovna skupnost, ki je opravljal storitvene dejavnosti.

Začetki kmetovanja družbe segajo daleč nazaj, v sredino prejšnjega stoletja, ko je takratna politična ureditev narekovala ustanavljanje kombinatov in obdelovanje kmetijske zemlje po načinu, ki so ga uveljavljali predvsem boljševiski politiki takratne Sovjetske zveze. Tako kot so bili tisti časi za določene, predvsem dobre in zavedne kmetovalce, krivični in kruti, so se v zadnjih letih stvari obrnile. Prepričan sem, da danes že lahko mirno rečemo, da zadeve po osamosvojitvi niso bile izpeljane in izvedene na način, kot bi si zaslužili predvsem tisti, ki so bili resnično oškodovani, ki so svojo zemljo radi obdelovali in jo celo ljubili. Razlika je bila le v tem, da tokrat niso trpeli samo ti kmetje, ampak so pritiske pridobivanja kmetijskih zemljišč, s strani takih, ki niso bili najbolj upravičeni do njih, doživljali tudi zaposleni v družbi. V teh letih pa se žal ni našlo skupnega soglasja, ki bi povežalo tiste, ki kmetijsko zemljo res obdelujejo in iz nje živijo. Pa naj si bodo to kmetje ali zaposleni v podjetjih. To nerazumevanje, onemogočanje kmetovanja, borba po odvzemu kmetijskih zemljišč družbi so zameglili zdrav razum, da smo prav vsi, ki kmetujemo, na isti strani. Vsi smo predani milosti ali nemilosti vremenskih razmer. Vsi občutimo interese drugih gospodarskih panog in politike po trajnem uničevanju najboljše zemlje. To so zadeve, ki že alarmantno kličejo po nujnosti združitve misli, idej in dejanj za prihodnjo skrb za obdelovanje, preživetje in ohranjanje zemlje za kmetijstvo.

Družba ŽIPO Lenart trenutno obdeluje dobrih 800 ha kmetijskih zemljišč. Razlika do površine, ki jo je družba obdelovala pred leti, je v vračanju po zakonu o denacionalizaciji, v izgubi zaradi izgradnje infrastrukture (ceste, avtoceste), stanovanjskih, industrijskih in obrtnih con ter razdelitvi kmetom po izgradnji avtoceste.

Zemljišča, ki jih obdelujemo, se razprostirajo na območju štirih občin. Družba je s poljedelso pridelavo vključena v izvajanje integrirane pridelave. To pomeni, da spoštuje in izvaja strožja pravila in normative okolju in ljudem prijaznejšega kmetovanja. Uporablja samo predpisana in dovoljena sredstva za varstvo rastlin. Uporablja gnojila na podlagi gnojilnega načrta in to v času vegetacije, ko jih rastline dejansko tudi potrebujejo. Poleg poljedelstva je enakovredna kmetijska panoga družbe že ves čas tudi živinoreja. V okviru te izvajamo pitanje mladopitanega goveda. Kapaciteta pitanja je 1500 glav, trenutno jih imamo okrog 1300. Pri reji izpolnujemo zahteve živalim prilagojene reje. Teleta so ob vhlivitvi nameščena na polna tla z nastiljem. V boksih se zagotavlja optimalna površina na žival. Objekti so dovolj osvetljeni in zračni. Izpolnjeni so pogoji za skladiščenje organskih gnojil. Vključeni smo tudi v izvajanje selekcijskega dela pri lisasti pasmi goveda. Na lokaciji v

Šetarovi imamo testno postajo za potomce mladih plemenskih bikov lisaste pasme. S tehtanji in merjenji teh bikov pridobivamo podatke, na osnovi katerih se ocenjuje genetski potencial in izračunava plemenska vrednost njihovih očetov – plemenskih bikov.

Razmišljanja za prihodnost

Vedno večje težave v pridelavi hrane (problemi z boleznimi in škodljivci ter spreminjajočimi se klimatskimi dejavniki), nujnost zadostitve potreb rastlin po hranilnih snoveh ter vprašanje gospodarnosti pridelave zahtevajo sprejetje odločitev za zagotovitev okolju in potrošniku varne hrane. Končni proizvod mora biti neoporečen in kakovosten, hkrati pa mora s svojo identiteto odražati kraj pridelave in biti ekonomsko zanimiv. Da bomo zagotovili te pogoje, moramo razmišljati o skupnem nastopu in o skupnih ciljih določenega območja. Napak v zvezi z neenotnostjo kmetijskega sektorja, ki so bile v preteklosti narejene, ne smemo več ponavljati. Družba ŽIPO Lenart mora z ostalimi kmetovalci tega območja najti skupen dogovor za iskanje poti in uresničevanje ciljev, ki bodo prinesli ekonomsko učinkovitost in zadovoljstvo vseh, ki bodo v teh programih sodelovali. V iskanju rešitev okolju prijaznejšega načina kmetovanja in pridelave varne hrane je družba že pristopila k izvajanju poskusov. Proučevali bomo razne naravne izvlečke alg in druge naravne stimulatorje, ki bi naj rastlinam pomagali pri rasti, črpanju hranil iz tal ter njihovem stanju. Do zdaj je poznano, da naj bi izvlečki povečali količino sekundarnih in terciarnih korenin oz. koreninskih laskov. Posledično bi bile rastline v sušnih razmerah vitalnejše in v osnovi bolj odporne na bolezni in škodljivce, bile naj bi v ravnovesju. Za Žipo Lenart je tovrstna okolju prijazna alternativa zanimiva, vendar je treba domneve tudi potrditi z dejstvi in dognanji o delovanju le-tega oz. razviti tehnološki postopek za učinkovito uporabo takih izvlečkov. Dobljeni rezultati bodo lahko, ob vzpostavitvi dobrega partnerskega odnosa s sosednjimi kmetijami, na razpolago tudi njim.

V razmišljanju za povezovanje kmetijstva na tem delu Slovenskih goric je treba omeniti proizvodne procese kot celoto. Na podlagi analiz, ki bi zajele obstoječe stanje, je treba ugotoviti možnosti, interes in zastaviti cilje k skupnemu nastopu. Pri postavitvi ciljev je treba izhajati iz že ustvarjenih proizvodnih procesov in idej, ki jih imajo posamezni kmetovalci. Program je treba zastaviti kot celoto, v kateri pa bi posamezna kmetija predstavljala samostojno enoto. Cilji morajo biti usmerjeni v pridelavo varne in kakovostne hrane ter zadovoljitev potreb potrošnika. Morda bi lahko začeli razmišljati celo o pridelavi in predelavi na ekološki način. V Sloveniji je trenutno le ena kmetija z več kot 200 ha, ki na svojih površinah prideluje poljščine po načelih ekološke pridelave. Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015 navaja drugačne cilje. In sicer naj bi bilo takrat v Sloveniji 15 odstotkov kmetij in 20 odstotkov površin ekoloških (ANEK, 2005). Trenutno, dobro štiri leta po osnovanju tega dokumenta, se nahajamo na šestih odstotkih vseh površin. Veliki pridelovalci vedno služijo kot luč drugim, manjšim. Njihov argument za industrijsko, kemično kmetijstvo je, da je v ekološkem in biološko dinamičnem sistemu količina pridelka zanemarljiva in s tem ekonomično neopravičljiva. Odgo-

vornosti, da bi lahko bili zgled manjšim, se v družbi Žipo Lenart zavedamo. Vendar manjkajo ustrezne informacije, ki so nujne za udejanjanje kmetovanja brez kemije. Ravno zaradi tega so potrebne raziskave, ki bodo v prihodnosti na tem obratu in v okolici lahko prinesle pomembne spremembe, tudi v razmišljanju.

Poleg novih tehnologij in uvajanja novih kultur ter njihove predelave je treba aktivno razmišljati tudi o izkoriščanju obnovljivih virov energije ter s tem varovanju okolja. Podnebne spremembe, ki se v zadnjem času vedno pogosteje pojavljajo in ki vse prevečkrat prizadanejo kmetijsko pridelavo, kličejo k nujnosti ukrepanja. V mislih imam dva načina izkoriščanja obnovljivih virov. Prvi je izkoriščanje sončne energije s pomočjo sončnih elektrarn. Drugi pa izkoriščanje organske mase (gnojevke, gnoja, rastlinskih odpadkov, silaž) za pridobivanje plina in sekundarno električne energije. Z vzpostavitvijo energetskih virov bi prispevali k razbremenitvi okolja, energetski samozadostnosti in k boljši ekonomski situaciji kmetije. Predvsem pri pridobivanju električne energije iz bioplinarne bi bilo nujno širše sodelovanje družbe in kmetovalcev. V postopku pridobivanja električne energije iz bioplinarne je vzporeden produkt tudi toplota. To bi uporabili za ogrevanje pokritih površin, ki bi jih lahko imela tako družba ŽIPO Lenart kot tudi okoliški kmetovalci.

Družba ŽIPO Lenart ima zastavljen jasen in odgovoren cilj: 'Postati vzorno urejeno kmetijsko podjetje in vzpostaviti partnerski odnos s sosednjimi kmetovalci.' Možnosti in ideje za sodelovanje in skupen nastop na trgu so. Od nas in samo od nas pa je odvisno, ali bomo imeli željo, trdno voljo in pogum na tem območju narediti nekaj skupnega, za ponos in v dobro sebi. Prepričan sem, da bomo to zmogli in znali narediti.

Vse naše pravljice

Za uvod: vse naše pravljice

Vljudno si izposodimo refren pesmi Čisto pravi gusar, ki jo je za mladinski film z istim naslovom napisal in odpel Vlado Kreslin. *Vse naše pravljice, pustite nam ta svet, nedolžen in drugačen.* Kreslin sicer poje o otroških junakih, pravljicah in domišljiji, v naši družbi Saubermacher Slovenija pa skrbimo, da bi nedolžen in drugačen ostal naš pravi svet, naše vsakodnevno okolje, Zemlja. Pred skoraj dvajsetimi leti, ko smo v Sloveniji skupaj z močno podporo matične družbe Saubermacher iz Gradca začeli ustanavljati zamatke današnje družbe, je bilo razmišljati o prihodnosti včasih res podobno pravljici – veliko je bilo dvomov, začetnih težav, nenavadnih reakcij pretežno vaškega prebivalstva. Kako nam bo uspelo? Nas bodo ljudje sprejeli?

Danes smo tukaj, večji in močnejši kot kadarkoli, svoje dejavnosti smo iz Lenarta in Murske Sobotne razširili skoraj po vsej Sloveniji in pridružile so se nam mnoge povezane družbe. Vsaka od povezanih družb tvori bogat mozaik – Saubermacher Slovenija d.o.o., ki kot krovna družba bdi nad vsem povezanimi družbami v Sloveniji in upravlja Center za ravnanje z odpadki v Sp. Porčiču pri Lenartu; CRO Vrhnika z najsodobnejšo kompostarno v tem delu Evrope, Saubermacher – Puconci kot gonilo izgradnje sodobnega regijskega centra za ravnanje z odpadki; Čisto mesto Ptuj upravljalec sodobnega centra za obdelavo odpadkov, sortiranje in kompostiranje; PUP Saubermacher d.o.o. iz Velenja pokriva s svojimi dejavnostmi Šaleško dolino, ter naša najmlajša povezana družba Ekologija iz Kranja, ki je specialist za področje nevarnih odpadkov.

Mojca Letnik

Saubermacher Murska Sobota

Ločevanje odpadkov je sveta stvar za ekologe, ampak sortirnica smeti je vse prej kot raj na zemlji. Kakor da bi vstopili v ogromno ropotarnico, nekje na zadnjem ovinku sveta, noter pa bi bile v ogromnih omarah zložene smeti, v vsaki omari ena sorta: na levi steklo, na sredi papir, vmes pa gume in plastika in stari računalniki, zmahani televizorji, razstavljeni avtomobili, lesene metle, neonske luči in celo "pomije" iz bolnišnic.

V zbirnem centru končajo vse stvari, ki jih ljudje odvržejo v posode za ločeno zbiranje odpadkov. Poleg tega v zbirni center s tovornjaki vozimo še kosovne odpadke, odpadna olja, hrano, ki ji je potekel rok trajanja, pa tudi ostanke hrane iz vrtecv, šol in bolnišnic, usedline iz čistilnih naprav (po domače: blato), nevarne medicinske odpadke iz zdravstvenih domov, odpadni tekstil iz tovarn, pa še ljudje nam vsak dan pripeljejo svoje odpadke, ki jih ne morejo spraviti v svoje kante doma.

Dvajset let razvoja

Matična družba Saubermacher DAG s sedežem v avstrijskem Gradcu je bila ustanovljena leta 1979 kot družinsko podjetje za gospodarno ravnanje z odpadki. Po letu 1990 je svojo dejavnost začela širiti na območja sosednjih držav in tako je do danes prerasla v največje zasebno podjetje v srednji Evropi.

Lenart za jutri 2010

Že leta 1990 sta Anton Letnik in Hans Roth ustanovila podjetje Letnik-Roth s sedežem v Lenartu. 1. aprila so v pilotnem projektu v mestu Lenart postavili prve od skupno 250 posod za ločeno zbiranje komunalnih odpadkov po sistemu BioPaS. Še istega leta so ustanovili tudi hčerinsko podjetje Saubermacher Süd v Murski Soboti kot deželni koordinator za Slovenijo in že prvega oktobra podpisali pogodbe o izvajanju gospodarske javne službe odstranjevanja odpadkov z občinami Lenart, Sveta Ana v Slovenskih goricah, Cerkljenjak in Benedikt za dobo 15 let. Janez Letnik, ki je takrat kot mladenič pomagal svojemu očetu, se spominja: "Teško je bilo spreminjati navade ljudi, samo odločnost in naša zavest, da delamo nekaj dobrega, sta nas gnali naprej." Kmalu je bilo ustanovljeno mešano podjetje Letnik-Saubermacher, podjetje za odvoz, odstranjevanje in sortiranje komunalnih odpadkov. Začelo se je intenzivno pokrivanje terena s sistemom ločenega zbiranja komunalnih odpadkov, ljudje so prisluhnili, delavci pa so s svojim pogumom in entuziazmom vlekli težki voz izobraževanja prebivalstva in spreminjanja navad.

Danes, po skoraj dvajsetih letih, je pred našimi očmi v zbirnem centru v Spodnjem Porčiču čist, urejen in vrveč prizor. Široko dvorišče pred nami je en sam direndaj, povsod je polno ogromnih najmodernejših smetarskih tovornjakov, pa viličarjev, ki vozijo odpadke sem in tja, delavcev v rdečih delovnih oblekah, ki montirajo odpadne kose na še manjše koščke (kdo bi si mislil, na kakšne prafaktorje lahko razstaviš en štiripogonski džip!), čisto na sredi pa stojijo ogromni kontejnerji, kamor lahko ljudje vsak dan pripeljejo svoje "kosovne odpadke", pisarniške stole, pokošeno travo, ovenele ikebane, stare gume ali prazne baterije. V zbirnem centru prevzemajo tudi azbestne plošče in druge nevarne snovi, stara olja, akumulatorje, registrirani smo kot zbiratelj, prevoznik in predelovalec odpadkov. Ta poimenovanja so pomembna, slovenski zakon pa natančno določa, kdo lahko rokuje z odpadki na kakšen način. Takoj, ko nekaj odvržemo v smeti, ta stvar postane odpadek. Prepovedano je brskati po kesonih in koših za smeti, prav tako po kosovnih odpadkih, ki jih ljudje nastavijo pred hiše, ko organiziramo zbiranje odpadkov po naseljih. Zakoni prepovedujejo, a mnogi še vedno iščejo svoje preživetje med smetmi.

... razvoja, ki pa se ne bo ustavil

Samo z razvojem in v koraku s časom lahko podjetje preživi in se razvija. Razvoj in rast je stalnica matične družbe SDAG iz Graza, kakor tudi družbe Saubermacher Slovenija s svojimi povezanimi družbami. Danes v Sloveniji zaposlujemo več kot 350 sodelavcev, od tega v Saubermacher Sloveniji 124. Ponosni smo, da je več kot 48 % zaposlenih v naši družbi že več kot 5 let in kar 20 % več kot 10 let. Smo kolektiv, ki zna držati skupaj – stisniti zobe in se soočiti z najtežjimi nalogami – zoperstavljamo se snegu, vetru, dežju, pa tudi neusmiljenemu pripekanju sonca. Zoperstavljamo se izredno močni konkurenci, ki je iz leta v leto močnejša, kakor tudi nemirnemu gospodarskemu okolju, ki nas obdaja. Iz teh "bojev" prihajamo vedno močnejši in še bolj odločeni, da bomo v prihodnje še boljši in večji.

To bomo dosegli z uresničevanjem naše strategije razvoja za prihodnja 3 leta, ko smo si zadali izvedbo treh strateških investicij – razširitev obstoječega centra za

ravnanje z odpadki v Lenartu; izgradnja sodobnega centra za ravnanje z nevarnimi odpadki v Kidričevem in izgradnjo sodobnega centra za ravnanje z odpadki v Vrh-niki.

Z uresničitvijo zastavljenih ciljev bomo dobro poskrbeli za prihodnost našega podjetja, kar je predpogoj za zagotavljanje socialne varnosti naših sodelavcev in njihovih družin, predpogoj da vračamo del tega kar ustvarimo tudi v okolje v katerem delamo in uresničujemo svoje podjetniške cilje, kakor tudi predpogoj, da pri svojem poslovanju uresničujemo tudi svoje poslanstvo do okolja – ne samo da izvajamo dejavnosti, ljudem, ustanovam in gospodarskim družbam omogočajo pravilno ravnanje z odpadki, temveč predvsem to, da bodo naše rešitve za ravnanje z odpadki, uporabljeni materiali in delovna sredstva okolju in človeku prijazni.

Odsev

Domen Zupančič
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo

Irtuj tranel ali Lenart jutri

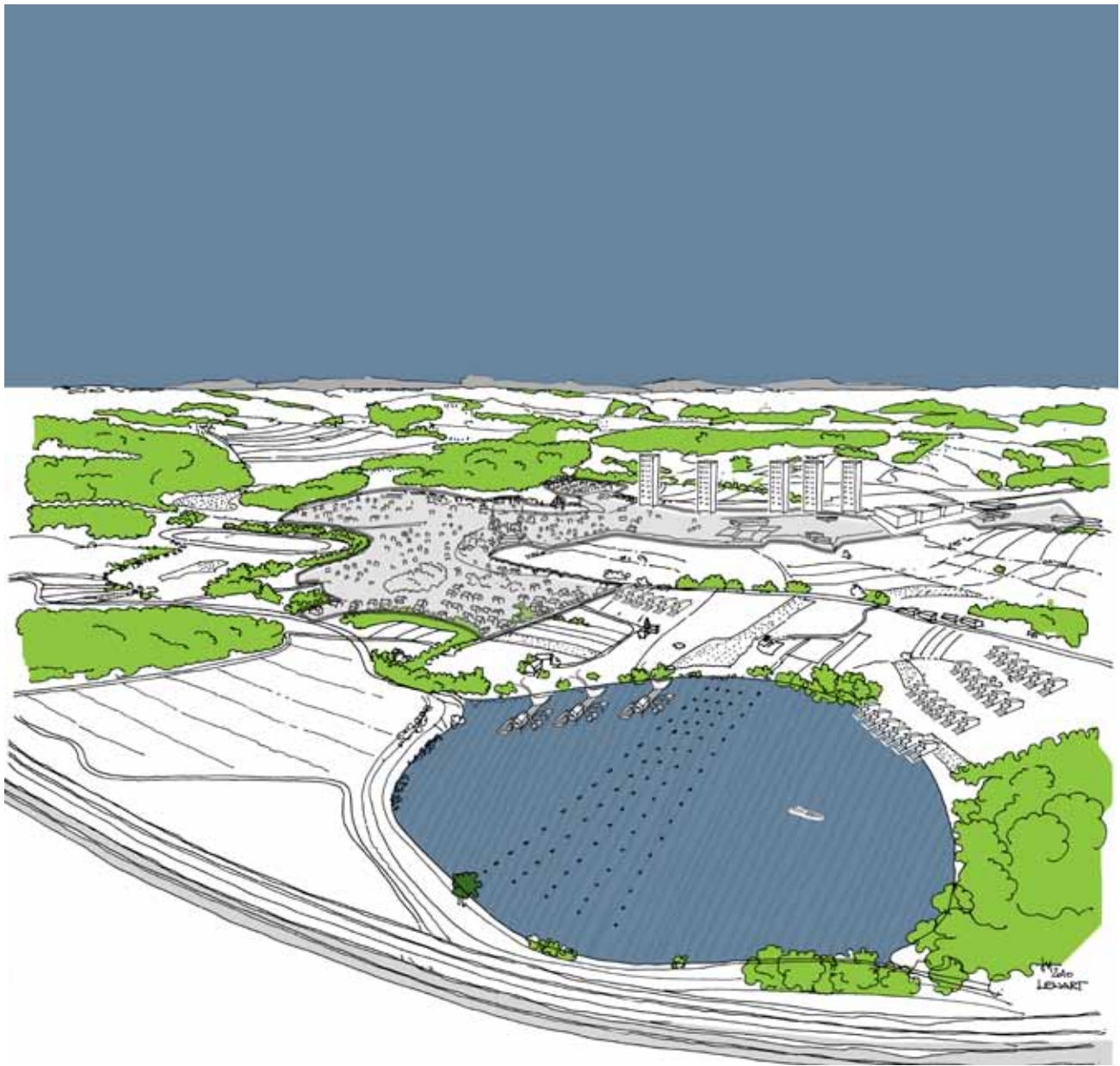
Na skrajnem robu naše evropske celine je Islandija, otok v oceanu, odmaknjen od ponorelega sveta. Otok sam ima divjo krajino, ki se aktivno spreminja, brsti in je razbrazdana kot kmečki hlebec. Ob razpokah se iz globin kadi, smrdi in žlobudra. Otok je nastal in še raste ob stiku ameriške in evropske tektonske plošče. Dežela je dober primer naravne divje krajine, kjer so le redka območja ukrojena po meri človeka. Nekoč so bile hiše v tej krajini delno vkopane in so imele streho prekrito s travno rušo. Ruša je rasla naprej in je delovala kot krzneni travnati plašč, ki varuje notranjost pred vetrom in dežjem. Zaselki so razpršeni in v največji meri samooskrbni, saj le tako lahko preživijo dolge mesece zime. V prometu uporabljajo velika terenska vozila, saj so ceste mestoma precej razrite in makadamske. Mostovi prek rek so redki, saj so reke divje in močno vodnate ter nepredvidljive. Dežela je z eno besedo divja. Človeška bivališča so v tej krajini videti kot tujek, kot nekaj začasnega.

In kje v tej zgodbi je Lenart? Lenart je tu – pred očmi, da bi ga bolje videli moramo stopiti vstran, recimo na stolp na Zavrhu ali pa na zvonik cerkve Sv. Lenarta. Slovenske gorice niso divje in razbrazdane, so mehke obline nabrekle zemeljske skorje, poraščene z gozdovi in z zaselki na robovih vzpetin. Tu so se sile narave že umirile, ljudje so se naselili za stalno. Postopoma je človek in z njim povezane dejavnosti preoblikoval prostor, strokovno temu rečemo, da ga je humaniziral. Če je Islandija primer naravne krajine, ki močno določa način življenja ljudi, je Lenart primer, kjer človek s svojimi posegi določa krajino in način življenja vseh v tem prostoru. Slovenske gorice so postale kulturna krajina.

Odločitve, kaj in kako bi kaj stalo v prostoru, so vedno večstransko obdelane in utemeljene. Lenart je zaradi svoje zasnove na hribu preživel vsa ta stoletja. Strateška pozicija nudi varnost pred poplavami, omogoča dober nadzor okoliških krajev in dolin. Ni naključje, da je Lenart postal glavni trški prostor na tem območju, križišče poti v mestu, gostilne in centralni trški prostor nudijo dobro osnovo za razvoj mestnih in obmestnih dejavnosti. Naselje predstavlja tipično zgodbo o zaselku na hribu, ki je preraslo v mesto. Zaradi izrazite in prepoznavne mestne silhuete je postal prepoznaven krajinski element.

Nedavna finančna nepremičninska nebesa so obljubljala zajeten in hiter zaslužek ali donos na kapital vsem vključenim v zgodbo, od bank, investorjev, projektantov, do mestnih uprav in lokalnih skupnosti. Vsi so imeli nekaj od tega. Kaj pa prostor? Žal se je prostor z instant prostorskimi in arhitekturnimi rešitvami, izsiljenimi s strani različnih interesnih skupnosti, onesnažil do te mere, da bo sanacija prostorskih aglomeracij naše glavno opravilo nadaljnjih nekaj let. Pred slabima dvema letoma sem na delavnici Lenart 2008 izrazil misel, da ima nastala finančna kriza vsaj eno dobro stran, saj bo od sedaj vsak poseg v prostor bolj pretehtan, ovrednoten in večkrat premišljen. Ob nastalih dogodkih je trezen premislek nujen in bolj kot kdaj koli prej umesten. Pri urejanju prostora se hitrost meri v mesecih, po obdobjih med pogajanji in obdobjih prilagajanj. Zadnje obdobje je obdobje izvrševanj sprejetih določil, kar se da dosledno in učinkovito.

Iz predhodnih prispevkov v tej monografiji veje jasna usmeritev: premislek o razvoju, kulturno udejstvovanje, sonaravno upravljanje s prostorskimi danostmi, krepitev lokalnega gospodarstva in izrazitejša usmeritev v turizem. Vse te misli so smiselne in potrebne. Vse ideje so vezane na ta prostor Slovenskih goric, torej sem, kamor spadajo. Tu se dobro vklaplja misel prof. Fistra, ki pravi, da je osnova prostoru, v kat-

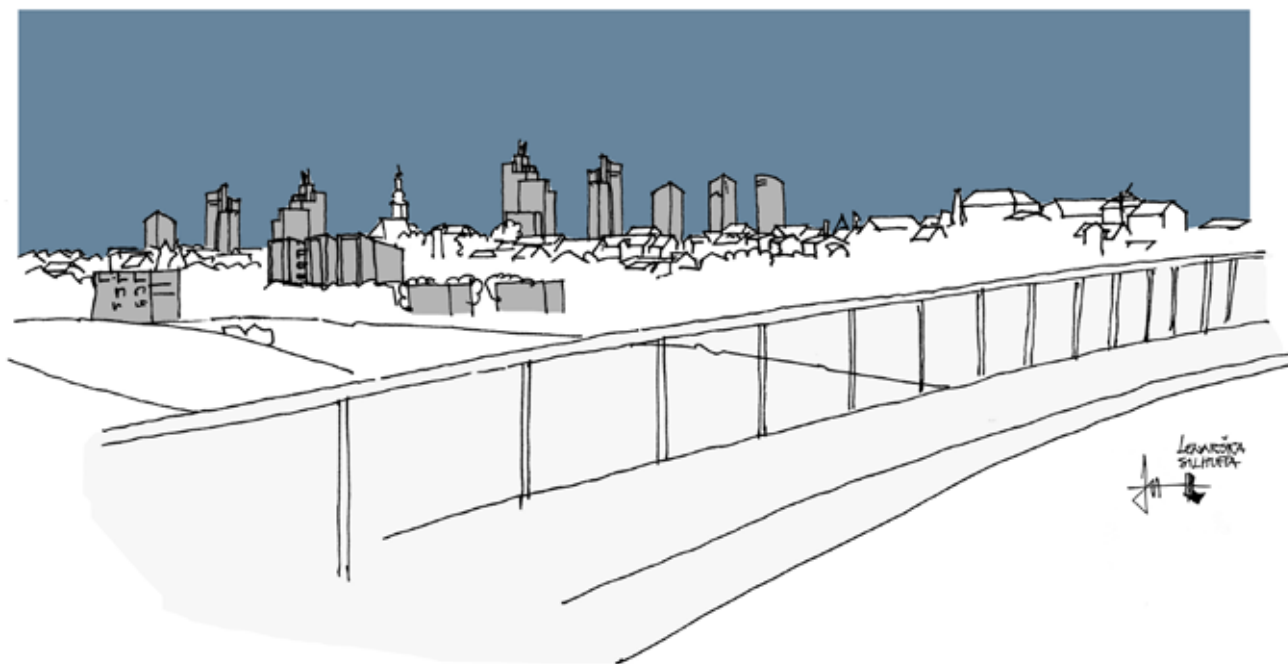
slika 1 Lenart z zraka. Pogled na mesto, Radehovo in okoliške gorice in ravnice je podstat vsem nadaljnjim korakom prostorskega razvoja območja. Radehova ima potencial vodnega in rastlinskega habitata, ki lahko z ustrežno turistično ponudbo in ureditvijo brežin postane botanični park s sprehajališčem ali pa športno rekreacijsko območje. Možnih je več drugih poti razvoja. Na skici je predstavljen karikiran razvoj mesta Lenart ob sproščnem stihijem polnjenju vrzeli na mestnih in obmestnih parcelah. Lenart potemtakem dobi stolpiče, saj so mestna arhitektura. Ob tem ustoliči mondeno Radehovo jezero z naborom pomolov s privezi in objezerskimi vilami. Moto družbenega razvoja je: kdor je pravi meščan v Lenartu ima vilo ob jezeru. Pa je res to prava smer razvoja?

erem človek načrtuje in gradi svoje bivalno okolje, vedno bila naravna dediščina, ki je lahko le skupaj z ustvarjeno dediščino predstavljala javno dobrino [Fister, 2009: 22]. Vse misli družijo enotna ideja, ohraniti identiteto prostora ter sprejeti čim širši krog vplivnikov, ki lahko pripomorejo k razvoju mesta in okoliških območij. Obdobje pred finančno krizo je bilo usmerjeno v gradnjo objektov (stanovanjski, trgovski, infrastrukturni). Novo obdobje pred nami zahteva drugačen pristop, kjer bosta v ospredju naravna dediščina in zagotavljanje perspektivnih možnosti prostorskega razvoja z ohranitvijo naravnih virov. Kulturni turizem, ekološko usmerjeno kmetijstvo in razvoj lokalnih etnološko utemeljenih blagovnih znamk lahko zagotovi ustrezno pot za nove, prepoznavne identitete Lenarta in okoliških zaselkov.

Lenart naj ne bo le spalno naselje bližnjega Maribora. Lenart ima možnosti ustvarjanja novih kulturnih vsebin in dogodkov, ki ga dodatno krepijo v smislu svoje mestnosti. Prav mestnost je v tem oziru izmuzljiva, opredelitev, kaj je mestno in kaj ni, je jasna. Mesto je lahko naselje, ki ima upravne, gospodarske ter politične vzvode, ki določajo način in ritem življenja okoliških naselij. Je pa še nekaj, kar včasih pozabljamo tudi mi načrtovalci, da mesto obstaja zaradi potreb ljudi, ki želijo nekaj ustvariti, trgovati ali pa doseči druge višje cilje. Torej ni mesta brez zaledja. Povezava mesto - vas je nujna, meščani nimajo njiv, ne krav ali drugih kmetijskih površin; v mestu uradujejo, delajo, živijo in ustvarjajo dobrine, ki jih na vasi ni. Na vasi pa so kmetijske površine, vmes je naravni prostor (krajina): prostor za rekreacijo, industrijo in infrastrukturo. Vse skupaj deluje kot območje s skupnimi cilji. Povezanost s krajem ni zgolj formalna (šola, trgovina, uradi, gostinstvo), o tem obstaja še neformalna povezanost, kot so način oblikovanja reliefa, gozdni robovi, polja, sadovnjaki ob poti, arhitekturni ansambli ter medsebojni odnosi med ljudmi. Ti vsi dejavniki vplivajo na posameznika in dojemanje kvalitete življenja.

Neprestano konkretno spreminjanje teh prostorskih predstav vpliva na razvrednotenje dojemanja prostora, kar privede do smelih arogantskih posegov v prostor, kot so veliki stavbni kolosi z neustrezno stavbno tipologijo, z nejasno prometno infrastrukturo in z uporabo neustreznih materialov, če omenim le najosnovnejše karakteristike. Ob tem pa so tovrstni primeri umeščeni na do nedavnega prvovrstne kmetijske površine. Seveda vse v skladu z zakonodajo. Na tem mestu se znova odstira problematika mestnega arhitekta, sicer dokaj nepriljubljena vloga, ki pa lahko take prostorske anomalije prepreči ali pa vsaj omili. Mestni arhitekt ni podanik mestnega županstva, je avtonomen organ, ki poskuša strniti dejanske prostorske potrebe in prostorske želje skupnosti ali posameznikov. Kot tak lahko vpliva na načine vključevanja različnih interesnih združenj k prostorskemu načrtovanju in izvajanju. Dodaten element, ki je usmerjen v ozaveščanje lokalnega prebivalstva in mestne občinske uprave, so tematske urbanistične in arhitekturne delavnice. Le-te omogočajo nekonfliktno, objektivno in preprosto komuniciranje z vsemi udeleženci od lokalnega prebivalstva, trenutnih obiskovalcev do mestne uprave. Zaradi univerzalnosti strukture dela in metod so uporabne od nivoja priprave do celo preverjanja delovanja prostorskih operativnih aktov.

Načrtovanje posegov v prostor in oblikovanje prostora je proces, ki je neprestano v teku, takt delovanja določa kar nekaj dejavnikov, izraziti so tile: podedovana dediščina prostora, kultura življenja, politična volja, gospodarsko stanje in vpetost v druge strateške – razvojne povezave (prometni koridorji, mejna območja, izraziti energetska

slika 2 Silhueta Lenarta je izrazna predvsem ob prihodu v mesto z zahodne, mariborske smeri. Prepoznavna je tudi s hitre ceste ob južnem robu mesta. Cerkev Sv. Lenarta z zvonikom in glasbena šola dominirata nad okoliškimi objekti v pobočju. Strešne ploskve v ožjem mestnem središču so enotno zasnovane dvokapnice in barvno usklajene. Višinski gabariti objektov na vzpetini in na Kamenšaku so enotni. Del urejenega arhitekturnega ansambla preide v sproščeno asinhrono vznožje, kjer so vidne posamezne anomalije pri izbiri barvnih odtenkov fasad, samosvoje zasnove strešnih naklonov z neustreznimi strešnimi materiali.

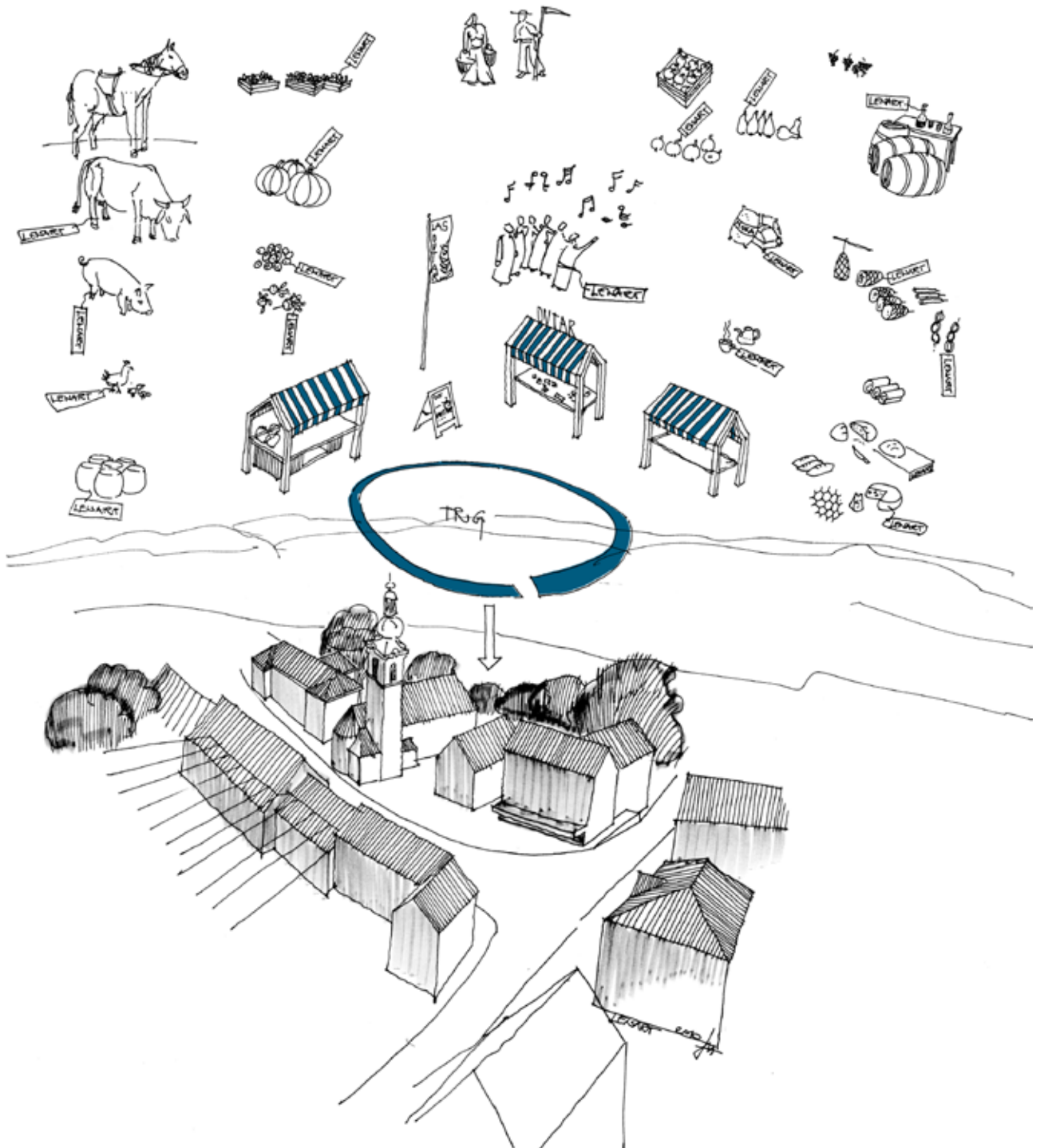
Ob kombinaciji neuskkljenih morfoloških enot z različnimi izvedbami bi Lenart v nekaj letih dobil svoje stolpnice po ključu "vsakih pet let nova stolpnica". Stolpnice še ne naredijo mesta. Saj kot piše profesor Juvanec, je nesocializirano okolje, nehomogeno in vir težav vsakega širšega kulturnega okolja, predvsem v mestih. Skica predstavlja možnost nehomogenega parcialnega stihijskega preoblikovanja prostora, kjer se lenarška silhueta spremeni v sodobni skyline sodobnega mesta, če uporabim trendovski besednjak.

virih). Spomnim se, ko sem kot študent arhitekture na Urbanističnem inštitutu RS sodeloval pri projektih urejanja vasi in podeželja, da me je šef opozoril, da je prostorsko oblikovanje disciplina, ki je daljša kot tek štafetnega maratona, da so cilji nekaj, pot je pa pot. Vse se enkrat konča, nekateri odstopijo, vedno je kaj novega in nikoli ni prav za vse. Vedno je kompromis in kulturna volja, da se na neki točki zedinimo. Od tu naslov mojega prispevka, vsak dan, ko se zbudim, se pogledam v ogledalo, da vidim, kaj je novega, če imam nov siv las ali pa da se moram obriti. Podobno je s prostorom, dobro je, če se redno pregleduje, evidentira novosti in usklajuje podobo, ki bo v največji meri omogočala kvalitetno življenje ljudem v tem prostoru, tako bo Lenart v Slovenskih goricah ostal Lenart v Slovenskih goricah.

slika 3 Mesto v detajlu – vloga mestnega trga. Trg je prostor srečavanj ljudi, kjer se kulturna dediščina in bogastvo območja Slovenskih goric predstavljata na skupnem prostoru. Brez kulture in zavedanja korenin ni bogastva dediščine. Kot pravi gospa Vida Šavli: "Ljudje so duša vsakega mesta. Želim, da bi svoje mesto imeli radi, da bi v sebi nosili ljubezen do lepih, mehkih, zelenih Slovenskih goric. Z njo v srcih bomo pripravljene narediti še več – tudi poiskati že delno izgubljene poti do src drug drugega."

Viri

- Gabrijelčič, P., Fikfak, A., (2002): RURIZEM IN RURALNA ARHITEKTURA. Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Fister, P., (2009): KONSERVATORSKI NAČRT ZA PRENOVO KOT SESTAVINA PROSTORSKEGA NAČRTOVANJA. V: AR, Let. X, št. 2, str.: 22 – 27.
- Vegas, F., Mileto, C., (2007): RENOVAR CONSERVANDO. Manucomunidad de Municipios Rincon de Ademuz. Ademuz.
- Sketelj, P., (2008): Smernice za izvajanje varovanja in zagotavljanja dostopnosti do kulturne dediščine v muzejih na prostem. SEM, Ljubljana.
- Zupančič, D., et al (2008): OBLIKOVANJE PROSTORA, Lenart 2008. Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Zupančič, D., (2008): ŠETAROVA, NASELJE OB ROBU PROSTORSKEGA RAZVOJA. V: AR, Let. IX, št. 2, str.: 62 – 71.
- Zupančič, D., (2005): OVIRA IN ARHITEKTURA. Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Zupančič, D., (2003): Poplave in prostorsko načrtovanje. ECOVAST seminar, Otočec Ministrstvo za kmetijstvo RS.

Kdo je kdo

Janez Erjavec

Inženir gradbeništva, je Lenartčan, ki ga zanima ekološka gradnja, varstvo okolja, varstvo naravne in kulturne dediščine in trajnostni razvoj. Ukvarja se s sejemsko dejavnostjo in od leta 1993 vodi družbo Pomurski sejem d.d. Je predsednik Krajevne skupnosti Lenart in občinski svetnik.

Pavel Gantar

Doktor znanosti, predsednik Državnega zbora Republike Slovenije. Je profesor na Ljubljanski univerzi in se znanstveno, strokovno, pa tudi politično ukvarja s posegi v prostor.

Borut Juvanec

Arhitekt, doktor znanosti, redni profesor na Univerzi v Ljubljani, na Fakulteti za arhitekturo, kjer je tudi predstojnik Katedre za teorijo. Ukvarja se s teorijo arhitekture, s prvobitnimi arhitekturami, z izvori arhitekture, z vernakularno arhitekturo in s skladnim razvojem, predvsem na podeželju. Aktivno sodeluje v nizu mednarodnih organizacij, je redno vabljen na kar nekaj kongresov. Znanstveno delo obsega raziskave in dokumentacijo. Nekaj najpomembnejših tem: Kozolec, Vodnjak, Čebelnjak, Sušilnica, Vernakularna arhitektura, Kamnita zatočišča (med Islandom in Jemnom, med Lanzarotom v Kanarih do Palestine).

Svoje delo je razstavljal v Zagrebu, Ljubljani, v mestu Korčula, v Algheru (Italija), v Vispu (Švica), na Korčuli je postavil stalno muzejsko sobo s temo 'kamnite arhitekture Korčule'. Je avtor šestih znanstvenih knjig, ki so izšle v Sloveniji, v Španiji in v Italiji, članke ima objavljene v 21 deželah in so bili prevedeni v 10 jezikov.

Magister znanosti. Rojen v Trbovljah, življenjska pot ga je vodila v Maribor in pred tridesetimi leti v Lenart, kjer z družino živi še danes. V srednji šoli v Rušah se je srečal s kemijo, ki je še danes glavna nit njegovega strokovnega dela. Sedanje delo je usmerjeno predvsem v spremljanju razmer v okolju, s poudarkom na vodnem okolju. Na Zavodu za zdravstveno varstvo Maribor – Inštitutu za varstvo okolja, kjer je zaposlen, od 1996 vodi delo na področju monitoringov vode, živil in materialov v stiku z vodo.

Slavko Lapajne

Profesorica sociologije in pedagogike (Filozofska fakulteta Maribor). Je vodja Javnega sklada Republike Slovenije Območne izpostave Lenart.

Objavljala je v Mladini, Sodobnosti, Dialogih, na radiu Maribor, na Valu 202 Radia Slovenije. Leta 1994 je izdala samostojno pesniško zbirko Pajčevine, leta 1996 pa literarno kaseto Simeon.

Odlikuje jo dolgoletno kulturno delo s posebej občutljivim pristopom in odnosom do kulture na regijskem območju, zadnjih 16 let v profesionalni vlogi. Je avtorica številnih strokovnih prispevkov o ljubiteljski kulturi. Posebej sta ji je ljubi literarno in gledališko področje.

Enajst let je bila članica občinskega sveta Občine Lenart, med drugim je bila članica prve občinske skupščine Občine Lenart.

Breda Rakuša Slavinec

Vida Šavli je pred štiridesetimi leti prišla v Slovenske gorice izpod zelenega Pohorja kot predmetna učiteljica na osnovni šoli v Benediktu, nadaljevala dela ravnateljice te šole in pomagala pri razvoju krajev. Ljubezen do mehkih, zelenih gričev in njihovih prebivalcev je botrovala odločitvi za življenje v Lenartu, kjer je kot ravnateljica osnovne šole Lenart in podpredsednica skupščine občine Lenart ves čas delovala za boljše pogoje življenja in dela. Med 1986 in 90 je opravljala pomembno funkcijo prve predsednice skupščine občine Lenart (sedanje UE). Bila je predsednica Odbora za varstvo kulturne in naravne dediščine in dva mandata delegatka republiške skupščine. Znala je prisluhniti strokovnjakom in delovati interdisciplinarno. V letu 1990 je ustanovila podjetje za svetovanje in ga ob rednem dodatnem izobraževanju (tudi v tujini) uspešno vodila 15 let. Bila je vodja ali organizator mnogih razvojnih projektov za celosten razvoj podeželja in obnovo vasi. Podeželje ostaja njena ljubezen in strokovni izziv tudi danes, ko si kot predsednica Društva za razvoj podeželja LAS Ovtar Slovenskih goric prizadeva za uresničevanje projektov, tudi s pomočjo evropskih finančnih sredstev.

Vida Šavli

Marjan Toš

Doktor zgodovinskih znanosti, višji kustos Pokrajinskega muzeja in vodja Kulturnega centra Sinagoga Maribor. Posveča se proučevanju zgodovinskih tem z judovsko tematiko s posebnim poudarkom na zgodovinskih iztočnicah mariborske srednjeveške judovske skupnosti in njenega pomena na širšem območju današnje Slovenije in srednje Evrope. Predmet njegovega znanstvenega in strokovnega delovanja so tudi teme s področja holokavsta in antisemitizma v kontekstu ohranjanja zgodovinskega spomina na slovenske Jude. Vrsto let se ukvarja tudi s krajevno zgodovino, je urednik številnih občinskih zbornikov in monografij in avtor nekaterih raziskav o žrtvah vojnega nasilja 1941 - 1945 v osrednjih Slovenskih goricah.

Domen Zupančič

Arhitekt, doktor znanosti na Univerzi v Ljubljani, na Fakulteti za arhitekturo. Kot arhitekt raziskovalec se ukvarja z ekonomiko v arhitekturi, pogloblja se v iskanje izvorov oblike, raziskovanje načinov delovanja arhitekturnih elementov in sestavov na osnovi kulture, tradicije ter logike razmišljanja. Znanstveno raziskovanje področja ekonomike, zajema razvijanje novih metod preučevanja in metodologij, ki omogočajo prepoznavanje načinov zasnove objektov v preteklosti in apliciranje spoznanj v sodobne tokove arhitekturne vede. Teoretska spoznanja, izhajajoča iz vernakularnega oblikovanja prostora vnaša v današnje urejanje prostora. Pri svojem delu povezuje ekonomijo in arhitekturo. Zanima ga razvoj podeželja in arhitekturnih elementov in objektov na podeželju. Aktivno se udeležuje mednarodnih znanstvenih in strokovnih konferenc ter srečanj. Ob tem redno objavlja znanstvene ter strokovne članke. Poleg strogega znanstveno-raziskovalnega dela deluje tudi kot recenzent, fotograf in je avtor različnih razstav ter katalogov razstav. Občasno načrtuje objekte na nivoju idejnih zasnov, projektov za izvajanje in izdeluje študije izvedljivosti projektov.

Knjigo so omogočili

Izdajo knjige so omogočili

KRAJEVNA SKUPNOST
L E N A R T

Krajevna skupnost Lenart, Janez Erjavec predsednik, Kristina Travnekar podpredsednica, Darinka Čobec, Marija Cafnik, Friderik Lešnik, Miroslav Bauman, Stanislav Kramberger, Franc Firbas, Bogdan Šuput, Franc Schönwetter, Jože Zemlič, se zahvaljujemo avtorjem, donatorjem, sponzorjem, Fakulteti za Arhitekturo Ljubljana, prevajalki Helene Erjavec, lektorici Karmen Sluga, Foto Tonetu Lenart in gospodu Mirko Kojcu pri izdaji monografije "Lenart za jutri".

Generalni pokrovitelj donator

Skupina NKBM Maribor

Glavni pokrovitelji donatorji

Prevent – Halog d.o.o., Lenart

TBP d.d., Lenart

Saubermacher Slovenija d.o.o., Murska Sobota

Pomurski sejem d.d., Gornja Radgona

Ekoncept d.o.o., Lenart

Žipo d.o.o., Lenart

Lenart za jutri

avtorji

Pavel Gantar
predsednik Državnega
zbornice RS

Janez Erjavec
predsednik Krajevne
skupnosti Lenart

Vida Šavli
bivša predsednica
Skupščine občine Lenart

Marjan Toš
Pokrajinski muzej Maribor

Borut Juvanec
Univerza v Ljubljani

Breda Rakuša Slavinec
Javni sklad RS za kulturo

Slavko Lapajne
Zavod za zdravstveno varstvo
Maribor

Martin Bezgovšek
župni urad Lenart

Tomaž Tollazzi, Marko Renčelj
Univerza v Mariboru

Mojca Letnik
Saubermacher Lenart

Milan Repič
Žipo Lenart

Domen Zupančič
Univerza v Ljubljani

Lenart za jutri

ISBN 978-961-6823-06-7

